

Jaarverslag 2018

Bankieren met
de menselijke maat

JARREKENING

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 156

Geconsolideerde balans	156
Geconsolideerde winst- en verliesrekening	157
Geconsolideerd totaalresultaat	157
Geconsolideerd overzicht mutaties eigen vermogen	158
Geconsolideerd kasstroomoverzicht	159

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 160

Grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening	160
Acquisities en verkopen	163
IFRS 9	164
1 Kas en kasequivalenten	167
2 Derivaten	167
3 Beleggingen	168
4 Vorderingen op banken	171
5 Vorderingen op klanten	171
6 Materiële en immateriële vaste activa	174
7 Belastingvorderingen en -verplichtingen	177
8 Overige activa	179
9 Spaargelden	179
10 Overige schulden aan klanten	179
11 Schulden aan banken	180
12 Schuldbewijzen	181
13 Overige verplichtingen	183
14 Voorzieningen	184
15 Achtergestelde schulden	185
16 Niet uit de balans blijvende verplichtingen	185
17 Specifieke toelichting financiële instrumenten	189
18 Hedging en hedge accounting	195
19 Verbonden partijen	199
20 Overgedragen en bezwaarde activa	201
21 Gebeurtenissen na balansdatum	202
22 Netto rentebaten	202
23 Netto provisie en beheervergoedingen	204
24 Resultaat uit beleggingen	204
25 Resultaat financiële instrumenten	205
26 Overige operationele opbrengsten	205
27 Personeelskosten	206
28 Overige operationele lasten	207
29 Bijzondere waardeverminderingen (terugnemingen)	207
30 Belastingen	207

Dividend	209
----------	-----

ENKELVOUDIGE JAARREKENING 210

Enkelvoudige balans	210
Enkelvoudige winst- en verliesrekening	211
Grondslagen voor de enkelvoudige jaarrekening	212

TOELICHTING ENKELVOUDIGE JAARREKENING 213

1 Liquide middelen	213
2 Vorderingen op banken	213
3 Vorderingen op klanten	213
4 Derivaten	213
5 Deelnemingen in groepsmaatschappijen	214
6 Vorderingen op groepsmaatschappijen	214
7 Materiële en immateriële vaste activa	214
8 Overige activa	215
9 Schulden aan klanten	215
10 Schulden aan banken	216
11 Schulden aan groepsmaatschappijen	216
12 Overige verplichtingen	216
13 Eigen vermogen	217
14 Niet uit de balans blijvende verplichtingen	218
15 Verbonden partijen	218
16 Netto rentebaten	218
17 Netto provisie en beheervergoedingen	219
18 Resultaat beleggingen	219
19 Resultaat groepsmaatschappijen	219
20 Resultaat uit financiële instrumenten	219
21 Personeelskosten	220
22 Overige operationele lasten	220
23 Bijzondere waardeverminderingen	220
24 Belastingen	220
25 Accountantskosten	221
Winst- en verliesbestemming	221

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

GECONSOLIDEERDE BALANS

Voor resultaatverdeling en in miljoenen euro's	Toelichting ¹	31-12-2018	31-12-2017
ACTIVA			
Kas en kasequivalenten	1	815	2.180
Derivaten	2	732	1.075
Beleggingen	3	4.782	5.094
Vorderingen op banken	4	3.589	2.643
Vorderingen op klanten	5	50.536	49.459
Materiële en immateriële vaste activa	6	69	81
Belastingvorderingen	7	133	132
Overige activa	8	292	228
Totaal activa		60.948	60.892
PASSIVA			
Spaargelden	9	37.376	36.756
Overige schulden aan klanten	10	10.841	10.306
Schulden aan klanten		48.217	47.062
Schulden aan banken	11	1.116	2.683
Schuldbewijzen	12	5.822	4.920
Derivaten	2	1.120	1.252
Belastingverplichtingen	7	15	45
Overige verplichtingen	13	487	590
Voorzieningen	14	98	125
Achtergestelde schulden	15	502	501
Totaal overige schulden		9.160	10.116
Aandelenkapitaal		381	381
Overige reserves		2.922	3.004
Onverdeeld resultaat		268	329
Eigen vermogen toe te schrijven aan aandeelhouder		3.571	3.714
Totaal passiva		60.948	60.892

1 De bij de balansposten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de geconsolideerde balans.

GECONSOLIDEERDE WINST- EN VERLIESREKENING

in miljoenen euro's	Toelichting ¹	2018	2017
BATEN			
Rentebaten	22	1.330	1.423
Rentelasten	22	422	499
Netto rentebaten		908	924
Provisie en beheervergoedingen	23	110	104
Verschuldigde provisie en beheervergoedingen	23	66	55
Netto provisie en beheervergoedingen		44	49
Resultaat uit beleggingen	24	3	26
Resultaat financiële instrumenten	25	2	28
Overige operationele opbrengsten	26	1	1
Totaal baten		958	1.028
LASTEN			
Personeelskosten	27	402	381
Afschrijvingen op materiële en immateriële vaste activa		21	21
Overige operationele lasten	28	186	201
Bijzondere waardeverminderingen	29	-12	-24
Totaal lasten		597	579
Resultaat voor belastingen		361	449
Belastingen	30	93	120
Nettowinst toewijsbaar aan de aandeelhouder		268	329

1 De bij de resultaatposten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening.

GECONSOLIDEERD TOTAALRESULTAAT

Overig geconsolideerd totaalresultaat

in miljoenen euro's	2018	2017
POSTEN DIE ACHTERAF NIET WORDEN GERECLASSIFICEERD NAAR WINST EN VERLIES		
Overige mutaties totaalresultaat	2	1
Totaal posten nooit te reclassificeren naar winst en verlies	2	1
POSTEN DIE ACHTERAF WORDEN GERECLASSIFICEERD NAAR WINST EN VERLIES		
Mutatie cashflow hedgereserve	-5	-8
Mutatie herwaarderingen reële waarderreserve	-4	-34
Totaal posten die achteraf worden gereclassificeerd naar winst en verlies	-9	-42
Overig totaalresultaat (na belastingen)	-7	-41

Totaalresultaat over de periode toewijsbaar aan de aandeelhouder

in miljoenen euro's	2018	2017
Nettowinst	268	329
Overig totaalresultaat (na belastingen)	-7	-41
Totaalresultaat over de periode	261	288

GECONSOLIDEERD OVERZICHT MUTATIES EIGEN VERMOGEN

Geconsolideerd overzicht mutaties eigen vermogen 2018

in miljoenen euro's	Geplaatst kapitaal ¹	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve ²	Cashflow hedge reserve	Reële waarde reserve	Overige reserves	Onverdeeld resultaat	Totaal eigen vermogen
Stand per 31 december 2017 (IAS 39)	381	3.787	6	36	98	-923	329	3.714
Stelselwijziging	-	-	-	-	-80	-134	-	-214
Stand per 1 januari 2018 (IFRS 9)	381	3.787	6	36	18	-1.057	329	3.500
Overboeking nettoresultaat 2017	-	-	-	-	-	139	-139 ³	-
Ongerealiseerde herwaarderungen	-	-	-	-2	-	-	-	-2
Realisatie herwaarderungen via W&V	-	-	-	-3	-4	-	-	-7
Realisatie herwaarderungen via eigen vermogen	-	-	-	-	-	-	-	-
Overige mutaties	-	-	-	-	-	2	-	2
Rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen	-	-	-	-5	-4	2	-	-7
Nettoresultaat 2018	-	-	-	-	-	-	268	268
Totaalresultaat 2018	-	-	-	-5	-4	141	129	261
Uitkering dividend	-	-	-	-	-	-	-190 ⁴	-190
Totaal mutaties eigen vermogen 2018	-	-	-	-5	-4	141	-61	71
Eindbalans	381	3.787	6	31	14	-916	268	3.571

- 1 Het geplaatst kapitaal is volgestort en bestaat uit 840.008 gewone aandelen met een nominale waarde van € 453,79 per aandeel.
- 2 De herwaarderingsreserve bestaat uit de herwaarderungen van het onroerend goed voor eigen gebruik.
- 3 Dit betreft het resultaat na aftrek van de dividenduitkering van € 190 miljoen.
- 4 Aan de Volksholding uitgekeerd dividend.

Geconsolideerd overzicht mutaties eigen vermogen 2017

in miljoenen euro's	Geplaatst kapitaal ¹	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve ²	Cashflow hedge reserve	Reële waarde reserve	Overige reserves	Onverdeeld resultaat	Totaal eigen vermogen
Openingsbalans	381	3.787	4	44	132	-1.383	349	3.561
Overboeking nettoresultaat 2016	-	-	-	-	-	214	-214 ³	-
Ongerealiseerde herwaarderungen	-	-	-	-4	-19	-	-	-23
Realisatie herwaarderungen via W&V	-	-	-	-4	-15	-	-	-19
Realisatie herwaarderungen via eigen vermogen	-	-	2	-	-	-1	-	1
Overige mutaties	-	-	-	-	-	-	-	-
Rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen	-	-	2	-8	-34	-1	-	-41
Nettoresultaat 2017	-	-	-	-	-	-	329	329
Totaalresultaat 2017	-	-	2	-8	-34	213	115	288
Uitkering dividend	-	-	-	-	-	-	-135 ⁴	-135
Totaal mutaties eigen vermogen 2017	-	-	2	-8	-34	213	-20	153
Eindbalans	381	3.787	6	36	98	-923	329	3.714

- 1 Het geplaatst kapitaal is volgestort en bestaat uit 840.008 gewone aandelen met een nominale waarde van € 453,79 per aandeel.
- 2 De herwaarderingsreserve bestaat uit de herwaarderungen van het onroerend goed voor eigen gebruik.
- 3 Dit betreft het resultaat na aftrek van de dividenduitkering van € 135 miljoen.
- 4 Aan de Volksholding uitgekeerd dividend.

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

in miljoenen euro's	Toelichting ¹	2018	2017
KASSTROOM UIT BEDRIJFSACTIVITEITEN			
Resultaat voor belastingen		361	449
AANPASSINGEN VOOR			
Afschrijving materiële en immateriële vaste activa	6	21	18
Mutaties in overige voorzieningen en belastinglatenties	7,14	-17	18
Bijzondere waardeverminderingen en terugnemingen	29	-12	-24
Ongerealiseerde beleggingen via winst- en verliesrekening	24	-	63
Betaalde belastingen		-55	-131
MUTATIES IN OPERATIONELE ACTIVA EN PASSIVA			
Mutatie vorderingen op en schulden aan klanten	5,1	-542	-1.251
Mutatie vorderingen op en schulden aan banken	4,11	-2.513	1.509
Mutatie spaargelden	9	620	-162
Mutatie handelsportefeuille	3	162	669
Mutatie overige operationele activiteiten		-127	-158
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten		-2.102	1.000
KASSTROOM UIT INVESTERINGSACTIVITEITEN			
Verkoop van materiële en immateriële vaste activa	6	1	1
Verkoop en aflossingen van beleggingen en derivaten	2,3	2.947	2.699
Verwerving van immateriële vaste activa	6	-	-2
Verwerving van materiële vaste activa	6	-12	-9
Verwerving van beleggingen en derivaten	2,3	-2.926	-2.554
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten		10	135
KASSTROOM UIT FINANCIERINGSACTIVITEITEN			
Uitgifte van achtergestelde leningen	15	-	-
Uitgifte/ontvangsten van schuldbewijzen	12	3.020	5.202
Aflossing van achtergestelde leningen	15	-	-
Aflossing van schuldbewijzen	12	-2.103	-5.933
Betaald dividend		-190	-135
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten		727	-866
Netto mutatie geldmiddelen en kasequivalenten		-1.365	269
Kas en kasequivalenten op 1 januari	1	2.180	1.911
Mutatie van geldmiddelen en kasequivalenten	1	-1.365	269
Geldmiddelen en kasequivalenten op 31 december		815	2.180
BIJKOMENDE TOELICHTING INZAKE KASSTROMEN UIT BEDRIJFSACTIVITEITEN			
Ontvangen rente		1.583	1.852
Ontvangen dividenden		-	-
Betaalde rente		693	916

1 De vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de geconsolideerde balans.

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

GRONDSLAGEN VOOR DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

Dit hoofdstuk beschrijft de voornaamste grondslagen en belangrijke schattingen of veronderstellingen die zijn gehanteerd door de Volksbank voor de opstelling van de jaarrekening. Een grondslag of belangrijke schatting die betrekking heeft op een specifieke balans of winst- en verliesrekeningpost, is opgenomen in de toelichting van de desbetreffende post.

Om daar waar mogelijk toelichtingen te combineren en herhaling te voorkomen, zijn de vereiste IAS 1 en IFRS 7 toelichtingen omtrent het managen van kapitaal en risico's met betrekking tot financiële instrumenten geïntegreerd. Deze toelichtingen zijn opgenomen in hoofdstuk 4 Risicomanagement. Deze toelichtingen zijn een integraal deel van de geconsolideerde jaarrekening en voldoen aan de IFRS vereisten.

ALGEMENE INFORMATIE

De Volksbank N.V. (hierna te noemen 'de Volksbank'), opgericht en gevestigd in Nederland, is een naamloze vennootschap naar Nederlands recht. Het adres van de statutaire zetel van de Volksbank is Croeselaan 1, 3521 BJ Utrecht (KvK 16062338).

Alle aandelen in de Volksbank worden gehouden door de Volksholding B.V. (hierna te noemen 'de Volksholding'). De Volksholding is de moedermaatschappij van de Volksbank. Alle aandelen in de Volksholding worden gehouden door Stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (NLFI).

Vaststelling jaarrekening

De geconsolideerde jaarrekening van de Volksbank voor het jaar eindigend op 31 december 2018 is opgesteld door de Directie en goedgekeurd voor publicatie na instemming van de Raad van Commissarissen op 6 maart 2019. De jaarrekening wordt ter vaststelling voorgelegd aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVvA) die op 25 april 2019 plaats vindt. De AVvA heeft de mogelijkheid om de jaarrekening te wijzigen.

Op basis van de statuten van de Volksholding is, voor de vaststelling van de (geconsolideerde) jaarrekening van de Volksbank door de Directie van de Volksholding de voorafgaande goedkeuring van de AVvA van de Volksholding (NLFI) vereist.

GEHANTEERDE GRONDSLAGEN

Overeenstemming verklaring toepassing IFRS

De Volksbank stelt de geconsolideerde jaarrekening op conform de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie (EU). Op grond van de geboden mogelijkheid in het Burgerlijk Wetboek 2, Titel 9, stelt de Volksbank haar enkelvoudige jaarrekening op volgens dezelfde grondslagen als die worden gebruikt in de geconsolideerde jaarrekening.

Wijzigingen in gepubliceerde standaarden en interpretaties effectief in 2018

De Volksbank past vanaf 1 januari 2018 IFRS 9 toe. Nadere toelichting van het effect van IFRS 9 op de grondslagen van de Volksbank is opgenomen onder de sectie 'IFRS 9'. Vergelijkende cijfers zijn niet aangepast naar aanleiding van de toepassing van IFRS 9. Voor de grondslagen behorende bij de vergelijkende cijfers op basis van IAS 39 wordt verwezen naar de jaarrekening 2017.

IFRS 15 is van kracht vanaf 1 januari 2018. IFRS 15 introduceert een nieuwe systematiek van opbrengst toewijzing aan afzonderlijke prestatieverplichtingen in een contract en de verantwoording van de hier aan gelieerde opbrengsten op enig moment. De voorschriften van IFRS 15 zijn echter niet van toepassing op contracten die binnen het toepassingsgebied van lease- of financiële instrumenten standaarden vallen.

Daarnaast werden in 2018 de volgende standaarden en interpretaties, uitgegeven voor respectievelijk de International Accounting Standards Board (IASB) en de IFRS Interpretations Committee (IFRIC), verplicht en door de Europese Unie aanvaard en van toepassing in het huidige boekjaar:

- Annual improvements to IFRS standards 2014-2016 cycle
- Amendments to IFRS 2: Classification and Measurement of Share-based Payment Transactions
- Amendments to IAS 40: Transfers of Investment Property
- IFRIC 22 Foreign Currency Transactions and Advance Consideration

Met uitzondering van IFRS 9 hebben geen van bovengenoemde wijzigingen materiële invloed op de geconsolideerde jaarrekening van de Volksbank.

Interpretaties van bestaande standaarden of wijzigingen in standaarden, maar nog niet effectief in 2018

De volgende nieuwe standaarden, wijzigingen in bestaande standaarden en interpretaties, gepubliceerd voor 1 januari en effectief vanaf het verslagjaar 2019 of later, worden niet vervroegd toegepast door de Volksbank.

- IFRS 16 Leases (EU-endorsed)
- IFRS 17 Insurance Contracts
- IFRIC 23 Uncertainty over Income Tax Treatments
- Amendments to IAS 28: Long term interests in associates and joint ventures (EU-endorsed)
- Annual Improvements to IFRS Standards 2015-2017 Cycle
- Amendments to IAS 19: Plan Amendment, Curtailment or Settlement
- Amendments to References to the Conceptual Framework in IFRS Standards
- Amendment to IFRS 3 Business Combinations
- Amendment to IFRS 9: Prepayment Features with Negative Compensation
- Amendment to IAS 1 en IAS 8: Definition of Material

De meest relevante veranderingen die een materiele impact op de jaarrekening van de Volksbank zouden kunnen hebben worden hieronder toegelicht.

IFRS 16 Leases

IFRS 16, de nieuwe standaard voor leases wordt van kracht op 1 januari 2019. IFRS 16 vervangt IAS 17 Leases en verwijdert het onderscheid tussen "operationele" en "financiële" lease. Het vereist huurders om bijna alle leases op de balans op te nemen, waardoor het recht om het actief te gebruiken voor een bepaalde afgesproken periode en de bijbehorende schuld voor toekomstige betalingen tot uiting komt. Hierdoor zal de invoer van IFRS 16 leiden tot een toename in activa en leaseverplichtingen op de balans.

IFRS 16 voorziet in een aantal praktische regels. Conform deze praktische regels worden leases korter dan 12 maanden, leases waarvan het onderliggende actief minder dan €5.000 waard is en initiële directe kosten niet geactiveerd.

In 2018 zijn alle leasecontracten geïdentificeerd en is het effect van de toepassing van IFRS 16 beoordeeld.

De Volksbank zal IFRS 16 toepassen vanaf 1 januari 2019 waarbij gebruik gemaakt wordt van de cumulatieve retrospectieve transitie methode waarbij vergelijkende cijfers 2018 niet zullen worden aangepast. Op transitie zal gebruik gemaakt worden van de aangeboden versimpeling in IFRS 16 om de contracten die onder IAS 17 als lease aangemerkt werden ook onder IFRS 16 als lease te behandelen.

Bij de bepaling van de leaseverplichting wordt rekening gehouden met verlengings- en beëindigingsopties indien het redelijk zeker is dat de optie zal worden geëffectueerd. De verdisconteringsrente is gebaseerd op de intern ontwikkelde rentecurves die de Volksbank gebruikt in het risicomanagement.

De introductie van IFRS 16 zal een verhogend effect hebben van € 76 miljoen op de activa van de Volksbank wat als 100% risico gewogen activa wordt behandeld voor de prudentiële rapportages. Tevens is er een negatief effect van € 2 miljoen op het eigen vermogen. Effect op winst- en verliesrekening is nihil.

Het verschil tussen de verplichting onder IFRS 16 en de niet uit de balans blijvende verplichtingen uit hoofde van operationele lease contracten wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de niet uit de balans blijvende verplichtingen niet worden verdisconteerd, service kosten erin worden meegenomen en sommige opties erin worden meegenomen, waardoor de niet uit de balans blijvende verplichting hoger is vergeleken met de IFRS 16 leaseverplichting.

Veranderingen in grondslagen, schattingen en presentatie

Presentatiewijzigingen

De lopende rente op activa en passiva werd voorheen gerapporteerd onder de post overige activa of overige passiva. Met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief of passief.

Met ingang van 2018 zijn de uitgestelde belastingvorderingen, respectievelijk belastingverplichtingen en de post vennootschapsbelasting samengevoegd in de post belastingvorderingen, respectievelijk belastingverplichtingen.

Met ingang van 2018 zijn de materiële vaste activa en immateriële vaste activa samengevoegd in de post materiële en immateriële vaste activa.

Vanaf 2018 is de rente op derivaten betrokken in een hedge relatie separaat verantwoord in rentebaten en rentelasten en niet langer gesaldeerd met de rente op de afgedekte positie.

Met ingang van 2018 zijn valutakoersverschillen op de beleggingen geherclassificeerd van resultaat beleggingen naar resultaat financiële instrumenten. Op deze wijze staan de valutaresultaten van de afgedekte posities en van het instrument dat gebruikt wordt ter afdekking van het valutarisico gesaldeerd onder het resultaat op financiële instrumenten.

Voor alle bovenstaande presentatiewijzigingen geldt dat de vergelijkende cijfers dienovereenkomstig zijn aangepast. De presentatiewijzigingen hebben geen impact op het resultaat en eigen vermogen.

GEHANTEERDE GRONDSLAGEN BIJ DE OPSTELLING VAN DE JAARREKENING

De hierna uiteengezette grondslagen voor financiële verslaggeving zijn consistent toegepast voor alle gepresenteerde perioden in deze geconsolideerde jaarrekening voor zover deze niet zijn veranderd door de introductie van IFRS 9. Nadere toelichting van veranderingen is opgenomen onder de sectie 'IFRS 9'. De grondslagen voor financiële verslaggeving zijn door alle tot de Volksbank behorende entiteiten uniform gehanteerd.

Functionele en rapporteringsvaluta

De geconsolideerde jaarrekening luidt in miljoenen euro's (€). De euro fungeert als functionele en rapporteringsvaluta van de Volksbank. Alle financiële informatie gepresenteerd in euro's is afgerond naar het dichtstbijzijnde miljoen, tenzij anders aangegeven. Tellingen zijn gebaseerd op de niet afgeronde bedragen.

SIGNIFICANTE WAARDERINGSGRONDSLAGEN

Algemeen

Het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening vereist dat de Volksbank schattingen en veronderstellingen maakt, gebaseerd op complexe en subjectieve aannames en inschattingen. Deze schattingen zijn van materiële invloed op de omvang van de gerapporteerde activa en verplichtingen en de voorwaardelijke activa en verplichtingen op de datum van de geconsolideerde jaarrekening en de gerapporteerde baten en lasten over de verslagperiode. Hierbij beoordeelt het management situaties op basis van beschikbare informatie en financiële gegevens die in de toekomst kunnen wijzigen. Hoewel deze schattingen naar beste weten van het management worden gemaakt, kunnen de feitelijke uitkomsten afwijken van die schattingen en het gebruik van andere veronderstellingen of gegevens kan resulteren in materieel andere resultaten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden periodiek beoordeeld. De impact hiervan wordt opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden. De belangrijkste waarderingsgrondslagen waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen betreffen het bepalen van reële waarden van financiële activa en verplichtingen, het vaststellen van bijzondere waardeverminderingen en het vaststellen van de overige voorzieningen.

Voor gedetailleerde informatie en toelichting op de schattingen en veronderstellingen wordt verwezen naar de volgende paragrafen en de toelichting op de jaarrekeningposten.

Gebruik van schattingen en veronderstellingen bij de opstelling van de jaarrekening

Bij een aantal balansposten is de waardering in sterke mate onderhevig aan het gebruik van schattingen en veronderstellingen. Een nadere verduidelijking hiervan wordt gegeven bij de specifieke grondslagen van de balansposten. Het gebruik van schattingen en veronderstellingen bij de reële waardebeoordeling van financiële instrumenten, welke betrekking hebben op zowel de balanswaarderingen als toelichtingen, heeft betrekking op de volgende onderdelen:

- Bijzondere waardeverminderingen op leningen en vorderingen – zie hoofdstuk 4 Risicomanagement;
- Waardering financiële instrumenten (inclusief schatting vervroegde aflossingen hypotheke en amortisatie hedge accounting) – zie toelichting 17 Specifieke toelichting financiële instrumenten;
- Personeels-, reorganisatie- en overige voorzieningen – zie toelichting 14 Voorzieningen.

Basis voor consolidatie

Groepsmaatschappijen, dat wil zeggen de vennootschappen en andere entiteiten (met inbegrip van zogenoemde special purpose entities) waarover de Volksbank direct of indirect 'control' uitoefent, worden in de consolidatie betrokken in overeenstemming met IFRS 10 Consolidated Financial Statements.

Groepsmaatschappijen worden integraal in de consolidatie betrokken vanaf het moment waarop de Volksbank control heeft, tot aan het moment waarop deze eindigt. Deze groepsmaatschappijen worden integraal geconsolideerd, waarbij gebruik wordt gemaakt van de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de Volksbank.

Eliminatie van transacties bij consolidatie

Intragroepstransacties, -verhoudingen en niet-gerealiseerde resultaten op transacties tussen groepsmaatschappijen worden geëlimineerd bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening.

Niet-gerealiseerde winsten op transacties tussen de Volksbank en haar geassocieerde deelnemingen worden geëlimineerd voor het belang van de Volksbank in deze investeringen.

Niet-gerealiseerde verliezen worden op dezelfde wijze geëlimineerd als niet-gerealiseerde winsten, maar slechts voor zover er geen aanwijzing is voor een bijzondere waardevermindering.

Vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden bij de eerste verwerking omgerekend naar euro's tegen de wisselkoers op de transactiedatum. Monetair balansposten in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de wisselkoers per balansdatum. Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling van deze transacties dan wel bij de omrekening van monetaire balansposten uitgedrukt in vreemde valuta worden verantwoord in de winst- en verliesrekening onder resultaat uit beleggingen of resultaat financiële instrumenten, afhankelijk van de balanspost waarop deze betrekking hebben.

Administratieve verwerking op basis van de transactiedatum en de afwikkelingsdatum

Alle volgens standaardmarktconventies afgewikkelde aan- en verkopen van financiële instrumenten worden op de transactiedatum verwerkt, dat wil zeggen de datum waarop de Volksbank zich verbindt om het actief of de verplichting te kopen of verkopen. Voor "vorderingen op klanten" en "schulden aan klanten" wordt afwikkelingsdatum gehanteerd.

Niet langer opnemen in de balans (derecognition)

Een financieel actief wordt niet langer opgenomen wanneer de rechten op de kasstromen uit het actief zijn verlopen. De Volksbank neemt deze activa ook niet op indien zij zowel het actief heeft overgedragen als de overdracht in aanmerking komt voor verwijdering van de balans. Een overdracht komt in aanmerking voor verwijdering van de balans, indien:

- de Volksbank nagenoeg alle risico's en voordelen van het actief heeft overgedragen; of
- de Volksbank de risico's en voordelen niet heeft overgedragen noch behouden, echter de zeggenschap over dit actief wel is overgedragen.

Een financiële verplichting wordt niet langer op de balans opgenomen wanneer aan de verplichting is voldaan, geannuleerd of is verlopen. Indien een bestaande financiële verplichting wordt vervangen door een andere verplichting van dezelfde geldgever tegen wezenlijk andere voorwaarden, of als de voorwaarden van een bestaande verplichting aanzienlijk worden gewijzigd, wordt een dergelijke vervanging of wijziging behandeld als niet langer opnemen van de oorspronkelijke verplichting in de balans en is de opname van een nieuwe verplichting in de balans vereist. Het verschil tussen de boekwaarde van de oorspronkelijke financiële verplichting en de betaalde vergoeding wordt in de winst- en verliesrekening opgenomen.

Saldering van financiële instrumenten

Financiële activa en verplichtingen worden gesaldeerd gepresenteerd in de balans wanneer er een juridisch afdwingbaar recht bestaat om de opgenomen bedragen te verrekenen en ook het voornemen bestaat om de bedragen gesaldeerd af te wikkelen, of het actief en de verplichting tegelijkertijd af te wikkelen. Van een afdwingbaar recht om te salderen is sprake mits: het niet afhankelijk is van een toekomstige gebeurtenis en het juridisch afdwingbaar is onder normale omstandigheden als ook bij faillissement. Indien niet aan deze voorwaarden wordt voldaan vindt geen saldering plaats.

KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit bedrijfs-, investerings- en financieringsactiviteiten. Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op de transactiedatum. Bij de kasstroom uit bedrijfsactiviteiten wordt het resultaat voor belastingen gecorrigeerd voor baten en lasten die niet hebben geresulteerd in ontvangsten en uitgaven in hetzelfde boekjaar en voor wijzigingen in voorzieningen en overlopende posten.

Investerings in deelnemingen worden vermeld onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten. De op acquisitiedatum aanwezige liquide middelen worden op de aankoop prijs in mindering gebracht.

In het kader van het kasstroomoverzicht zijn de kas en kasequivalenten gedefinieerd conform de balanspost kas en kasequivalenten.

ACQUISITIES EN VERKOPEN

In 2018 hebben er geen acquisities of verkopen plaatsgevonden.

IFRS 9

Classificatie en waardering

Binnen IFRS 9 wordt voor financiële activa onderscheid gemaakt naar de waarderingsgrondslagen geamortiseerde kostprijs, reële waarde via het eigen vermogen en reële waarde via de winst- en verliesrekening. De waarderingsgrondslag is afhankelijk van het business model waarbinnen het financiële actief valt en de kasstroomkarakteristieken. IFRS 9 onderscheidt drie verschillende doelstellingen van een business model:

1. Hold to Collect ('HTC'): het onderliggende doel wordt bereikt door het ontvangen van contractuele kasstromen van bijbehorende financiële activa tot einde looptijd, behoudens specifieke omstandigheden;
2. Hold to Collect and Sell ('HTCS'): naast ontvangen van contractuele kasstromen, vinden ook tussentijdse verkopen plaats om het onderliggende doel te bereiken;
3. Overig: hierbij kan gedacht worden aan handelsportefeuilles die in hoofdzaak worden beheerd op basis van aan- en verkooptransacties.

Naast de bovenstaande businessmodel analyse wordt de classificatie en waardering van financiële activa bepaald op basis van de kasstroomkarakteristieken van de individuele instrumenten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een standaard leningovereenkomst en overige instrumenten. Een standaard leningovereenkomst heeft kasstromen die enkel bestaan uit rentebetalingen en aflossingen op de uitstaande hoofdsom ('Solely Payments of Principal and Interest', oftewel SPPI). De rentebetalingen dienen hierbij een zuivere vergoeding te zijn voor de tijdswaarde van geld, het kredietrisico en overige gebruikelijke basisrisico's zoals opslagen voor liquiditeitsrisico en kosten. Derivatcontracten worden ongeacht hun onderliggend business model op reële waarde gewaardeerd.

Een financieel actief wordt gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs indien het wordt aangehouden binnen het business model HTC en is voldaan aan de SPPI-criteria. De geamortiseerde kostprijs wordt bepaald op basis van de effectieve rentemethode onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen.

Financiële activa aangehouden binnen het business model HTCS en die voldoen aan de SPPI-criteria worden gewaardeerd tegen reële waarde via het eigen vermogen. De financiële activa binnen deze categorie worden na eerste opname gewaardeerd op reële waarde onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen. Niet-gerealiseerde winsten en verliezen die voortvloeien uit reële waardeveranderingen worden in het totaalresultaat verwerkt.

Reële waardeveranderingen in aandelenbeleggingen worden verantwoord in het overig totaalresultaat danwel via de winst- en verliesrekening. Deze keuze wordt per belegging gemaakt.

Financiële activa aangehouden binnen het business model Overig, en financiële activa die niet voldoen aan de SPPI criteria worden gewaardeerd tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening. Gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden rechtstreeks in de winst- en verliesrekening verwerkt.

De overgangsbepalingen in IFRS 9 bieden de Volksbank de mogelijkheid om de verwerking van een deel van de hypotheekportefeuille, de DBV-hypotheek, waarvoor in het verleden gekozen is voor een reële waardeclassificatie, opnieuw te beoordelen. Als gevolg daarvan heeft de Volksbank besloten om de waarderingsgrondslag aan te passen naar geamortiseerde kostprijs. Deze aanpassing resulteert in een afslag van de reële waarde naar de geamortiseerde kostprijs per 1 januari 2018. Daarnaast heeft de Volksbank de waarderingsgrondslag van een deel van haar liquiditeitsportefeuille gewijzigd van voor verkoop beschikbaar naar geamortiseerde kostprijs.

De impact van IFRS 9 op de classificatie en waardering van financiële passiva is beperkt.

Impairments

IFRS 9 vervangt de incurred loss modellen onder IAS 39, waarbij het bereik van het voorzieningenmodel is verbreed. Onder IFRS 9 neemt de Volksbank voorzieningen op voor verwachte kredietverliezen voor kredietposities die zijn opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs en reële waarde via het overige totaalresultaat (OCI), waaronder verwachte kredietverliezen op kredietverplichtingen en financiële garantiecontracten (niet uit de balans blijvende posities). Dit gebeurt met behulp van Expected Credit Loss (ECL) modellen.

Onder IFRS 9 wordt gebruik gemaakt van een 'three-stages' model. In stage 1 worden kredietposities opgenomen waar geen sprake is van een significante verslechtering van het kredietrisico sinds eerste opname en wordt een 12-maands verwacht verlies bepaald. Kredietposities waarbij sprake is van een significante verslechtering van het kredietrisico ten opzichte van eerste opname, maar niet credit-impaired, worden opgenomen in stage 2. Voor kredietposities in stage 2 wordt een 'lifetime' verwacht verlies bepaald. Kredietposities die credit-impaired zijn worden opgenomen in stage 3 en voor deze kredietposities wordt eveneens een 'lifetime' verwacht verlies bepaald.

Binnen de Volksbank wordt onderscheid gemaakt naar specifieke portefeuilles waarvoor kredietvoorzieningen worden bepaald onder IFRS 9. Voor de afzonderlijke portefeuilles zijn verschillende technieken gebruikt om tot de

ECL-modellen te komen. Voor een nadere toelichting op de portefeuilles wordt verwezen naar hoofdstuk 4 Risicomanagement.

Hedge accounting

De IFRS 9-standaard geeft de keuzemogelijkheid om de IFRS 9-hedge accounting regels toe te gaan passen of de IAS 39-hedge accounting regels te blijven toepassen. De Volksbank heeft besloten vooralsnog de IAS 39-vereisten inzake hedge accounting te blijven toepassen.

Herclassificatie van financiële activa (1)

in miljoenen euro's	Waarderingsregels		Boekwaarde		Verschil
	IAS 39	IFRS 9	IAS 39	IFRS 9	
FINANCIËLE ACTIVA					
Kas en kasequivalenten	Leningen en vorderingen	Geamortiseerde kostprijs	2.180	2.180	-
Vorderingen op banken	Leningen en vorderingen	Geamortiseerde kostprijs	2.643	2.643	-
Vorderingen op klanten - Voormalige DBV hypotheek ¹	Reële waarde via de W&V	Geamortiseerde kostprijs	1.688	1.527	-161
Vorderingen op klanten - Overig	Leningen en vorderingen	Geamortiseerde kostprijs	47.634	47.626	-8
Derivaten - Handel	Reële waarde via de W&V	Reële waarde via de W&V	264	264	-
Derivaten - Hedging	Reële waarde via de W&V	Reële waarde via de W&V	690	690	-
Derivaten - Activa en passiva management	Reële waarde via de W&V	Reële waarde via de W&V	121	121	-
Beleggingen - Beschikbaar voor verkoop - HTCS business model	Beschikbaar voor verkoop	Reële waarde via het eigen vermogen	4.932	2.172	-2.760
Beleggingen - Beschikbaar voor verkoop - HTC business model ¹	Beschikbaar voor verkoop	Geamortiseerde kostprijs	-	2.651	2.651
Beleggingen - Gehouden voor handelsdoeleinden	Reële waarde via de W&V (handelsdoeleinden)	Reële waarde via de W&V	162	162	-

1 De Volksbank heeft gekozen voor een herclassificatie.

Herclassificatie van financiële activa (2)

in miljoenen euro's	Boekwaarde IAS 39 op 31-12-2017	Herclassificatie		Boekwaarde IFRS 9 op 1-1-2018	Impact op onverdeeld resultaat
		IAS 39 boekwaarde ¹	Toename in voorzieningen		
FINANCIËLE ACTIVA					
Kas en kas equivalenten	2.180	-	-	2.180	-
Vorderingen op banken	2.643	-	-	2.643	-
Vorderingen op klanten - Voormalige DBV hypotheek ²	1.688	-160	-1	1.527	-120
Vorderingen op klanten - Overig	47.634	-	-8	47.626	-7
Derivaten - Handel	264	-	-	264	-
Derivaten - Hedging	690	-	-	690	-
Derivaten - Activa en passiva management	121	-	-	121	-
Beleggingen - Beschikbaar voor verkoop - HTCS business model	4.932	-2.759	-1	2.172	-80
Beleggingen - Beschikbaar voor verkoop - HTC business model ³	-	2.652	-1	2.651	-1
Beleggingen - Gehouden voor handelsdoeleinden	162	-	-	162	-
Niet uit de balans blijvende verplichtingen			-8		-6

1 In aanvulling op de IFRS 9 classificatie en waardering aanpassingen heeft de Volksbank per 1 januari 2018 de lopende rente voor financiële activa geherclassificeerd van overige activa naar de balanscategorie waar de lopende rente betrekking op heeft. Deze aanpassing is geen onderdeel van bovenstaande tabel.

2 De effectieve rentevoet van de geherclassificeerde voormalige DBV-hypotheek vastgesteld op 1 januari 2018 is 4,65%. De rentebaten in 2018 bedragen € 4,4 miljoen. De reële waarde van de geherclassificeerde DBV hypotheek per 31 december 2018 is € 1.446 miljoen. Het reële waarde verlies die tijdens de verslagperiode in de winst-en-verliesrekening zou zijn opgenomen, indien de DBV-hypotheek niet zouden zijn geherclassificeerd, is € 20,8 miljoen na belasting.

3 De reële waarde van de geherclassificeerde liquiditeitsportefeuille per 31 december 2018 is € 2.534 miljoen. Het reële waarde verlies die tijdens de verslagperiode in het overig totaalresultaat zou zijn opgenomen, indien de liquiditeitsportefeuille niet zou zijn geherclassificeerd, is € 23,4 miljoen na belasting.

Impact eerste toepassing IFRS 9 op totaal eigen vermogen

in miljoenen euro's	Boekwaarde IAS 39 op 31-12-2017	Herclassificatie	Toename in voorziening voor kredietverliezen	Boekwaarde IFRS 9 op 1-1-2018
Geplaatst kapitaal	381	-	-	381
Agioreserve	3.787	-	-	3.787
Herwaarderingsreserve	6	-	-	6
Cashflow hedge reserve	36	-	-	36
Reële waardereserve	98	-80	-	18
Overige reserves	-923	-120	-14	-1.057
Onverdeeld resultaat	329	-	-	329
Totaal eigen vermogen	3.714	-200	-14	3.500

De herclassificatie van de DBV-hypotheken van reële waarde naar geamortiseerde kostprijs heeft een negatief effect op het IFRS-eigen vermogen en Tier 1-kernkapitaal van € 119 miljoen (na belasting) per 1 januari 2018. Als gevolg van de herclassificatie wordt de volatiliteit voor reële waardeveranderingen in de winst- en verliesrekening in verband met de DBV-hypotheekportefeuille geëlimineerd.

De verandering in waarderingsgrondslag van een deel van de liquiditeitsportefeuille heeft een negatief effect op het IFRS-eigen vermogen en Tier 1-kernkapitaal van € 80 miljoen (na belasting) per 1 januari 2018.

Tenslotte heeft de overgang naar de verantwoording op basis van het verwachte verlies ingevolge IFRS 9 een stijging van de kredietvoorzieningen voor leningen tot gevolg. Dit heeft een negatief effect op het IFRS-eigen vermogen van € 14 miljoen (na belasting) per 1 januari 2018 en door de daling van het IRB-tekort een negatief effect van € 11 miljoen op het Tier 1-kernkapitaal. Het volledig ingefaseerde effect van de herclassificatie van de DBV-hypotheken en de liquiditeitsportefeuille en de stijging van de kredietvoorzieningenniveaus bedraagt per 1 januari 2018 circa -2%-punt op de Tier 1-kernkapitaalratio en -0,3%-punt op de leverage ratio.

De verwerkingswijze van de belastingeffecten inzake IFRS 9 is afgestemd met de Belastingdienst.

Impact eerste toepassing van IFRS 9 op voorzieningen voor kredietverliezen

in miljoenen euro's	Eindbalans IAS 39 voorzieningen op 31-12-2017	Verandering door herclassificatie	Toename in voorziening voor kredietverliezen	Openingsbalans IFRS 9 voorzieningen op 1-1-2018
Leningen en vorderingen tegen geamortiseerde kostprijs	148	1	9	158
Beleggingen tegen reële waarde via het eigen vermogen	-	-	1	1
Niet uit de balans blijvende verplichtingen	-	-	8	8
Totaal	148	1	18	167

De eerste toepassing van IFRS 9 heeft geen impact op de IAS 37 voorzieningen.

Voorziening voor kredietverliezen naar stage

in miljoenen euro's	Openingsbalans IFRS 9 op 1-1-2018
Stage 1	6
Stage 2	33
Stage 3	121
Off-balance sheet posten	8
IFRS 9 voorzieningen op 1 januari 2018	168

Voor de kwantitatieve impact van IFRS 9 op de kapitaalpositie en kapitaalratio's wordt verwezen naar hoofdstuk 4 Risicomanagement.

1 KAS EN KASEQUIVALENTEN

Waarderingsgrondslagen voor kas en kasequivalenten

Onder kas en kasequivalenten zijn begrepen de direct opeisbare tegoeden bij De Nederlandsche Bank (DNB) en vorderingen op kredietinstellingen met een origineel resterende looptijd korter dan één maand. De waardering van deze vorderingen geschiedt tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen.

Specificatie kas en kasequivalenten

in miljoenen euro's	2018	2017
Direct opeisbare tegoeden bij DNB ¹	576	1.894
Kortlopende banktegoeden	190	240
Kasmiddelen	49	46
Totaal	815	2.180

¹ De verplichte kasreserve aangehouden bij de DNB wordt verantwoord in de rubriek Vorderingen op banken.

Onder de kortlopende banktegoeden is ultimo december 2018 € 33 miljoen bezwaard uit hoofde van securitisaties (2017: € 26 miljoen).

2 DERIVATEN

Waarderingsgrondslagen voor derivaten

Algemeen

Derivaten zijn afgeleide financiële instrumenten en worden opgenomen tegen reële waarde bij het aangaan van het contract. De reële waarde van openbaar verhandelde derivaten is gebaseerd op genoteerde prijzen.

De reële waarde van niet-openbaar verhandelde derivaten is afhankelijk van het type instrument en wordt gebaseerd op een contantewaardemodel of een optiewaarderingsmodel. De Volksbank neemt derivaten met een positieve marktwaarde op onder de activa en derivaten met een negatieve marktwaarde onder de verplichtingen.

Specificatie derivaten

in miljoenen euro's	Positieve waarde		Negatieve waarde		Saldo	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Derivaten aangehouden voor cashflow hedge accounting	2	11	-	-	2	11
Derivaten aangehouden voor fair value hedge accounting	448	679	853	804	-405	-125
Derivaten aangehouden uit hoofde van economische hedges die niet in aanmerking komen voor hedge accounting	103	121	70	169	33	-48
Derivaten aangehouden voor handelsdoeleinden	179	264	197	279	-18	-15
Totaal	732	1.075	1.120	1.252	-388	-177

Het merendeel van de derivaten wordt aangehouden om ongewenste marktrisico's te beperken. Dit wordt toegelicht in [18 Hedging en hedge accounting](#).

Verloop derivaten

in miljoenen euro's	2018	2017
Openingsbalans	-177	-328
Aankopen	-	23
Afwikkelingen	8	-68
Herwaarderingen	-283	174
Valutakoersverschillen	44	22
Overige	20	-
Eindbalans	-388	-177

De derivaten voor handelsdoeleinden en de derivaten aangehouden voor balansbeheer (economische hedges) die niet in aanmerkingen komen voor hedge accounting zijn in onderstaande overzichten niet opgenomen.

Derivaten voor hedgedoeleinden 2018

in miljoenen euro's	Nominale waarden				Reële waarde	
	< 1 jaar	1 - 5 jaar	> 5 jaar	Totaal	Positief	Negatief
RENTECONTRACTEN						
Swaps en FRAs	1.690	19.690	7.645	29.025	447	851
Opties	540	-	635	1.175	-	-
VALUTA CONTRACTEN						
Swaps	-	13	113	126	3	2
Totaal	2.230	19.703	8.393	30.326	450	853

Derivaten voor hedgedoeleinden 2017

in miljoenen euro's	Nominale waarden				Reële waarde	
	< 1 jaar	1 - 5 jaar	> 5 jaar	Totaal	Positief	Negatief
RENTECONTRACTEN						
Swaps en FRAs	7.653	18.506	6.951	33.110	662	804
Opties	-	-	1.240	1.240	-	-
VALUTA CONTRACTEN						
Swaps	-	57	84	141	28	-
Totaal	7.653	18.563	8.275	34.491	690	804

3 BELEGGINGEN

Waarderingsgrondslagen voor beleggingen

Geamortiseerde kostprijs

Een belegging wordt gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen indien deze deel uitmaakt van een portefeuille met een onderliggend business model waarin financiële activa worden aangehouden teneinde de contractuele kasstromen te ontvangen ('HTC'). Daarnaast moet de belegging op instrumentniveau voldoen aan de eis dat de contactuele kasstromen slechts bestaan uit rente en aflossingen conform de criteria in IFRS 9.

Reële waarde via het overig totaalresultaat (eigen vermogen)

Een belegging wordt gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in het eigen vermogen indien deze belegging deel uitmaakt van een portefeuille met een onderliggend business model waarin financiële activa worden aangehouden teneinde de contractuele kasstromen te ontvangen alsmede realisaties door verkoop ('HTCS'). Daarnaast voldoet de belegging op instrumentniveau aan de eis dat de contactuele kasstromen slechts bestaan uit rente en aflossingen conform de criteria uit IFRS 9. Wanneer de beleggingen worden verkocht worden hiermee verband houdende cumulatieve reële waardeaanpassingen verwerkt in de winst- en verliesrekening als resultaat uit beleggingen. De Volksbank hanteert de gemiddelde kostprijsmethode voor de bepaling van het gerealiseerde resultaat.

Reële waardeveranderingen in aandelen beleggingen worden verantwoord in het overig totaalresultaat dan wel via de winst- en verliesrekening. Deze keuze wordt per belegging gemaakt.

Reële waarde via de winst- en verliesrekening

Een belegging wordt gewaardeerd tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening indien deze deel uitmaakt van een portefeuille met een onderliggend business model dat kwalificeert als 'overig' en/of de belegging op instrumentniveau niet voldoet aan de eis dat de contractuele kasstromen slechts bestaan uit rente en aflossingen conform de criteria uit IFRS 9. Een 'overig' business model is een business model dat niet kwalificeert als 'HTC' of 'HTCS' en kan onder meer bestaan uit handelsportefeuilles. Gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden rechtstreeks in de winst- en verliesrekening opgenomen onder het resultaat uit beleggingen. De verdiende rente op aangehouden beleggingen wordt opgenomen als rentebate. Ontvangen dividend wordt opgenomen onder het resultaat uit beleggingen.

Bijzondere waardeverminderingen van beleggingen

Bijzondere waardeverminderingen van rentedragende waardepapier die zijn gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs of tegen reële waarde via het overig totaalresultaat worden vastgesteld op basis van

verwachte kredietverliezen. Bijzondere waardeverminderingen worden direct in de winst- en verliesrekening verantwoord onder de post bijzondere waardeverminderingen. Nadere informatie over bijzondere waardeverminderingen op financiële activa en de modelmatige uitgangspunten voor de bepaling van verwachte kredietverliezen is te vinden onder 4.6.3 Invoering IFRS 9.

Specificatie beleggingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Reële waarde via W&V	3	162
Reële waarde via het overig totaalresultaat	1.911	-
Geamortiseerde kostprijs	2.868	-
Beschikbaar voor verkoop (IAS 39)	-	4.932
Totaal	4.782	5.094

De totale waarde van beleggingen is afgenomen van € 5.094 miljoen in 2017 tot € 4.782 miljoen in 2018 met name vanwege relatief meer verkopen dan aankopen. Een deel van de rentedragende waardepapieren is in onderpand gegeven in relatie tot repo-contracten welke verantwoord zijn als schulden aan banken. Dit is verder toegelicht onder 20 Overgedragen en bezwaarde activa.

Eind 2018 bedroegen de beleggingen in niet geconsolideerde gestructureerde entiteiten € 85,1 miljoen (2017: € 74,5 miljoen).

Reële waarde via winst- en verliesrekening: notering

in miljoenen euro's	Aandelen		Rentedragende waarden		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Beursgenoteerd	-	-	-	162	-	162
Niet-beursgenoteerd	3	-	-	-	3	-
Totaal	3	-	-	162	3	162

Reële waarde via de winst- en verliesrekening: verloop

in miljoenen euro's	Aandelen		Rentedragende waarden		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Eindbalans vorige periode (IAS 39)	-	-	162	831	162	831
Herclassificatie als gevolg van IFRS 9	2	-	-	-	2	-
Openingsbalans (IFRS 9)	2	-	162	-	164	-
Herwaarderingen	1	-	-	-	1	-
Mutatie handelsportefeuille ¹	-	-	-162	-669	-162	-669
Eindbalans	3	-	-	162	3	162

¹ De aan- en verkopen binnen de handelsportefeuille worden gesaldeerd weergegeven op de verloopregel "mutatie handelsportefeuille".

Reële waarde via het overig totaalresultaat 2018: notering

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
Beursgenoteerd	-	1.908	1.908
Niet-beursgenoteerd	3	-	3
Totaal	3	1.908	1.911

Reële waarde via het overig totaalresultaat 2018: verloop

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
Eindbalans vorige periode voor verkoop beschikbaar (IAS 39)	16	4.916	4.932
Herclassificatie als gevolg van IFRS 9	-2	-2.759	-2.761
Toename in voorzieningen als gevolg van IFRS 9	-	-1	-1
Openingsbalans reële waarde via het eigen vermogen (IFRS 9)	14	2.156	2.170
Herclassificaties	-	-48	-48
Aankopen	1	711	712
Verkopen	-	-126	-126
Aflossingen	-	-792	-792
Herwaarderingen	-12	16	4
Amortisatie	-	-9	-9
Eindbalans	3	1.908	1.911

De voorziening op de rentedragende beleggingen gewaardeerd tegen reële waarde via het overig totaalresultaat bedraagt eind 2018 € 1 miljoen (begin 2018 : € 1 miljoen).

De negatieve herwaardering onder Aandelen bestaat voor € 10 miljoen uit het gevolg van verbeterde inzichten in de rechten behorende bij een specifiek aandelenbelang.

Reële waarde via het overig totaalresultaat 2018: waardering

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
(geamortiseerde) Kostprijs	8	1.877	1.885
Ongerealiseerde waardeveranderingen	-5	31	26
Totaal	3	1.908	1.911

Geamortiseerde kostprijs 2018: notering

in miljoenen euro's	Rentedragende waarden
Beursgenoteerd	2.868
Niet-beursgenoteerd	-
Totaal	2.868

Geamortiseerde kostprijs 2018: verloop

in miljoenen euro's	Rentedragende waarden
Eindbalans vorige periode	-
Herclassificatie als gevolg van IFRS 9	2.652
Toename in voorzieningen als gevolg van IFRS 9	-1
Openingsbalans (IFRS 9)	2.651
Herclassificaties	48
Aankopen	2.214
Verkopen	-31
Aflossingen	-2.006
Herwaarderingen	6
Bijzondere waardeverminderingen	-1
Amortisatie	-13
Eindbalans	2.868

De voorziening op de beleggingen geamortiseerde kostprijs bedraagt eind 2018 € 2 miljoen (begin 2018 : € 1 miljoen).

Beschikbaar voor verkoop 2017: notering (IAS 39)

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
Beursgenoteerd	-	4.916	4.916
Niet-beursgenoteerd	16	-	16
Totaal	16	4.916	4.932

Beschikbaar voor verkoop 2017: verloop (IAS 39)

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
Openingsbalans	21	5.118	5.139
Aankopen	-	2.531	2.531
Verkopen	-7	-2.624	-2.631
Herwaarderingen	2	-67	-65
Amortisatie	-	-28	-28
Overige	-	-14	-14
Eindbalans	16	4.916	4.932

Beschikbaar voor verkoop 2017: waardering (IAS 39)

in miljoenen euro's	Aandelen	Rentedragende waarden	Totaal
(geamortiseerde) Kostprijs	10	4.707	4.717
Ongerealiseerde waardeveranderingen	6	209	215
Totaal	16	4.916	4.932

4 VORDERINGEN OP BANKEN

Waarderingsgrondslagen voor vorderingen op banken

Vorderingen op banken worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen. Onder deze balanspost worden verantwoord vorderingen op banken met een resterende looptijd van een maand of langer. Dit betreffen vorderingen op banken voor zover niet in de vorm van rentedragende waardepapieren en de niet-direct opeisbare tegoeden bij De Nederlandsche Bank (DNB).

in miljoenen euro's	2018	2017
Deposito's	3.185	2.226
Overig	-	23
Niet-direct opeisbare tegoeden bij DNB ¹	404	394
Totaal	3.589	2.643

1 De verplichte kasreserve aangehouden bij de DNB wordt verantwoord in de rubriek Vorderingen op banken.

Van de vorderingen op banken heeft € 878 miljoen betrekking op gestort onderpand inzake derivatentransacties (2017: € 673 miljoen).

In 2017 hadden de overige vorderingen op banken (€ 23 miljoen) betrekking op reverse repo-contracten.

5 VORDERINGEN OP KLANTEN

Waarderingsgrondslagen voor vorderingen op klanten

Vorderingen op klanten worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen.

Voorzieningen vorderingen op klanten

Een expected credit loss (ECL) model wordt toegepast op financiële activa gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs en niet uit de balans blijvende verplichtingen zoals kredietverplichtingen en financiële garantiecontracten. Onder het ECL model berekent de Volksbank de kans dat een default optreedt op verschillende tijdstipmomenten om dit vervolgens te vermenigvuldigen met het verschil ('tekorten') tussen de contractuele kasstromen en de verwachte te ontvangen kasstromen. De voorziening uit hoofde van bijzondere waardevermindering is de som van al deze tekorten vermenigvuldigd met de kans op default over de verschillende tijdstipmomenten. De ECL berekeningen bevatten informatie over het verleden, heden en de toekomst. De Volksbank past een PD x EAD x LGD inclusief verdiscontering toe om de ECL te berekenen.

Onder IFRS 9 wordt gebruik gemaakt van een 'three-stage' model. In stage 1 worden kredietposities opgenomen waar geen sprake is van een significante verslechtering van het kredietrisico sinds eerste opname en wordt een 12-maands ECL bepaald. Kredietposities waarbij sprake is van een significante verslechtering van het kredietrisico ten opzichte van eerste opname, maar niet credit-impaired, worden opgenomen in stage 2. Voor kredietposities in stage 2 wordt een 'lifetime' ECL bepaald. Kredietposities die credit-impaired zijn worden

opgenomen in stage 3 en voor deze kredietposities wordt eveneens een 'lifetime' ECL bepaald. Klanten in default worden vanuit IFRS 9 optiek beschouwd als "credit impaired" en komen in Stage 3. De Volksbank hanteert een specifieke default definitie voor iedere portefeuille waarvoor kredietvoorzieningen worden bepaald onder IFRS 9. Voor een nadere toelichting op het stage-allocatie proces wordt verwezen naar paragraaf [4.6.3 Invoering IFRS 9](#).

Afschrijvingen

Tekorten na beëindiging en aflossing van de hypothecaire geldlening kunnen ontstaan als gevolg van een ontoereikende aflossing van het verschuldigde na een gedwongen of vrijwillig uitwinningstraject, of na een reguliere aflossing op grond van een door de bank (bij voorbaat) verleend royement (toezegging vanuit de bank dat wordt meegewerkt aan doorhaling van de hypothecaire inschrijving, ondanks het tekort na aflossing). Met betrekking tot hypothecaire geldleningen worden de volgende triggers onderscheiden die kunnen leiden tot een afschrijving:

1. Kwijtschelding van verschuldigde bedragen
2. Beëindiging en aflossing van de lening met een tekort
3. Staken van restschuldincasso

Specificatie vorderingen op klanten

	Vorderingen		Voorzieningen		Balanswaarde	
	2018	2017 ¹	2018	2017	2018	2017
in miljoenen euro's						
Particuliere hypotheekleningen	47.320	46.006	-58	-72	47.262	45.934
Overige particuliere kredieten	110	142	-24	-28	86	114
Mkb-kredieten	743	786	-41	-49	702	737
Overige zakelijke vorderingen en vorderingen op de overheid	2.489	2.674	-3	-	2.486	2.674
Totaal	50.662	49.608	-126	-149	50.536	49.459

¹ De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige activa, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

De Volksbank heeft een deel van de hypothecaire vorderingen gesecuritiseerd. De uitstaande hoofdsom van de gesecuritiseerde portefeuille bedraagt € 17,7 miljard (2017: € 13,8 miljard), waarvan voor een bedrag van € 11,6 miljard (2017: € 7,0 miljard) aan obligaties op eigen boek wordt gehouden en er voor € 4,5 miljard (2017: € 4,5 miljard) een gedekte lening is verstrekt door Woonhuishypotheek B.V. Woonhuishypotheek is een volledige dochteronderneming van de Volksbank. Er is sprake van beperkte overdracht van risico's en voordelen voor de gesecuritiseerde hypothecaire vorderingen. Hierdoor vindt er geen verwijdering van de balans plaats. Een verdere toelichting op de securitisatietransacties is opgenomen onder toelichting [12 Schuldbewijzen](#). Voor meer informatie over intragroep transacties zie toelichting [19 Verbonden partijen](#). Meer informatie over de overgedragen en bezwaarde activa als gevolg van de securitisaties is te vinden in toelichting [20 Overgedragen en bezwaarde activa](#).

Onder de overige vorderingen heeft € 708 miljoen (2017: € 702 miljoen) betrekking op vorderingen op verzekeraar VIVAT. Binnen het securitisatieprogramma van de Volksbank worden spaarhypotheekleningen gesecuritiseerd, waarbij de spaarpolis bij VIVAT loopt en de hypotheek bij de Volksbank. Hierbij ontvangt VIVAT een onderhandse lening van de bank ter financiering van haar (sub-)participaties in de securitisatie-entiteiten. Onder toelichting [10 Overige schulden aan klanten](#) is hetzelfde bedrag als financiering door VIVAT opgenomen.

De totale voorziening voor vorderingen op klanten is in 2018 gedaald. Zowel de particuliere hypotheekportefeuille als de mkb-portefeuille droegen bij aan deze daling waarmee ze de verbeterde marktontwikkelingen weerspiegelen. In 2018 heeft de Volksbank de methodiek voor de bepaling van voorzieningen gewijzigd voor leningen die langer dan 5 jaar in default zijn. Voor deze leningen wordt een voorziening getroffen die minimaal gelijk is aan het aanwezige dekkingstekort. Deze aanpassing heeft geresulteerd in een dotatie aan de voorzieningen van € 10 miljoen in 2018.

In hoofdstuk [4.6 Kredietrisico](#) is meer informatie opgenomen over de vorderingen op klanten. In [4.6.2 Management en beheersing](#) is informatie opgenomen over de verdeling van de kredietportefeuille en hoe deze beheerd wordt. In [4.6.3 Invoering IFRS 9](#) wordt beschreven hoe de stages worden ingedeeld en wordt informatie gegeven over de gebruikte modellen. Van [4.6.4 Cijfers, ratio's en trends](#) tot en met [4.6.8 Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid](#) wordt kwantitatieve en kwalitatieve informatie over de portefeuilles gegeven.

Verloop vorderingen op klanten 2018 (bruto)

IFRS 9 in miljoenen euro's	Particuliere hypotheek	Overige particuliere kredieten	Mkb- kredieten	Overige ¹	Totaal
Eindbalans 31 december 2017 IAS 39	46.006	142	786	2.674	49.608
Stelselwijziging IFRS 9	-160	-	-	-	-160
Openingsbalans 1 januari 2018 IFRS 9	45.846	142	786	2.674	49.448
Reclassificaties	-7	-	15	-12	-4
Verstrekkingsen	6.153 ²	-	35	8.864 ³	15.052
Aflossingen	-4.866 ²	-	-94	-9.052 ³	-14.012
Desinvesteringen	-	-4	-	-	-4
Reële waardemutatatie als gevolg van hedge accounting	190	-	-	-	190 ⁴
Mutatatie lopende rente	-8	-	1	-2	-9
Mutatatie rekening courant	-	-28	-	5	-23
Overige mutaties	12	-	-	12	24
Eindbalans	47.320	110	743	2.489	50.662

- 1 Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid.
- 2 De verstrekkingen en aflossingen worden inclusief omzetting gepresenteerd. Voor verstrekkingen is dit een bedrag van € 237 miljoen en voor aflossingen -/- € 305 miljoen.
- 3 Dit betreffen kortlopende deposito's bij met name overheden en pensioenfondsen waarbij de verstrekkingen en aflossingen op dagbasis worden geadmineistreerd.
- 4 De reële waarde als gevolg van hedge accounting bedraagt ultimo 2018 € 463 miljoen (2017: € 274 miljoen).

De mutatie rekening-courant van € 28 miljoen (2017: € 52 miljoen) betreft kortlopende uitzettingen.

Verloop vorderingen op klanten 2017 (bruto)

in miljoenen euro's	Particuliere hypotheek	Overige particuliere kredieten	Mkb- kredieten	Overige ¹	Totaal
Openingsbalans	45.061	194	909	2.818	48.982
Verstrekkingsen	5.434 ²	-	35	9.353 ³	14.822
Aflossingen	-4.224 ²	-	-158	-9.485 ³	-13.867
Reële waardemutatatie als gevolg van hedge accounting	-238	-	-	-3	-241 ⁴
Valutakoersverschillen	-	-	-	-6	-6
Reële waardemutatatie hypotheek via W&V	-12	-	-	-	-12
Mutatatie lopende rente	-9	-	-	-2	-11
Mutatatie rekening-courant	-	-52	-	-	-52
Overige mutaties	-6	-	-	-1	-7
Eindbalans	46.006	142	786	2.674	49.608

- 1 Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid.
- 2 De verstrekkingen en aflossingen worden inclusief omzetting gepresenteerd. Voor verstrekkingen is dit een bedrag van € 178 miljoen en voor aflossingen -/- € 242 miljoen.
- 3 Dit betreffen kortlopende deposito's bij met name overheden en pensioenfondsen waarbij de verstrekkingen en aflossingen op dagbasis worden geadmineistreerd.
- 4 De reële waarde als gevolg van hedge accounting bedraagt ultimo 2017 € 274 miljoen (2016: € 515 miljoen).

Verloop voorzieningen vorderingen op klanten

in miljoenen euro's	2018 (IFRS 9)					2017 (IAS 39)			
	Particuliere hypotheke	Overige particuliere kredieten	Mkb-kredieten	Overige ¹	Totaal	Particuliere hypotheke	Overige particuliere kredieten	Mkb-kredieten	Totaal
Eindbalans vorige periode	72	28	49	-	149	114	26	74	214
Stelselwijziging IFRS 9	2	6	-	1	9	-	-	-	-
Openingsbalans	74	34	49	1	158	114	26	74	214
Aanpassing voorziening door gewijzigd kredietrisico	1	5	-	2	8	-21	7	-9	-23
Verstrekingen en aankopen	2	-	-	-	2	-	-	-	-
Niet langer op de balans opgenomen	-6	-3	-5	-	-14	-	-	-	-
Afschrijvingen	-13	-12	-3	-	-28	-23	-5	-19	-47
Netto toename/afname	-16	-10	-8	2	-32	-44	2	-28	-70
Overige mutaties	-	-	-	-	-	2	-	3	5
Eindbalans	58	24	41	3	126	72	28	49	149

1 Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid.

6 MATERIËLE EN IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Waarderingsgrondslagen voor materiële en immateriële vaste activa

Materiële vaste activa

Terreinen en gebouwen in eigen gebruik

Vastgoed in eigen gebruik bestaat voornamelijk uit kantoren (gebouwen en terreinen) en wordt gewaardeerd tegen de reële waarde (herwaarderingsmodel) gebaseerd op jaarlijkse taxaties, uitgevoerd door externe, onafhankelijke taxateurs.

Toename van de reële waarde boven de kostprijs wordt toegevoegd aan de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen. Positieve herwaarderingsreserves worden ten gunste van de winst- en verliesrekening gebracht, voor zover deze een terugname van eerdere bijzondere waardeverminderingen op hetzelfde actief vormen. Dalingen in de reële waarde worden ten laste van die herwaarderingsreserve gebracht, voor zover ze de terugname van eerdere positieve herwaarderingsreserves van hetzelfde actief vormen. Alle andere dalingen in de reële waarde worden in de winst- en verliesrekening verwerkt.

Op gebouwen wordt lineair afgeschreven gedurende de economische levensduur, met een maximum van 50 jaar, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde. Op terreinen wordt niet afgeschreven. Periodiek wordt beoordeeld of de terreinen en gebouwen een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan.

Bij verkoop wordt het deel van de herwaarderingsreserve gerelateerd aan het verkochte onroerend goed, binnen het vermogen, overgeboekt naar de overige reserves.

Informatieverwerkende apparatuur en overige materiële vaste activa

Deze overige materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen en, indien van toepassing, cumulatieve bijzondere waardeverminderingen.

De kostprijs omvat de uitgaven die direct toewijsbaar zijn aan de verwerving van de activa en wordt lineair afgeschreven gedurende de gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde. De geschatte gebruiksduur kan variëren van 3 tot 10 jaar.

Resultaten op de verkoop van materiële vaste activa worden als onderdeel van de overige operationele opbrengsten verantwoord.

Immateriële vaste activa

Algemeen

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen en, indien van toepassing, cumulatieve bijzondere waardeverminderingen.

Software

Kosten die direct verband houden met het ontwikkelen van identificeerbare softwareproducten waarover de Volksbank de beschikkingsmacht heeft en waarmee waarschijnlijk in de toekomst economische voordelen zullen worden gegenereerd die hoger zijn dan deze kosten, worden geactiveerd als immateriële vaste activa. De directe kosten omvatten de aan softwareontwikkelingen uitgegeven externe kosten en direct toerekenbare personeelskosten. Alle overige kosten in verband met de ontwikkeling of het onderhoud van software worden als last opgenomen in de periode waarin deze worden gemaakt.

Op de geactiveerde ontwikkelingskosten voor software wordt lineair afgeschreven gedurende de gebruiksduur, met een maximum van vijf jaar. Op elke verslagdatum wordt beoordeeld of er een indicatie is die wijst op mogelijke bijzondere waardeverminderingen.

Overige immateriële vaste activa

De overige immateriële vaste activa van de Volksbank bestaan uit het distributienetwerk van de overgenomen RegioBank en worden lineair over hun gebruiksduur afgeschreven of op basis van de winststromen van de onderliggende portefeuilles. Dit is over het algemeen een periode tussen de vijf en vijftien jaar. Indien objectieve aanwijzingen daartoe aanleiding geven vindt een toetsing plaats op een bijzondere waardevermindering.

Waarderingsgrondslagen voor bijzondere waardeverminderingen immateriële vaste activa

Algemeen

Een immaterieel vast actief gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs heeft een bijzondere waardevermindering ondergaan als de boekwaarde hoger is dan de opbrengstwaarde uit het voortgezette gebruik (value-in-use) of verkoop van het actief. De opbrengstwaarde van de activa wordt geschat als er indicaties zijn dat het actief een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Immateriële activa die nog niet beschikbaar zijn voor gebruik worden tenminste jaarlijks getest. Zijn deze immateriële activa initieel opgenomen tijdens de verslagperiode dan wordt vóór het einde van de verslagperiode getoetst op een bijzondere waardevermindering.

Software en overige immateriële activa

De geactiveerde kosten voor software, distributiekanaalen en klantenportefeuilles worden op elke verslagdatum beoordeeld op indicatoren die wijzen op mogelijke bijzondere waardeverminderingen.

Terugname bijzondere waardeverminderingverliezen

Met uitzondering van goodwill worden indien van toepassing, bijzondere waardeverminderingverliezen op immateriële vaste activa teruggenomen als er bewijs is dat er een verandering in de schattingen van de opbrengstwaarde is opgetreden na het moment van de opname van het bijzondere waardeverminderingverlies. De terugname wordt verwerkt in het resultaat onder bijzondere waardeverminderingen. De boekwaarde na terugname kan nooit hoger zijn dan het bedrag vóór opname van het bijzondere waardeverminderingverlies.

Specificatie materiële en immateriële vaste activa

in miljoenen euro's	2018	2017
Terreinen en gebouwen in eigen gebruik	16	17
Informatieverwerkende apparatuur	14	12
Overige materiële vaste activa	33	38
Totaal materiële vaste activa	63	67
Intern ontwikkelde software	4	10
Distributienetwerk van RegioBank	2	4
Totaal immateriële vaste activa	6	14
Totaal	69	81

Verloop materiële vaste activa

	Terreinen en gebouwen		Informatie-verwerkende apparatuur		Overige materiële vaste activa		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
in miljoenen euro's								
Cumulatieve aanschaffingswaarden	21	48	30	28	76	85	127	161
Cumulatieve herwaarderingen	-	-8	-	-	-	-	-	-8
Cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-5	-23	-16	-16	-43	-47	-64	-86
Eindbalans	16	17	14	12	33	38	63	67
Openingsbalans	17	17	12	13	38	43	67	73
Herclassificaties	-	-1	-	-	-	1	-	-
Herwaarderingen	-	2	-	-	-	-	-	2
Investerings	-	-	8	5	4	4	12	9
Desinvesteringen	-1	-1	-	-	-	-	-1	-1
Buiten gebruikstellingen	-	-	-	-	-	-1	-	-1
Afschrijvingen	-	-	-6	-6	-9	-9	-15	-15
Eindbalans	16	17	14	12	33	38	63	67

Ultimo 2018 bedragen de verbouwingen voor nog niet in gebruik genomen gehuurde kantoorpanden € 0,4 miljoen (2017: € 0,3 miljoen).

Verloop immateriële vaste activa

	Intern ontwikkelde software		Distributie netwerk RegioBank		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
in miljoenen euro's						
Cumulatieve aanschaffingswaarden	15	18	21	21	36	39
Cumulatieve afschrijving en bijzondere waardeverminderingen	-11	-8	-19	-17	-30	-25
Eindbalans	4	10	2	4	6	14
Openingsbalans	10	9	4	6	14	15
Geactiveerde kosten	-	5	-	-	-	5
Afschrijvingen geactiveerde kosten	-4	-4	-	-	-4	-4
Afschrijvingen aankopen	-	-	-2	-2	-2	-2
Desinvesteringen	-2	-	-	-	-2	-
Eindbalans	4	10	2	4	6	14

HUUROPBRENGSTEN

Toekomstige huuropbrengsten operationele leasecontracten

in miljoenen euro's	2018	2017
< 1 jaar	3	3
1 - 5 jaar	6	6
> 5 jaar	-	-
Totaal	9	9

TAXATIE TERREINEN EN GEBOUWEN IN EIGEN GEBRUIK

Alle terreinen en gebouwen in eigen gebruik met een reële waarde groter dan € 1 miljoen worden jaarlijks door een externe taxateur gewaardeerd, met uitzondering voor het pand van ASN Bank in Den Haag. De overige terreinen en gebouwen in eigen gebruik worden minimaal eens in de 3 jaar getaxeerd.

De taxaties zijn uitgevoerd in januari 2019.

Waardering terreinen en gebouwen in eigen gebruik

in miljoenen euro's	Getaxeerde balanswaarde	Totaal balanswaarde	% Getaxeerde balanswaarde
2018	12	16	77%
2017	12	17	71%
2016	11	17	65%

HIËRARCHIE REËLE WAARDEBEPALING BIJ MATERIËLE VASTE ACTIVA

De terreinen en gebouwen in eigen gebruik worden door de Volksbank, net als voorgaande jaren, geclassificeerd als level 3. Deze activa worden gewaardeerd op basis van jaarlijkse taxaties. De voornaamste parameters voor deze taxaties zijn de markthuurwaarde en het verwachte rendement. Deze parameters zijn niet direct in de markt observeerbaar en daarom classificeren de terreinen en gebouwen in eigen gebruik als level 3.

7 BELASTINGVORDERINGEN EN -VERPLICHTINGEN

Waarderingsgrondslagen voor belastingvorderingen en -verplichtingen

Vennootschapsbelasting

Acute belastingvorderingen en -verplichtingen betreft te vorderen of verschuldigde vennootschapsbelasting met betrekking tot de belastbare winst over de verslagperiode en eventueel nog niet afgerekende verschuldigde belasting over voorgaande periodes. Acute belastingvorderingen en -schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde volgens het geldende belastingtarief waartegen afgerekend zal worden.

Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen

Voor voorwaartse verliescompensatie en tijdelijke verschillen tussen de fiscale boekwaarde van activa en verplichtingen en de commerciële boekwaarde worden uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen gevormd. Hierbij wordt uitgegaan van de belastingtarieven die gelden per balansdatum en de tarieven die zullen gelden in de periode waarin de uitgestelde belastingvorderingen of verplichtingen worden afgewikkeld. De uitgestelde belastingen worden gewaardeerd op nominale waarde.

Uitgestelde belastingvorderingen worden alleen opgenomen indien het waarschijnlijk wordt geacht dat in de nabije toekomst voldoende fiscale winsten worden gerealiseerd ter compensatie van de uitgestelde belastingvorderingen. Voor tijdelijke verschillen tussen de commerciële boekwaarde en fiscale waarde van investeringen in groepsmaatschappijen en deelnemingen worden uitgestelde belastingen opgenomen, behalve als de Volksbank het tijdstip kan bepalen waarop deze tijdelijke verschillen aflopen en het daarbij waarschijnlijk is dat deze verschillen niet zullen aflopen in de nabije toekomst. De uitgestelde belastingvorderingen worden op balansdatum beoordeeld.

De belangrijkste tijdelijke verschillen vloeien voort uit de herwaardering van materiële vaste activa, bepaalde financiële activa en verplichtingen waaronder derivatencontracten en toepassing van hedge accounting, pensioenvoorzieningen, voorwaarts te verrekenen verliezen, en, met betrekking tot acquisities, uit het verschil tussen (a) het saldo van de reële waarde van de overgenomen netto-activa en (b) de fiscale waarde.

Uitgestelde belastingen met betrekking tot de herwaardering van hiervoor genoemde activa en passiva waarvan waardeveranderingen direct ten laste of ten gunste van het eigen vermogen worden gebracht, worden ook ten gunste of ten laste van het eigen vermogen gebracht en worden bij realisatie samen met de uitgestelde waardeveranderingen opgenomen in de winst- en verliesrekening.

Specificatie belastingvorderingen en -verplichtingen

in miljoenen euro's	Belastingvorderingen		Belastingverplichtingen	
	2018	2017	2018	2017
Vennootschapsbelasting	63	22	-	-
Uitgestelde belastingen	70	110	15	45
Totaal	133	132	15	45

Vennootschapsbelasting

De acuut te vorderen en verschuldigde vennootschapsbelasting tot en met de jaren 2016 staan onherroepelijk vast. De aangifte over het jaar 2016 is in 2018 ingediend en in augustus 2018 definitief vastgesteld. De op basis van de definitieve aanslag alsmede de ingediende aangifte verschuldigde vennootschapsbelasting van de diverse onderdelen van de fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting zijn afgerekend met het hoofd van de fiscale eenheid, te weten de Volksbank. De aangifte vennootschapsbelasting over 2017 dient voor 1 mei 2019 ingediend te zijn.

Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen

Specificatie uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Uitgestelde belastingvorderingen	70	110
Uitgestelde belastingverplichtingen	15	45
Totaal	55	65

Oorsprong en verloop uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen 2018

in miljoenen euro's	Stand per 31 december 2017 (IAS 39)	Stelselwijziging	Stand per 1 januari 2018 (IFRS 9)	Mutatie via W&V	Mutatie via eigen vermogen	Overige mutaties ¹	Eindbalans
Immateriële vaste activa	-1	-	-1	-	-	-	-1
Materiële vaste activa	1	-	1	1	-	-	2
Beleggingen	-32	27	-5	-	1	-	-4
Derivaten	-12	-	-12	-	2	-	-10
Vorderingen op klanten	90	-	90	-25	-	-7	58
Voorzieningen	17	-	17	-9	-	-	8
Overige	2	-	2	-	-	-	2
Totaal	65	27	92	-33	3	-7	55

1 Betreft impact tariefsverlaging vennootschapsbelasting via de winst- en verliesrekening en via het eigen vermogen.

Oorsprong en verloop uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen 2017

in miljoenen euro's	Openingsbalans	Mutatie via W&V	Mutatie via vermogen	Eindbalans
Immateriële vaste activa	-1	-	-	-1
Materiële vaste activa	2	-	-1	1
Beleggingen	-43	-	11	-32
Derivaten	-15	-	3	-12
Vorderingen op klanten	115	-25	-	90
Voorzieningen	18	-1	-	17
Overige	2	-	-	2
Totaal	78	-26	13	65

Specificatie belastingeffect mutaties eigen vermogen

in miljoenen euro's	2018	2017
Mutatie cashflow hedge reserve	2	3
Mutatie reële waardereserve	1	11
Mutatie overige reserves	-	-1
Totaal	3	13

Fiscaal compensabele verliezen

in miljoenen euro's	2018	2017
Totaal fiscaal compensabele verliezen	-	1
Uitgestelde belastingvorderingen berekend op fiscaal compensabele verliezen	-	-
Gemiddeld belastingpercentage	25,0%	25,0%

De uitgestelde belastingvorderingen ultimo 2018 heeft met name betrekking op een tijdelijk waarderingsverschil in de vorderingen op klanten. De resterende looptijd van dit tijdelijke waarderingsverschil is 2,5 jaar.

Met de Belastingdienst is in 2016 afgestemd dat de financiële instrumenten in de fiscale aangifte op basis van dezelfde waarderingsgrondslagen als die van toepassing zijn op de commerciële jaarrekening mogen worden gewaardeerd. Als gevolg van de toepassing van IFRS 9 heeft deze afstemming met de Belastingdienst opnieuw plaatsgevonden.

8 OVERIGE ACTIVA

Waarderingsgrondslagen voor overige activa

De overige activa bestaan uit overige belastingen, overige vorderingen en overlopende activa. Het netto bedrag van vorderingen en voorzieningen in het kader van het depositogarantiestelsel (DGS) is geboekt onder overige vorderingen.

Specificatie overige activa

in miljoenen euro's	2018	2017
Overlopende activa	148	185
Overige vorderingen	143	43
Totaal	292	228

De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige activa, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

De overig overlopende activa bestaan onder meer uit het door de Volksbank aan DNB betaalde voorschot van € 57 miljoen (2017: € 54 miljoen) onder het depositogarantiestelsel voor haar aandeel in het faillissement van DSB Bank.

9 SPAARGELDEN

Waarderingsgrondslagen voor spaargelden

Spaargelden bestaan uit saldi op (bank)spaarrekeningen, spaardeposito's en termijndeposito's van huishoudens. Spaargelden worden bij de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgwaarderingen zijn tegen geamortiseerde kostprijs.

Een verschil tussen de eerste waardering en de aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rentemethode opgenomen in de winst- en verliesrekening onder de rubriek Rentelasten gedurende de looptijd van deze spaargelden.

Specificatie spaargelden

in miljoenen euro's	2018	2017
Direct opvraagbaar	32.871	32.114 ¹
Overige spaargelden	4.505	4.642 ¹
Totaal	37.376	36.756

¹ De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

Onder de spaargelden is voor een bedrag van € 3.452 miljoen (2017: € 3.442 miljoen) aan banksparen en voor € 178 miljoen (2017: € 192 miljoen) aan levensloop sparen opgenomen.

10 OVERIGE SCHULDEN AAN KLANTEN

Waarderingsgrondslagen voor overige schulden aan klanten

Overige schulden aan klanten hebben betrekking op niet-achtergestelde schulden aan niet-banken voor zover niet belichaamd in schuldbewijzen. De post bestaat voornamelijk uit direct opvraagbare rekening courant tegoeden, kasgelden en hypotheekdepots.

Overige schulden aan klanten worden bij de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief de gemaakte transactiekosten. Vervolgwaarderingen zijn tegen geamortiseerde kostprijs.

Een verschil tussen de eerste waardering en de aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rentemethode opgenomen in de winst- en verliesrekening onder de rubriek rentelasten gedurende de looptijd van deze schulden.

Specificatie overige schulden aan klanten

in miljoenen euro's	2018	2017
Onderhandse leningen	913	1.194
Onderhandse leningen securitisatieprogramma	708	702
Direct opvraagbare tegoeden	6.470	5.916
Hypotheekdepots	461	374
Spaardelen	2.263	2.094
Lopende rente	26	26 ¹
Totaal	10.841	10.306

¹ De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

Onder de onderhandse leningen heeft € 591 miljoen betrekking op plaatsing van schuldbrieven (Schuldscheine) bij pensioen- en verzekeringsmaatschappijen (2017: € 660 miljoen).

Een deel van de onderhandse leningen is uitgegeven via het covered bond programma van de Volksbank. De waarde van de onderhandse leningen binnen dit programma bedraagt € 361 miljoen (2017: € 347 miljoen). Bij deze leningen is door de Covered Bond Company aanvullende zekerheid gegeven op de terugbetaling. Zie voor meer informatie over het covered bond programma toelichting [12 Schuldbewijzen](#).

De post onderhandse leningen securitisatieprogramma van € 708 miljoen (2017: € 702 miljoen) betreft leningen die zijn verstrekt door verzekeraar VIVAT in de vorm van sub-participaties in de door de Volksbank meegeconsolideerde securitisatie-entiteiten.

Binnen het securitisatieprogramma van de Volksbank worden spaarhypotheek gesecuritiseerd waarbij de spaarpolis bij VIVAT loopt en de hypotheek bij de Volksbank. Bij gesecuritiseerde spaarhypotheek wordt rekening gehouden met het opgebouwde spaardeel door middel van een sub-participatie van VIVAT in de securitisatie-entiteit. Hiertoe ontvangt VIVAT een onderhandse lening van de Volksbank ter grootte van het opgebouwde spaardeel om daarmee haar (sub-)participaties te financieren. Dit betekent dat onder de vorderingen op klanten hetzelfde bedrag aan onderhandse leningen is opgenomen dat door de Volksbank is verstrekt aan VIVAT.

In het kader van een spaarhypotheekarrangement hebben de Volksbank en verzekeraar VIVAT afgesproken dat de door de verzekeraar van de klant ontvangen spaarpremies worden belegd bij de bank. Door deze spaarpremies en de bijgeschreven rente (het spaarkapitaal bestemd voor aflossing van de hypotheek) heeft de verzekeraar een concurrente vordering op de bank. Om dit debiteurenrisico van de verzekeraar te spreiden is een cessie-retrocessie overeenkomst afgesloten waarbij het spaarkapitaal door de verzekeraar wordt overgedragen aan de bank tegenover een gedeeltelijk en gemeenschappelijk juridische eigendomsrecht op de spaarhypotheekvorderingen. In 2018 bedroeg het opgebouwde spaarkapitaal in totaal € 1.550 miljoen (2017: € 1.613 miljoen).

11 SCHULDEN AAN BANKEN

Waarderingsgrondslagen voor schulden aan banken

Schulden aan banken betreffen de niet-achtergestelde schulden aan kredietinstellingen. Onder de schulden aan banken vallen onderhandse leningen, rekeningen couranten en repo's.

Schulden aan banken worden bij de eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief de gemaakte transactiekosten. Vervolgwaarderingen zijn tegen geamortiseerde kostprijs.

Een verschil tussen de eerste waardering en de aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rentemethode opgenomen in de winst- en verliesrekening onder de rubriek rentelasten gedurende de looptijd van deze schulden.

Specificatie schulden aan banken

in miljoenen euro's	2018	2017
Direct opvraagbaar	180	212
Deposito's en certificaten	417	1.129
Repo-contracten	484	1.305
Onderhandse leningen	34	35
Lopende rente	1	2 ¹
Totaal	1.116	2.683

1 De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

De verplichtingen uit hoofde van repo-contracten hebben een waarde van € 484 miljoen in 2018 (2017: € 1,305 miljoen).

In 2017 had de Volksbank \$ 1,1 miljard (€ 959 miljoen) opgenomen door inschrijving op een 3-weeks ECB tender lening. Deze post was verantwoord onder deposito's en certificaten. De tegenhanger was onder kas en kasequivalenten verantwoord. In januari 2018 is de transactie afgewikkeld.

De onderhandse leningen bedragen € 34 miljoen (2017: € 35 miljoen) en hebben volledig betrekking op Duitse schuldbrieven (Schuldscheine) uitgegeven door banken.

12 SCHULDBEWIJZEN

Waarderingsgrondslagen voor schuldbewijzen

Onder schuldbewijzen zijn opgenomen de niet-achtergestelde obligaties en andere schuldbewijzen met een vaste of variabele rente. Uitstaande schuldbewijzen worden bij eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde, welke gewoonlijk overeenkomt met de emissieopbrengst (de reële waarde van de ontvangen vergoeding) onder aftrek van de gemaakte transactiekosten. Na eerste opname worden deze instrumenten gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

Wanneer de Volksbank eigen schuldbewijzen terugkoopt, worden deze in mindering gebracht op de uitstaande schuldbewijzen op de balans.

Specificatie schuldbewijzen

in miljoenen euro's	2018	2017
Medium Term Notes	4.937	3.294 ¹
Depositocertificaten	225	472
Schuldbewijzen uitgegeven onder securitisatieprogramma's Hermes, Pearl en Lowland	609	711
Securitisatieprogramma Holland Homes	51	443
Balanswaarde eind van het jaar	5.822	4.920

1 De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

Verloop schuldbewijzen

in miljoenen euro's	Medium Term Notes		Depositocertificaten		Uitgegeven onder securitisatieprogramma's		Holland Homes		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Eindbalans vorige periode (IAS 39)	3.294	3.915	472	-	711	1.303	443	526	4.920	5.744
Stelselwijziging	-	-	-	-	-	-	-3	-	-3	-
Openingsbalans (IFRS 9)	3.294		472		711		440		4.917	
Uitgiften	1.751	2.479	1.269	472	-	2.251	-	-	3.020	5.202
Aflossingen	-94	-3.011	-1.516	-	-102	-2.837	-391	-85	-2.103	-5.933
Herwaarderingen	-	-63	-	-	-	-	-	2	-	-61
Amortisatie (dis)agio	4	-	-	-	-	-	2	-	6	-
Mutatie lopende rente	10	-28	-	-	-	-	-	-	10	-28
Overige mutaties	-28	2	-	-	-	-6	-	-	-28	-4
Eindbalans	4.937	3.294	225	472	609	711	51	443	5.822	4.920

MEDIUM TERM NOTES

Specificatie Medium Term Notes

in miljoenen euro's ¹	Couponrente	Balanswaarde	Nominale waarde	Balanswaarde	Nominale waarde
		2018	2018	2017	2017
De Volksbank N.V.	Fixed	4.308	4.242	3.037	2.950
De Volksbank N.V.	Structured	189	160	222	191
De Volksbank N.V.	Floating	440	432	35	27
Totaal		4.937	4.834	3.294	3.168

1 MTN's voor 2017 zijn afgesloten onder de naam SNS Bank N.V.

De Medium Term Notes omvatten zowel onderhandse leningen als openbare leningen die zijn uitgegeven onder het EMTN raamwerk.

Onder de Medium Term Notes zijn € 1,8 miljard (2017: € 2,5 miljard) obligaties uitgegeven onder het covered bond programma door de Volksbank. De betaling van rente en hoofdsom wordt gegarandeerd door een gestructureerde entiteit, Covered Bond Company B.V. (CBC). Om CBC zijn garantie te kunnen laten vervullen, heeft de Volksbank door haar verstrekte Nederlandse hypothecaire leningen juridisch overgedragen aan CBC. Tevens biedt de Volksbank bescherming tegen eventuele verslechtering van de hypothecaire leningen. CBC wordt volledig meegeconsolideerd door de Volksbank.

Met betrekking tot het programma voor gedekte obligaties heeft de Volksbank zich ertoe verbonden om op verzoek van de CBC activa over te dragen naar de CBC, op voorwaarde dat de CBC alleen om overdracht van activa zal vragen als zij vaststelt dat de asset cover test is geschonden. De asset cover test is een rekenkundige test die het minimumbedrag aan activa bepaalt dat nodig is om de door de CBC gegarandeerde passiva te dekken.

Van de geplaatste Medium Term Notes in 2018 is in een publieke transactie € 0,5 miljard uitgegeven in juni met een rentepercentage van 0,75% en een looptijd van 5 jaar. Daarnaast is in een onderhandse transactie € 0,4 miljard uitgegeven in oktober 2018 met een variabele rente en een looptijd van 1,5 jaar.

DEPOSITOCERTIFICATEN

Depositocertificaten zijn schuldbewijzen met een vast rentepercentage en een korte looptijd. Eind 2018 heeft de Volksbank € 225 miljoen aan depositocertificaten uitstaan (2017: € 472 miljoen).

SECURITISATIEPROGRAMMA'S

De Volksbank heeft securitisatieprogramma's opgezet om financiering te verkrijgen en om de liquiditeit te verbeteren. Binnen het programma verkoopt de Volksbank de door haar verstrekte hypothecaire vorderingen aan een gestructureerde entiteit (Special Purpose Vehicle - SPV). De SPV geeft effecten uit, die kwalificeren als beleenbaar onderpand voor de Europese Centrale Bank. In de meeste programma's werkt de Volksbank als investeerder van de gesecuritiseerde effecten. De SPV's worden opgericht ten behoeve van de Volksbank en er is beperkte overdracht van risico's en voordelen. Hierdoor blijft de Volksbank de SPV's consolideren.

Schuldbewijzen uitgegeven onder securitisatieprogramma's Hermes, Pearl en Lowland

De Volksbank heeft een deel van de hypothecaire vorderingen gesecuritiseerd. In deze securitisatietransacties is het economische eigendom van hypothecaire vorderingen overgedragen aan afzonderlijke vennootschappen. Deze vorderingen zijn overgedragen tegen nominale waarde plus een uitgestelde vergoeding. Een positief resultaat binnen de vennootschappen leidt tot het ontstaan van een positieve waarde van de uitgestelde vergoeding. De Volksbank houdt hiermee een economisch belang in de vennootschappen. Op grond van dit economische belang en de overige door IFRS vastgestelde criteria voor overheersende zeggenschap, heeft de Volksbank deze vennootschappen integraal in de jaarrekening geconsolideerd.

De securitisatietransacties kennen een zogenoemde call & step-up structuur. Dit houdt in dat vanaf een vooraf vastgestelde datum (call) de vennootschap het recht heeft om de obligatieleningen vervroegd af te lossen. Tevens zal op deze datum de coupon op de obligaties een renteverhoging (step-up) kennen. Onder normale marktomstandigheden zal er hierdoor een economisch motief ontstaan om de obligaties vervroegd af te lossen. Alle obligaties die onderdeel zijn van de securitisatie met een call-datum in 2018 (Lowland 2 en Lowland 3) zijn vervroegd afgelost. In de tabel is een overzicht opgenomen van de securitisaties per 31 december.

Overzicht schuldbewijzen uitgegeven onder securitisatieprogramma's Hermes, Pearl en Lowland

in miljoenen euro's	Oorspronkelijke hoofdsom	Aanvang securitisatie	Balanswaarde Obligaties		Eerste call-optie datum	Contractuele expiratie
			2018	2017		
Pearl 1	1.014	09-2006	687	789	18-09-2026	18-09-2047
Lowland 2	1.917	07-2013	-	1.178	18-07-2018	18-10-2042
Lowland 3	2.613	12-2013	-	1.724	18-12-2018	18-09-2045
Lowland 4	4.114	02-2017	4.067	4.051	18-02-2022	18-02-2054
Lowland 5	5.027	05-2018	5.007	-	18-05-2023	18-05-2055
Lowland 6	2.500	10-2018	2.492	-	18-10-2023	18-10-2055
Totaal	17.185		12.253	7.742		
In eigen positie			-11.644	-7.031		
Totaal			609	711		

Eind 2018 heeft de Volksbank obligaties van securitisatieprogramma's in eigen positie met een geamortiseerde kostprijs van € 11,6 miljard (2017: € 7,0 miljard).

Senior tranches van Pearl 1 en Lowland 4 worden deels en de Lowlands securitisaties geheel op eigen boek gehouden en kwalificeren als beleenbare activa bij de Europese Centrale Bank.

In 2018 zijn de schuldbewijzen uitgegeven onder securitisatieprogramma Lowland 2 en Lowland 3 afgelost.

Op 23 mei 2018 heeft de Volksbank een nieuwe securitisatie geplaatst onder de naam Lowland 5 voor een bedrag van € 5.027 miljoen. Op 22 oktober 2018 heeft de Volksbank een nieuwe securitisatie geplaatst onder de naam Lowland 6 voor een bedrag van € 2.500 miljoen.

Securitisatieprogramma's Holland Homes

De Volksbank heeft naast haar reguliere securitisatieprogramma's een deel van haar hypotheke gesecuritiseerd via de Holland Homes-transacties. De bij deze transacties opgerichte vennootschappen (special purpose entities) zijn gefinancierd met door deze vennootschappen uitgegeven langetermijnobligaties. De verplichtingen aan de obligatiehouders en de inkomsten uit de hypotheke zijn gematcht met behulp van interest rate swaps.

De Holland Homes securisatietransactie die per 31 december uitstaat kent een zogenoemde clean-up call-structuur. Dit houdt in dat wanneer het bedrag aan uitstaande notes kleiner is dan 10% van de initieel uitstaande notes (notional), de uitgevende instelling de optie tot aflossing van de notes heeft.

Specificatie securitisatieprogramma's Holland Homes

in miljoenen euro's	Oorspronkelijke hoofdsom	Aanvang securitisatie	Balanswaarde Obligaties		Datum put-optie	Contractuele expiratie
			2018	2017		
Holland Homes (MBS 2000-1)	350	11-2000	51	67	n.v.t.	24-09-2030
Holland Homes (MBS (Oranje))	1.601	04-2006	-	376	18-07-2018	31-12-2083
Totaal	1.951		51	443		
In eigen positie			-	-		
Totaal			51	443		

In 2018 zijn de schuldbewijzen Holland Homes Oranje afgelost.

13 OVERIGE VERPLICHTINGEN

Waarderingsgrondslagen voor overige verplichtingen

De overige verplichtingen bestaan uit crediteuren, overige belastingen en overlopende passiva.

Specificatie overige verplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Overige belastingen	16	15
Overige schulden	471	575
Totaal	487	590

14 VOORZIENINGEN

Waarderingsgrondslagen voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden getroffen wanneer de Volksbank een bestaande in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting heeft die voortvloeit uit gebeurtenissen in het verleden, het meer waarschijnlijk is dan niet dat voor de afwikkeling van de verplichting een uitstroom van economische middelen noodzakelijk is en een betrouwbare schatting van de omvang van de verplichting kan worden gemaakt. De voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen. Dotaties en eventuele latere vrijvallen worden in de winst- en verliesrekening verwerkt.

Personeelsverplichtingen

De Volksbank treft een voorziening uit hoofde van verplichtingen aan personeelsleden die na pensioenering recht hebben op personeelsregelingen. Dit betreft met name de spaar-, hypotheek-, en jubileumregeling. De waardering is gebaseerd op de netto contante waarde waarbij rekening wordt gehouden met actuariële veronderstellingen.

Reorganisatievoorziening

De reorganisatievoorziening is een specifieke voorziening en bestaat uit de naar verwachting te betalen ontslagvergoedingen en andere kosten die direct zijn toe te rekenen aan de reorganisatie. Deze kosten worden opgenomen in de periode waarin een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting tot betaling ontstaat. Voor kosten of toekomstige bedrijfsverliezen die betrekking hebben op de voortgezette activiteiten wordt vooraf geen voorziening getroffen.

De Volksbank neemt ontslagvergoedingen op wanneer de Volksbank zich aantoonbaar heeft verbonden aan:

- beëindiging van het dienstverband van huidige werknemers volgens een aangekondigd gedetailleerd formeel plan zonder dat het plan kan worden ingetrokken; of
- uitkering van ontslagvergoedingen als gevolg van een aanbod ter aanmoediging van vrijwillig ontslag dat niet kan worden ingetrokken. Ontslagvergoedingen die na meer dan twaalf maanden na balansdatum verschuldigd zijn, worden contant gemaakt.

Overige voorzieningen

De overige voorzieningen bestaan voornamelijk uit voorzieningen voor gerechtelijke procedures voor de geschatte verplichting op de balansdatum. De voorziening omvat een schatting van de in de loop van de juridische procedures te verrichten betalingen. Voor zover relevant resulteert een eventuele externe dekking van de juridische claim in de opname van een vordering indien de betaling aan de Volksbank vrijwel zeker is.

Specificatie voorzieningen

in miljoenen euro's	2018	2017
Personeelsverplichtingen	16	16
Reorganisatievoorziening	42	41
Overige voorzieningen	35	68
Kredietvoorziening off-balance sheet posten	5	-
Totaal	98	125

Zie toelichting [16 Juridische procedures](#) voor een nadere toelichting op de belangrijkste lopende procedures tegen de Volksbank.

De reorganisatievoorziening is opnieuw beoordeeld in 2018. Aan de reorganisatievoorziening is in 2018 € 21 miljoen gedoteerd. Deze dotatie hield verband met nadere initiatieven om onze bedrijfsvoering te vereenvoudigen en verbeteren. De reorganisatievoorziening loopt tot en met 2020 en heeft daarmee een overwegend langlopend karakter.

In 2018 is de voorziening Uniform Herstelkader Rentederivaten mkb afgenomen met € 20 miljoen tot € 2 miljoen en is opgenomen onder de overige voorzieningen. De administratieve afhandeling en uitbetaling van de compensatie is in 2018 op een aantal klanten na afgerond. Per saldo is er in 2018 € 8 miljoen vrijgevallen en € 12 miljoen uitgekeerd.

Een deel van de overige voorzieningen bestaat uit compensaties aan klanten samenhangend met de risico-opslag van spaarhypotheek (€ 1,4 miljoen) en de kosten die samenhangen met het terughalen van klantdossiers bij incassobureaus (€ 4,6 miljoen). De personeelsvoorzieningen en overige voorzieningen hebben ook een overwegend langlopend karakter.

Verloop voorzieningen

in miljoenen euro's	Personeelsverplichtingen		Reorganisatievoorziening		Overige voorzieningen		Kredietvoorziening off-balance sheet posten		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Eindbalans voorgaande periode (IAS 39)	16	17	41	39	68	64	-	-	125	120
Stelselwijziging	-	-	-	-	-	-	8	-	8	-
Openingsbalans (IFRS 9)	16	-	41	-	68	-	8	-	133	-
Dotaties	1	-	21	8	-	16	-	-	22	24
Onttrekkingen	-1	-1	-20	-6	-23	-12	-1	-	-45	-19
Vrijvallen	-	-	-	-	-10	-	-2	-	-12	-
Eindbalans	16	16	42	41	35	68	5	-	98	125

15 ACHTERGESTELDE SCHULDEN

Waarderingsgrondslagen achtergestelde schulden

Waardering bij eerste opname vindt plaats tegen reële waarde, welke gewoonlijk overeenkomt met de emissieopbrengst (de reële waarde van de ontvangen vergoeding) onder aftrek van transactiekosten. De vervolgwaaardering is geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve-rentemethode.

De achtergestelde schulden bij de Volksbank maken deel uit van het in aanmerking komend toetsingsvermogen dat wordt gebruikt bij het bepalen van de solvabiliteit van de Volksbank.

De (Tier 2) obligaties hebben een boekwaarde per 31 december 2018 van € 502 miljoen (2017: € 501 miljoen). Deze achtergestelde obligaties zijn in 2015 geplaatst met een nominale waarde van € 500 miljoen. De obligaties hebben een looptijd van tien jaar, een vaste couponrente van 3,75% en hebben een eenmalige mogelijkheid voor aflossing of renteaanpassing na vijf jaar.

Verloop achtergestelde schulden

In miljoenen euro's	2018	2017
Openingsbalans	501	504
Herwaarderings	1	-3
Eindbalans	502	501

16 NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN

Waarderingsgrondslagen voor niet uit de balans blijken de verplichtingen

Voorwaardelijke verplichtingen zijn verplichtingen die niet worden opgenomen in de balans, omdat het bestaan afhankelijk is van het zich in de toekomst al dan niet voordoen van een of meer onzekere gebeurtenissen zonder dat de Volksbank daarop doorslaggevende invloed kan uitoefenen. Het is niet mogelijk om een betrouwbare schatting van de verplichting te maken. Voor de Volksbank vallen hieronder verplichtingen wegens verstrekte borgtochten en garanties, onherroepelijke faciliteiten, terugkoopverplichtingen en overige voorwaardelijke verplichtingen.

De voorwaardelijke verplichtingen worden gepresenteerd op basis van het maximale potentiële kredietrisico. Voor de bepaling van het maximale potentiële kredietrisico wordt verondersteld dat alle tegenpartijen hun contractuele verplichtingen niet meer nakomen en alle bestaande zekerheden geen waarde hebben.

Bijzondere waardeverminderingen niet uit de balans blijken de verplichtingen

De bijzondere waardevermindering die worden getroffen voor niet uit de balans blijken de verplichtingen zoals onherroepelijke faciliteiten en garanties worden verantwoord in de balanscategorie 14 Voorzieningen. Voor een nadere toelichting op de bijzondere waardeverminderingen wordt verwezen naar toelichting 5 Vorderingen op klanten.

VOORWAARDELIJKE VERPLICHTINGEN

Specificatie voorwaardelijke verplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Verplichtingen wegens verstrekte borgtochten en garanties	17	16
Verplichtingen uit hoofde van onherroepelijke faciliteiten	1.348	1.040
Terugkoopverplichtingen	868	1.040
Totaal	2.233	2.096

De onherroepelijke faciliteiten bestaan onder meer uit kredietfaciliteiten die zijn toegezegd aan klanten, maar waarop nog geen beroep is gedaan. Deze faciliteiten zijn toegezegd voor een vastgestelde tijdsduur en tegen een variabel rentepercentage. Voor het merendeel van de onherroepelijke kredietfaciliteiten zijn zekerheden gesteld. De stijging van de onherroepelijke faciliteiten wordt met name veroorzaakt door een in 2018 ingaande kredietfaciliteit ter beschikking gesteld aan het Deposito Garantiefonds.

Een deel van de terugkoopverplichtingen van € 623 miljoen (2017: € 718 miljoen) met hypothecaire zekerheid zijn in het verleden door een rechtsvoorganger van de Volksbank verkocht. Deze verkooptransactie houdt in dat de Volksbank als rechtsopvolger een terugkoopverplichting heeft op de renteherzieningsdatum en/of omzetting van de aflosvorm van de betreffende vordering. De terugkoopprijs is gelijk aan de uitstaande hoofdsom gecorrigeerd voor opgebouwd spaarkapitaal bestemd voor de aflossing van de hypotheek.

Daarnaast zijn de Volksbank en SRLEV (de vennootschap waarin de levensverzekeringsactiviteiten van VIVAT N.V. zijn ondergebracht) in 2015 overeengekomen dat de Volksbank een hypotheekportefeuille van SRLEV (terug)koopt, de waarde van de terug te kopen hypotheekportefeuille is per 31 december 2018 € 245 miljoen (2017: € 321 miljoen). De hypotheek worden op maandelijkse basis teruggekocht indien een leningdeel aan bepaalde voorwaarden voldoet, zoals renteherzieningsdatum en omzetting van de aflosvorm. De terugkoopprijs is gelijk aan de uitstaande hoofdsom gecorrigeerd voor opgebouwd spaarkapitaal bestemd voor de aflossing van de hypotheek.

Vervalschema terugkoopverplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
< 1 jaar	43	38
1 - 5 jaar	36	82
> 5 jaar	789	920
Totaal	868	1.040

GARANTIE- EN COMPENSATIESTELSELS

Op 26 november 2015 is de Europese richtlijn inzake depositogarantiestelsel geïmplementeerd in Nederlandse wetgeving. De Europese richtlijn voor het depositogarantiestelsel geeft gemeenschappelijke vereisten in de hele EU met het doel de bescherming van de spaarders te versterken. Het zorgt ervoor dat spaarders profiteren van een gegarandeerde dekking tot € 100.000 in geval van faillissement. Deze bescherming wordt gerealiseerd door voor dit depositogarantiestelsel de middelen te vergaren uit de bankensector. Een belangrijk onderdeel van de regelgeving is een vooraf gefinancierd depositogarantiestelsel (DGS). Banken dragen in het DGS op kwartaalbasis premies bij aan een depositogarantiefonds (DGF). De hoogte van de premie die de Volksbank betaalt, hangt af van het bedrag aan gegarandeerde deposito's bij de Volksbank en het risicoprofiel, mede in relatie tot de andere banken die deel uitmaken van het stelsel. De doelomvang van het fonds is gelijk aan 0,8% van het totaal aan gegarandeerde deposito's van de banken gezamenlijk, een omvang die in 2024 moet zijn bereikt. In 2018 heeft de Volksbank € 32 miljoen (2017: € 33 miljoen) aan het DGS bijgedragen.

In 2015 is een Nationaal Resolutie Fonds (NRF) opgericht voor de financiering van ordelijke liquidaties van falende banken. Dit fonds wordt door (ex-ante) bijdragen van de banken gefinancierd. In 2016 is het NRF vervangen door het Single Resolution Fonds (SRF). De benodigde middelen voor het SRF worden in acht jaar opgebouwd, met als doel het bereiken van tenminste 1% van het bedrag aan gedekte deposito's van alle kredietinstellingen van alle deelnemende lidstaten. In 2018 heeft de Volksbank € 14 miljoen (2017: € 10 miljoen) aan het SRF bijgedragen.

TOEKOMSTIGE BETALINGSVERPLICHTINGEN

De toekomstige minimale betalingsverplichtingen uit hoofde van operationele leasecontracten betreffen gehuurde panden.

Looptijd toekomstige minimale betalingsverplichtingen operationele leasecontracten

in miljoenen euro's	2018	2017
< 1 jaar	14	15
1 - 5 jaar	48	48
> 5 jaar	29	38
Totaal	91	101

De toekomstige betalingsverplichtingen van de operationele leasecontracten worden bij realisatie verantwoord onder de post overige operationele lasten. De belangrijkste overeenkomsten hebben verlengingsmogelijkheden. Er bestaan geen opties tot het verwerven van eigendom en geen opgelegde beperkingen uit hoofde van de leasecontracten. Een deel van de panden wordt weer aan derde partijen onderverhuurd. De toekomstige huuropbrengsten bedragen voor een periode tot 1 jaar € 3 miljoen (2017: € 3 miljoen) en voor een periode van 1 tot 5 jaar € 4 miljoen (2017: € 6 miljoen).

De toekomstige betalingsverplichtingen uit autoleasecontracten bedragen voor een periode tot één jaar € 2 miljoen (2017: € 2 miljoen) en voor een periode langer dan één jaar € 4 miljoen (2017: € 2 miljoen). Er is geen verplichting voor een periode langer dan 5 jaar.

De Volksbank heeft voor de IT ondersteuning enkele grote langlopende contracten afgesloten voor een bedrag van € 29 miljoen (2017: € 25 miljoen).

Looptijd toekomstige IT verplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
< 1 jaar	12	10
1 - 5 jaar	16	13
> 5 jaar	1	2
Totaal	29	25

JURIDISCHE PROCEDURES

De Volksbank en haar dochterondernemingen zijn en kunnen van tijd tot tijd betrokken worden bij overheids-, gerechtelijke en/of andere geschilbeslechtsprocedures die betrekking hebben op vorderingen die voortvloeien uit de normale bedrijfsuitoefening. Deze procedures kunnen worden ingesteld door en tegen de betreffende vennootschap. De belangrijkste procedures worden hieronder beschreven.

Madoff

In 2010 is door drie Madoff-toevoerfondsen in New York een gerechtelijke procedure gestart tegen onder andere SNS Global Custody, het bewaarbedrijf van de Volksbank, en haar klanten als voormalig economische eigenaren van beleggingen in deze fondsen. Een soortgelijke procedure was opgestart door een van deze fondsen tegen SNS Global Custody op de Britse Maagdeneilanden (BVI). Deze procedure is inmiddels in het voordeel van de Volksbank in hoogste instantie beslecht en daarmee geëindigd.

De fondsen vorderen terugbetaling van de door hen verrichte betalingen aan de economisch eigenaren met betrekking tot de inkoop van beleggingen. In het verlegde van deze rechtszaken is ook door de curator van Madoff een procedure tegen de Volksbank en SNS Global Custody gestart. Tegen de curator van Madoff heeft de Volksbank in eerste aanleg de initiële procedure gewonnen. De curator van Madoff heeft vervolgens hiertegen hoger beroep ingesteld. In de procedure tegen de toevoerfondsen heeft de rechter in New York in het voordeel van de Volksbank geoordeeld daar waar het ging om een aanvraag over de forumkeuze. Ook heeft de rechter op een drietal inhoudelijke punten in het voordeel van de Volksbank geoordeeld.

Gelet op de complexiteit van de Madoff zaken en de diverse processuele mogelijkheden (zoals hoger beroep) die nog open staan, kan op dit moment geen betrouwbare inschatting worden gemaakt of de Volksbank uiteindelijk gehouden is enig bedrag te betalen

Procedures naar aanleiding van de nationalisatie

Algemeen

Diverse oorspronkelijke rechthebbenden van de in 2013 door de Staat onteigende effecten en vermogensbestanddelen van de Volksbank zijn juridische procedures gestart om hun schade vergoed te krijgen. Per datum van het opmaken van de jaarrekening zijn er (nog) geen gerechtelijke procedures gestart tegen de Volksbank anders dan hierna vermeld. Op dit moment is nog geen inschatting te maken van zowel de kans dat mogelijke juridische procedures van oorspronkelijke rechthebbenden of overige betrokkenen bij de nationalisatie tot een verplichting zullen leiden als de hoogte van de financiële impact op de Volksbank. Om die reden zijn ten aanzien van mogelijke juridische procedures door oorspronkelijk rechthebbenden of overige betrokkenen eind 2018 geen voorzieningen gevormd.

Aangezien de uitkomst van mogelijke juridische procedures niet met zekerheid bepaald kan worden, valt niet uit te sluiten dat een negatieve uitkomst daarvan een materiële negatieve financiële impact zou kunnen hebben op de vermogenspositie, resultaten en/of kasstromen van de Volksbank.

Enquêteprocedure Vereniging van Effectenbezitters

In november 2014 heeft de Vereniging van Effectenbezitters (de 'VEB') bij de Ondernemingskamer van het hof Amsterdam ('Ondernemingskamer') een verzoekschrift ingediend tot het houden van een enquête naar het beleid van SNS REAAL, thans SRH, SNS Bank, thans de Volksbank en het voormalige SNS Property Finance, thans Propertize, over de periode 2006 tot heden. Een aantal andere belanghebbenden hebben zich bij deze procedure aangesloten. De bevoegdheid tot het indienen van een verzoekschrift tot het houden van een enquête is door SRH, de Volksbank en Propertize betwist. De Ondernemingskamer heeft het verzoek ten aanzien van SRH toegewezen en ten aanzien van Propertize afgewezen. De beslissing ten aanzien van de Volksbank had de Ondernemingskamer vooralsnog aangehouden. SRH is in oktober 2015 tegen de toewijzing van het verzoek in cassatie gegaan. De Volksbank en Propertize hebben zich bij dit cassatieverzoek aangesloten. De Hoge Raad heeft op 4 november 2016 beslist dat de VEB als partij ontvankelijk is om een enquête tegen SRH te verzoeken en de zaak terugverwezen naar de Ondernemingskamer. Op 26 juli 2018 heeft de Ondernemingskamer bepaald dat de VEB ook ontvankelijk is in haar enquêteverzoek jegens de Volksbank. Tevens heeft de Ondernemingskamer op een 8-tal onderwerpen een enquête gelast naar het beleid en de gang van zaken binnen SRH en de Volksbank over de periode van 1 januari 2006 tot 1 februari 2013. Op 2 augustus heeft de Ondernemingskamer drie onderzoekers benoemd en vervolgens op 7 november 2018 het door hen ingediende onderzoeksplan en budget goedgekeurd. De onderzoekers hebben de verwachting uitgesproken dat het onderzoek tot medio 2020 zal duren. SRH en de Volksbank hebben hun medewerking aan het onderzoek toegezegd. Voor de te maken onderzoekskosten heeft de Volksbank een voorziening getroffen. Daarnaast zijn SRH en de Volksbank op 26 oktober 2018 in cassatie gegaan van het verzoek tot toewijzing van de enquête. Het is nog niet duidelijk wanneer een uitspraak kan worden verwacht.

Verklaringen uit hoofde van art. 2:403 BW Propertize c.s.

In het kader van de verzelfstandiging van Propertize c.s. hebben SRH en de Volksbank de in het verleden voor Propertize c.s. afgegeven 403-verklaringen ingetrokken. Deze intrekking is voor alle crediteuren onherroepelijk geworden, met uitzondering van Commerzbank. Commerzbank heeft verzet aangetekend tegen de intrekking van de 403-verklaringen. Dit verzet is gegrond verklaard tot in de hoogste instantie bij uitspraak van de Hoge Raad van 31 maart 2017.

Overige procedures relevant voor de Volksbank

Verder zijn er nog procedures waarbij de Volksbank geen (proces)partij of rechtstreeks onderwerp van onderzoek is maar het verloop en uitkomst van deze trajecten mogelijk materiële invloed kan hebben op de positie van de Volksbank.

Dit geldt voor de door rechthebbenden van de onteigende effecten en vermogensbestanddelen van SRH en de Volksbank gestarte schadeloosstellingsprocedure bij de Ondernemingskamer. Na deze procedure die tot en met de Hoge Raad is gevoerd en heeft geleid tot een oordeel over de uitgangspunten van de waardebeoordeling van deze onteigende effecten en vermogensbestanddelen, heeft de Ondernemingskamer drie deskundigen benoemd. De deskundigen hebben op 27 april 2018 hun definitieve rapport opgeleverd. In november 2018 heeft er een mondelinge behandeling plaatsgevonden bij de Ondernemingskamer. Een uitspraak wordt verwacht op 29 maart 2019. De Ondernemingskamer zal bepalen of een schadeloosstelling dient te worden betaald aan de rechthebbenden van de onteigende effecten en vermogensbestanddelen, en zo ja voor welk bedrag. Een eventuele uit deze procedure voortvloeiende schadeloosstelling wordt voldaan door de Staat.

Overige

Rentederivaten

De Volksbank heeft in het verleden rentederivaten afgesloten met klanten. Het betreft een kleine portefeuille en vanaf 2010 zijn geen rentederivaten met klanten meer afgesloten. Op verzoek van de AFM heeft de Volksbank in 2014 en 2015 de rentederivaten van haar klanten herbeoordeeld met het doel om vast te stellen of de klant in het verleden adequaat is geadviseerd.

De AFM heeft in december 2015 laten weten dat de herbeoordeling van de rentederivaten door de banken, waaronder de Volksbank, tekortkomingen bevat en dat mogelijk een nieuwe herbeoordeling van de rentederivaten moet plaatsvinden. De Minister van Financiën heeft vervolgens op 1 maart 2016 drie onafhankelijke deskundigen aangewezen (Commissie van Deskundigen) die op 19 december 2016 een definitief Uniform Herstellkader Rentederivaten mkb (Herstellkader) Herstellkader hebben gepubliceerd. Dit uniform herstellkader schrijft voor hoe de nieuwe herbeoordelingen moeten plaatsvinden en welke herstelacties uitgevoerd moeten worden.

De Volksbank is in 2017 gestart met de uitvoering van het Herstellkader. De Volksbank heeft voor het einde van 2017 alle klanten met een rentederivaat en die onder het Herstellkader vallen een aanbod gedaan voor compensatie en alle klanten die buiten het Herstellkader vallen daarover geïnformeerd. De administratieve

afhandeling van de gedane aanbiedingen is per jaareinde zo goed als afgerond. De Volksbank heeft op basis van het Herstelkader zoals dit is gepubliceerd op 19 december 2016 de voorziening die wordt aangehouden voor de vergoedingen per jaareinde herijkt. Hiervoor is nog een bedrag van € 2 miljoen verantwoord, zie toelichting [14 Voorzieningen](#).

17 SPECIFIEKE TOELICHTING FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Waarderingsgrondslagen voor reële waarde financiële instrumenten

De reële waarde van financiële activa en verplichtingen wordt bepaald aan de hand van beurskoersen als deze beschikbaar zijn. Beurskoersen worden primair verkregen van handelsprijzen voor genoteerde instrumenten. Wanneer een beurskoers niet beschikbaar is, worden marktprijzen gebruikt van onafhankelijke marktpartijen of andere deskundigen. De Volksbank gaat bij het bepalen van de reële waarde uit van een exit prijs, derhalve worden financiële activa gewaardeerd tegen de biedprijs en financiële verplichtingen tegen de laatprijs.

In markten die minder actief of inactief zijn geworden, kan voor hetzelfde financiële instrument de bandbreedte van de koersen uit verschillende bronnen significant zijn. Het selecteren van de meest geschikte koers voor de waardering vereist inschattingsvermogen door het management.

Voor bepaalde financiële activa en verplichtingen is geen marktprijs beschikbaar. Voor deze financiële activa en verplichtingen wordt de reële waarde bepaald met behulp van waarderingstechnieken. Deze waarderingstechnieken variëren van netto contante waarde berekening tot waarderingsmodellen die gebruik maken van algemeen aanvaarde economische methoden. In de markt waarneembare parameters, wanneer beschikbaar, worden gebruikt als input voor de waarderingsmodellen. Alle gebruikte waarderingstechnieken worden intern beoordeeld en goedgekeurd volgens de governance procedures van de Volksbank.

De Volksbank bepaalt de reële waardehiërarchie voor alle financiële instrumenten op ieder rapportage moment.

Overzicht financiële activa en passiva naar waarderingsgrondslag 2018

in miljoenen euro's	Geamortiseerde kostprijs	Reële waarde via W&V	Reële waarde via het totaalresultaat	Totaal
Kas en kasequivalenten	815	-	-	815
Derivaten	-	732	-	732
Beleggingen	2.868	3	1.911	4.782
Vorderingen op banken	3.589	-	-	3.589
Vorderingen op klanten	50.536	-	-	50.536
Totaal financiële activa	57.809	735	1.911	60.454
Derivaten	-	1.120	-	1.120
Schulden aan banken	1.116	-	-	1.116
Spaargelden	37.376	-	-	37.376
Overige schulden aan klanten	10.841	-	-	10.841
Schuldbewijzen	5.822	-	-	5.822
Achtergestelde schulden	502	-	-	502
Totaal financiële passiva	55.658	1.120	-	56.777

Overzicht financiële activa en passiva naar waarderingsgrondslag 2017

in miljoenen euro's	Geamortiseerde kostprijs	Reële waarde via W&V - Handelsdoeleinden	Reële waarde via W&V - Overig	Beschikbaar voor verkoop	Totaal
Kas en kasequivalenten	2.180	-	-	-	2.180
Derivaten	-	264	811	-	1.075
Beleggingen	-	162	-	4.932	5.094
Vorderingen op banken	2.643	-	-	-	2.643
Vorderingen op klanten ¹	47.771	-	1.688	-	49.459
Totaal financiële activa	52.594	426	2.499	4.932	60.451
Derivaten	-	279	973	-	1.252
Schulden aan banken ¹	2.683	-	-	-	2.683
Spaargelden ¹	36.756	-	-	-	36.756
Overige schulden aan klanten ¹	9.999	-	307	-	10.306
Schuldbewijzen ¹	4.477	-	443	-	4.920
Achtergestelde schulden ¹	501	-	-	-	501
Totaal financiële passiva	54.416	279	1.723	-	56.418

¹ De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige activa en overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief en passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

Toelichting waardering financiële activa en passiva

De volgende methoden en veronderstellingen zijn gebruikt om de reële waarde van de financiële instrumenten te bepalen.

Beleggingen

De reële waarden van aandelen zijn gebaseerd op gepubliceerde koersen van actieve markten of overige beschikbare marktinformatie. De reële waarden van rentedragende waardepapieren, voor zover geen hypothecaire leningen, zijn eveneens gebaseerd op beurskoersen of – indien er geen actieve beurskoersen zijn te verkrijgen – op de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen. Deze contante waarden zijn gebaseerd op de relevante markttrente zoals deze van toepassing is met inachtneming van de liquiditeit, de kredietwaardigheid en de looptijd van de betreffende belegging.

Vorderingen op klanten

De reële waarde van de hypotheekleningen wordt bepaald op basis van een contante-waarde methode. De rentecurve, die wordt gebruikt om de verwachte kasstromen van hypothecaire vorderingen contant te maken, is het gemiddelde van de laagste vijf hypotheekrentes in de markt, gecorrigeerd voor rentes die als niet representatief worden beschouwd ('teaserrentes'). Deze rente kan per deelporfeuille verschillen als gevolg van verschillen in looptijd, LtV-klasse en aflosvorm. Bij het bepalen van de verwachte kasstromen wordt rekening gehouden met verwachte toekomstige vervroegde aflossingen.

De reële waarde van overige vorderingen op klanten is vastgesteld door middel van het bepalen van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen. Voor de contante waardeberekening is gebruik gemaakt van verschillende opslagen op de rentecurve. Hierbij is onderscheid gemaakt naar aard van de vorderingen en klantengroepen waarop de vordering betrekking heeft.

Derivaten

De reële waarden van bijna alle derivaten zijn gebaseerd op waarneembare marktinformatie, zoals markttrentes en valutakoersen. Voor een aantal instrumenten waarvoor niet alle informatie in de markt waarneembaar is, worden schattingen of aannames gebruikt binnen een netto contante waarde model of een optiewaarderingsmodel om de reële waarde te bepalen. Bij het bepalen van de reële waarde wordt rekening gehouden met het kredietrisico dat een marktpartij zou inrijzen.

Vorderingen op banken

Door het kortlopende karakter van de leningen die onder de vorderingen op banken vallen, wordt de balanswaarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Overige activa

Door het overwegend kortlopende karakter van de overige vorderingen wordt de balanswaarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Kas en kasequivalenten

De balanswaarde van de liquide middelen wordt geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Achtergestelde schulden

De reële waarde van achtergestelde schulden is geschat op basis van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen, gebruikmakend van de interestvoet plus een risico-opslag. De risico-opslag is gebaseerd op het door de markt veronderstelde kredietrisico dat houders van deze achtergestelde instrumenten hebben ten opzichte van de Volksbank of de entiteit binnen de de Volksbank groep die de contractuele verplichting heeft, gedifferentieerd naar looptijd en type instrument.

Schuldbewijzen

De reële waarde van de schuldbewijzen is geschat op basis van de contante waarde van de toekomstige kasstromen, gebruik makend van de interestvoet plus een risico-opslag. De risico-opslag is gebaseerd op het door de markt veronderstelde kredietrisico dat houders van deze instrumenten hebben ten opzichte van de Volksbank.

Schulden aan klanten

Voor direct opvraagbare spaargelden en spaargelden met looptijd wijkt de reële waarde af van de nominale waarde vanwege het feit dat de rente niet dagelijks wordt aangepast en de klant de spaargelden in de praktijk voor langere tijd op de rekening laat staan. De reële waarde is berekend door de rentetypische kasstromen van deze portefeuilles contant te maken met een specifieke disconteringscurve. Voor het spaargeld gedekt door het Deposito Garantie Stelsel (DGS) is de curve gebaseerd op de gemiddelde huidige tarieven van verschillende Nederlandse aanbieders. Voor het spaargeld niet gedekt door het DGS is de Funds Transfer Price-curve (FTP) van de Volksbank gebruikt.

Schulden aan banken

De reële waarde van de schulden aan banken is geschat op basis van de contante waarde van de toekomstige geldstromen, gebruikmakend van de interestvoet plus een risico-opslag. De risico-opslag is gebaseerd op het door de markt veronderstelde kredietrisico dat houders van deze instrumenten hebben ten opzichte van de Volksbank, gedifferentieerd naar looptijd en type instrument. Voor schulden met een looptijd van maximaal een maand wordt de balanswaarde geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Overige verplichtingen

De balanswaarde van de overige verplichtingen wordt geacht een redelijke benadering te zijn van de reële waarde.

Hiërarchie reële waardebeoordeling bij financiële instrumenten

Een belangrijk deel van de financiële instrumenten wordt in de balans opgenomen tegen reële waarde. Daarnaast wordt de reële waarde van de overige financiële instrumenten toegelicht. Er wordt geen levelindeling gegeven van de financiële activa en passiva, waarbij de boekwaarde een redelijke benadering is van de reële waarde.

Nadere toelichting van de levelindeling

Voor financiële instrumenten die tegen reële waarde op de balans staan of waarvoor de reële waarde wordt toegelicht, wordt deze reële waarde ingedeeld in een level. Dit level is afhankelijk van de parameters die gebruikt worden om de reële waarde te bepalen en geeft verder inzicht in de waardering. Hieronder worden de verschillende levels uiteengezet:

Level 1 – Reële waarde gebaseerd op gepubliceerde koersen in een actieve markt

Van alle financiële instrumenten in deze waarderingscategorie zijn gepubliceerde koersen afkomstig van een beurs, broker of prijsinstelling. Bovendien is bij deze financiële instrumenten sprake van een actieve markt. Hierdoor vormen de koersen een goede afspiegeling van actuele en regelmatig voorkomende markttransacties tussen onafhankelijke partijen. De beleggingen in deze categorie omvatten voornamelijk beursgenoteerde aandelen en obligaties.

Level 2 – Reële waarde gebaseerd op beschikbare marktinformatie

De categorie bevat financiële instrumenten waarvoor geen afgegeven prijzen beschikbaar zijn, maar waarvan de reële waarde is bepaald met behulp van modellen waarbij de parameters bestaan uit beschikbare marktinformatie. Het gaat bij deze instrumenten met name om onderhands afgesloten derivaten. In deze categorie vallen verder beleggingen waarvan prijzen zijn afgegeven door brokers, maar waarvan tevens is geconstateerd dat sprake is van inactieve markten. In dat geval zijn de beschikbare koersen grotendeels onderbouwd en gevalideerd met behulp van marktinformatie waaronder marktrentes en actuele risico-opslagen behorende bij de verschillende creditratings en sectorindelingen.

Level 3 – Reële waarde niet gebaseerd op beschikbare marktinformatie

De financiële instrumenten in deze categorie zijn voor een significant deel bepaald aan de hand van niet in de markt waarneembare aannames en parameters. Dit zijn bijvoorbeeld veronderstelde defaultpercentages

behorend bij een bepaalde rating. De level 3-waarderingen van beleggingen (aandelen) zijn gebaseerd op quotes afkomstig uit niet-liquide markten. De derivaten in level 3 zijn verbonden aan enkele hypotheeksecuritisaties en de waardering is deels afhankelijk van de onderliggende hypotheekportefeuilles en bewegingen in risicospreads.

Hiërarchie financiële instrumenten 31 december 2018

IFRS 9 in miljoenen euro's	Boekwaarde	Level 1	Level 2	Level 3	Totaal reële waarde
FINANCIËLE ACTIVA GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Beleggingen - reële waarde via W&V	3	-	-	3	3
Beleggingen - reële waarde via het overig totaalresultaat ¹	1.911	1.857	50	4	1.911
Derivaten	732	-	664	68	732
Vorderingen op klanten ²	-	-	-	-	-
FINANCIËLE ACTIVA NIET GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Beleggingen - geamortiseerde kostprijs ¹	2.868	2.870	73	-	2.943
Vorderingen op klanten	50.536	-	-	53.028	53.028
Vorderingen op banken	3.589	-	-	-	3.589
Overige activa	292	-	-	-	292
Kas en kasequivalenten	815	-	-	-	815
Totaal financiële activa	60.746	4.727	787	53.103	63.313
FINANCIËLE PASSIVA GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Derivaten	1.120	-	1.050	70	1.120
Schuldbewijzen ²	-	-	-	-	-
FINANCIËLE PASSIVA NIET GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Achtergestelde schulden	502	-	526	-	526
Schuldbewijzen	5.822	-	-	5.911	5.911
Spaargelden	37.376	-	33.493	4.352	37.845
Overige schulden aan klanten	10.841	-	10.971	-	10.971
Schulden aan banken	1.116	-	1.120	-	1.120
Overige verplichtingen	487	-	-	-	487
Totaal financiële passiva	57.264	-	47.160	10.333	57.980

1 Met de introductie van IFRS 9 is een deel van de Beleggingen dat onder IAS 39 gewaardeerd werd op voor verkoop beschikbaar geherclassificeerd naar geamortiseerde kostprijs.

2 Met de introductie van IFRS 9 is het deel van de Vorderingen op klanten en van de Schuldbewijzen dat onder IAS 39 gewaardeerd werd op reële waarde geherclassificeerd naar de geamortiseerde kostprijs.

De bovenstaande tabel geeft inzicht in de reële waarde van de financiële activa en passiva van de Volksbank. Hierbij is voor een aantal waarderingen gebruik gemaakt van schattingen. In deze tabel zijn enkel de financiële activa en financiële passiva opgenomen. De balansposten die niet voldoen aan de definitie van een financieel actief of passief zijn niet in deze tabel opgenomen. Het totaal van de hierboven weergegeven reële waarde geeft niet de onderliggende waarde van de Volksbank weer en dient derhalve niet als zodanig te worden geïnterpreteerd.

Hiërarchie financiële instrumenten 31 december 2017

IAS 39 in miljoenen euro's	Boekwaarde	Level 1	Level 2	Level 3	Totaal reële waarde
FINANCIËLE ACTIVA GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Beleggingen reële waarde via W&V	162	162	-	-	162
Beleggingen voor verkoop beschikbaar	4.932	4.761	154	17	4.932
Derivaten	1.075	-	992	83	1.075
Vorderingen op klanten ¹	1.688	-	-	1.688	1.688
FINANCIËLE ACTIVA NIET GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Vorderingen op klanten ²	47.771	-	-	50.368	50.368
Vorderingen op banken	2.643	-	-	-	2.643
Overige activa ³	228	-	-	-	228
Kas en kasequivalenten	2.180	-	-	-	2.180
Totaal financiële activa	60.679	4.923	1.146	52.156	63.276
FINANCIËLE PASSIVA GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Derivaten	1.252	-	1.083	169	1.252
Schuldbewijzen ¹	443	-	-	443	443
FINANCIËLE PASSIVA NIET GEWAARDEERD OP REËLE WAARDE					
Achtergestelde schulden ³	501	-	537	-	537
Schuldbewijzen ¹	4.477	-	-	4.462	4.462
Spaargelden ³	36.756	-	34.167	3.266	37.433
Overige schulden aan klanten ³	10.306	-	10.413	-	10.413
Schulden aan banken ³	2.683	-	2.683	-	2.683
Overige verplichtingen ³	590	-	-	-	590
Totaal financiële passiva	57.008	-	48.883	8.340	57.813

- 1 Een deel van de Vorderingen op klanten en Schuldbewijzen staat gewaardeerd op reële waarde en het resterende deel op geamortiseerde kostprijs.
- 2 Een deel van de Vorderingen op klanten en Schuldbewijzen staat gewaardeerd op reële waarde en het resterende deel op geamortiseerde kostprijs. De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige activa, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.
- 3 De Volksbank heeft een presentatiewijziging van de lopende rente doorgevoerd. Voorheen werden deze gerapporteerd onder de overige activa of overige verplichtingen, met ingang van 2018 zijn deze geherclassificeerd naar het bijbehorende actief of passief, de vergelijkende cijfers zijn hiervoor aangepast.

De reële waarden vertegenwoordigen de bedragen waarvoor de financiële instrumenten op de balansdatum tussen marktpartijen hadden kunnen worden verhandeld in een ordelijke transactie. De reële waarde van financiële activa en passiva is gebaseerd op genoteerde marktprijzen, voor zover deze beschikbaar zijn. Voor het geval dat actieve marktprijzen ontbreken, zijn er diverse waarderingmethoden gehanteerd om de reële waarde van deze instrumenten te bepalen. De parameters van deze waarderingmethoden kunnen subjectief zijn en maken gebruik van diverse veronderstellingen, bijvoorbeeld met betrekking tot de disconteringsvoet en het tijdstip en de omvang van de verwachte toekomstige kasstromen. De mate van subjectiviteit is van invloed op de reële waarde hiërarchie, welke eerder in deze paragraaf werd behandeld. Waar mogelijk en beschikbaar, maken deze modellen gebruik van informatie die waarneembaar is in de relevante markt. Veranderingen in de veronderstellingen kunnen de geschatte reële waarden significant beïnvloeden. De belangrijkste veronderstellingen zijn in de volgende paragraaf per balanspost toegelicht.

Verloop financiële instrumenten gewaardeerd op reële waarde level 3 2018

IFRS 9 in miljoenen euro's	Beleggingen- reële waarde via W&V	Beleggingen- reële waarde via het overige totaalresultaat	Vorderingen op klanten	Derivaten activa	Derivaten passiva	Schuld- bewijzen
Openingsbalans	-	17	1.688	83	169	443
Stelselwijziging	2	-2	-1.688	-	-	-443
Aankoop/verstrekkingen	-	1	-	-	-	-
Ongerealiseerde opbrengsten of verliezen verwerkt via W&V ¹	1	-	-	-15	-94	-
Ongerealiseerde opbrengsten of verliezen verwerkt via eigen vermogen ²	-	-12	-	-	-	-
Mutatie lopende rente	-	-	-	-	-5	-
Verkoop/afwikkeling	-	-	-	-	-	-
Eindbalans	3	4	-	68	70	-

- 1 Deze worden verantwoord op de regel Resultaat financiële instrumenten.
- 2 Deze worden verantwoord op de regel Mutatie herwaarderingen reële waardereserve.

Verloop financiële instrumenten gewaardeerd op reële waarde level 3 2017

IAS 39 in miljoenen euro's	Voor verkoop beschikbaar	Vorderingen op klanten	Derivaten activa	Derivaten passiva	Schuld- bewijzen
Openingsbalans	22	1.850	141	247	526
Aankoop/verstrekkingen	-	-	-	-	-
Ongerealiseerde opbrengsten of verliezen verwerkt via W&V ¹	-	-12	-56	-76	2
Ongerealiseerde opbrengsten of verliezen verwerkt via eigen vermogen ²	2	-	-	-	-
Mutatie lopende rente	-	-	-2	-2	-
Verkoop/afwikkeling	-7	-150	-	-	-85
Eindbalans	17	1.688	83	169	443

- 1 Deze worden verantwoord op de regel Resultaat financiële instrumenten.
- 2 Deze worden verantwoord op de regel Mutatie herwaarderingen reële waardereserve.

Onderverdeling financiële instrumenten level 3

in miljoenen euro's	2018	2017
Aandelen	4	17
Derivaten	68	83
Vorderingen op klanten	-	1.688
Totaal activa	72	1.788
Derivaten	70	169
Schuldbewijzen	-	443
Totaal passiva	70	612

Gevoeligheid van level 3 waarderingen financiële instrumenten

Level 3-financiële instrumenten worden grotendeels gewaardeerd met een netto contante waarde methodiek waarin met behulp van marktdata verwachtingen over en projecties van toekomstige kasstromen teruggerekend worden naar een contante waarde. De modellen maken gebruik van in de markt waarneembare informatie, zoals rentecurves, of niet in de markt waarneembare informatie zoals aannames over bepaalde kredietopslagen of aannames over klantgedrag. In het geval van een level 3-instrument kan de waardering significant wijzigen als gevolg van wijzigingen in deze aannames.

Gevoeligheden niet-observeerbare parameters financiële instrumenten level 3 2018

IFRS 9 in miljoenen euro's	Waarderings- techniek	Belangrijkste aanname	Boekwaarde	Redelijkerwijs mogelijke alternatieve aannames	
				Toename in reële waarde	Afname in reële waarde
ACTIVA					
Vorderingen op klanten	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	-	-	-
		Pre-payment rate	-	-	-
Derivaten	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	68	6	6
		Pre-payment rate	68	2	2
PASSIVA					
Schuldbewijzen	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	-	-	-
		Pre-payment rate	-	-	-
Derivaten	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	70	4	3
		Pre-payment rate	70	4	3

Als gevolg van de invoering van IFRS 9 per 1 januari 2018 worden er vanaf deze datum geen vorderingen op klanten meer op reële waarde gerapporteerd.

Een verandering in de prepayment-aanname van -1% heeft een positieve impact op de waarde van derivaten van € 2 miljoen. Bij een 1% hogere prepayment-aanname is de negatieve impact € 3 miljoen. Daarnaast heeft een lagere verdisconteringsaanname van 0,5% een positieve impact van € 6 miljoen en een hogere verdisconteringsaanname van 0,5% een negatieve impact van € 6 miljoen op de waarde van de derivaten.

Gevoeligheden niet-observeerbare parameters financiële instrumenten level 3 2017

IAS 39 in miljoenen euro's	Waarderings- techniek	Belangrijkste aanname	Boekwaarde	Redelijkerwijs mogelijke alternatieve aannames	
				Toename in reële waarde	Afname in reële waarde
ACTIVA					
Vorderingen op klanten	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	1.688	33	31
		Pre-payment rate	1.688	7	7
Derivaten		Disconteringscurve	83	8	8
		Pre-payment rate	83	3	3
PASSIVA					
Schuldbewijzen	Verdisconteerde kasstromen	Disconteringscurve	443	-	-
		Pre-payment rate	443	-	-
Derivaten		Disconteringscurve	169	5	5
		Pre-payment rate	169	5	5

Onder de derivaten aan passivazijde van de balans zijn bepaalde contracten opgenomen waarbij met de tegenpartij vaste pre-payment rates zijn afgesproken. Deze contracten zijn niet gevoelig voor veranderingen in de pre-payment rates. De belangrijkste niet in de markt waarneembare parameters bij de reële waarde bepaling van de level 3-instrumenten zijn de gehanteerde inschatting van de verdisconteringscurve.

De level 3-derivaten hebben betrekking op securitisatietransacties. Hierbij geldt dat er sprake is van een relatie tussen de reële waardes. Dit is het gevolg van het feit dat de derivaten van de SPV's (front swaps) die onderdeel zijn van de securitisatieprogramma's Hermes, Pearl en Lowland door de Volksbank met dezelfde tegenpartijen zijn tegengesloten (back swaps). Hierdoor is de waardeverandering van de front en back swaps altijd vergelijkbaar, maar tegengesteld. De level 3-derivaten die betrekking hebben op de SPV's van de Holland Homes securitisatieprogramma's zijn niet door de Volksbank tegengesloten.

In de volgende tabel worden de veranderingen in reële waarde weergegeven die door kredietrisico worden veroorzaakt. Dit is voor 2018 niet meer van toepassing aangezien er als gevolg van de invoering van IFRS 9 per 1 januari 2018 de vorderingen op klanten en Schuldbewijzen niet meer op reële waarde worden gewaardeerd.

Veranderingen in reële waarde door kredietrisico

in miljoenen euro's	Balanswaarde	Geaccumuleerde veranderingen in reële waarde door kredietrisico
		2017
Vorderingen op klanten	1.688	35
Totaal activa	1.688	35
Schuldbewijzen	443	-
Totaal passiva	443	-

Verschuivingen tussen categorieën

In 2017 en 2018 hebben geen significante verschuivingen plaatsgevonden.

18 HEDGING EN HEDGE ACCOUNTING

Waarderingsgrondslagen voor hedging en hedge accounting

De Volksbank gebruikt derivaten als onderdeel van het balans- en risicobeheer. Deze instrumenten worden gebruikt voor het afdekken van interest- en valutarisico's in activa en passiva en toekomstige transacties. De waarderingsgrondslag van de afgedekte positie en het afdekkinginstrument wordt bepaald door het al dan niet kwalificeren van de hedge relatie aan de voorwaarden voor Hedge accounting zoals omschreven in IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement.

Conform IFRS worden derivaten in de balans tegen reële waarde verantwoord en worden veranderingen in de reële waarde in de verlies- en winstrekening verwerkt. Indien een verandering in de reële waarde van het

afgedekte risico niet in de winst- en verliesrekening zou worden verwerkt, ontstaat er een accounting mismatch welke volatiliteit in de winst- en verliesrekening veroorzaakt. Derhalve wordt hedge-accounting toegepast om zoveel mogelijk een accounting mismatch en volatiliteit te voorkomen. De IFRS 9-standaard geeft de keuzemogelijkheid om de IFRS 9-hedge accounting regels toe te gaan passen of de IAS 39-hedge accounting regels te blijven toepassen. De Volksbank heeft besloten vooralsnog de IAS 39-vereisten inzake hedge accounting te blijven toepassen.

De Volksbank kan bepaalde derivaten aanwijzen als hetzij:

1. Een afdekking van het risico van veranderingen in de reële waarde van een opgenomen actief of verplichting of toekomstige transactie (fair value hedge); of
2. Een afdekking van de mogelijke variabiliteit van toekomstige kasstromen die is toe te rekenen aan een bepaald risico dat is verbonden met een opgenomen actief of verplichting, of een toekomstige transactie (cashflow hedge).

Een hedge relatie wordt geacht effectief te zijn indien de Volksbank, vanaf het begin en gedurende de looptijd, kan verwachten dat veranderingen van de reële waarde of de kasstromen van de afgedekte positie vrijwel volledig worden gecompenseerd door veranderingen van de reële waarde of kasstromen van het afdekkingsinstrument (= economische relatie tussen hedged item en hedge instrument), voor zover deze het afgedekte risico betreffen, en de werkelijke uitkomsten binnen een bandbreedte van 80% tot 125% blijven. Hedge ineffectiviteit en winsten en verliezen voortvloeiend uit componenten van een derivaat welke uitgesloten zijn van de beoordeling van de hedge-effectiviteit worden direct in de winst- en verliesrekening verantwoord in Resultaat financiële instrumenten. De hedge ratios volgen uit de keuzes die gemaakt zijn voor het afdekken van interest- en valutarisico's. Ineffectiviteit in de hedge relaties kan veroorzaakt worden door verschillen in looptijd tussen het afdekkingsinstrument en de afgedekte positie; en door de marktwaarde van het variabele deel in het afdekkingsinstrument, daar deze niet voorkomt in de marktwaarde van de afgedekte positie gerelateerd aan de verandering in rente.

De Volksbank beëindigt de hedge relatie zodra wordt vastgesteld dat een derivaat niet langer effectief is als afdekkingsinstrument, dan wel wanneer het derivaat of de afgedekte positie wordt beëindigd, verkocht of afgelost.

De veranderingen in reële waarde voor derivaten welke economische risico's afdekken en welke niet voldoen aan de IAS 39 voorwaarden voor hedge-accounting dan wel voor welke het niet kosten-efficiënt is om hedge-accounting toe te passen worden direct verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Fair value hedge accounting

Derivaten die worden aangewezen als afdekking van de reële waarde van opgenomen activa of passiva, worden verwerkt als fair value hedge. Veranderingen van de reële waarde van de derivaten die zijn aangewezen als afdekking worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en verliesrekening onder Resultaat financiële instrumenten.

Dit geldt ook voor de corresponderende verandering van de reële waarde van het afgedekte actief of de afgedekte verplichting, die is toe te schrijven aan dat specifieke afgedekte risico. Hedge effectiviteit voor fair value hedges wordt gemeten als het bedrag waarmee de verandering van reële waarde van het afdekkingsinstrument de verandering in reële waarde van de afgedekte positie voor wat betreft het afgedekte risico compenseert.

Indien de afdekking niet langer aan de voorwaarden voor hedge accounting voldoet, wordt een aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt financieel instrument geamortiseerd ten laste of ten gunste van de winst- en verliesrekening. Gedurende 2017 is deze methodiek verfijnd. De verfijnde aanpak baseert de amortisatietermijn op de onderliggende resterende rentetypische looptijd van het hedged item waardoor elke individuele verandering in de boekwaarde over de eigen looptijd-bucket wordt geamortiseerd. Op het moment dat de afgedekte positie niet langer wordt opgenomen, dat wil zeggen dat het wordt verkocht of afgelost, wordt het niet geamortiseerde deel van de reële-waarde aanpassing van het afgedekte actief direct in de winst- en verliesrekening opgenomen.

De Volksbank past fair value hedge accounting toe voor het afdekken van renterisico op portefeuille niveau zoals toegestaan op grond van de EU carve out versie van IAS 39. De EU carve out versie van IAS 39 staat onder andere toe om een groep van derivaten (of delen daarvan) in combinatie en gezamenlijk aangewezen aan te merken als hedging instrument in het macro fair value hedging model. Daarnaast zijn enkele beperkingen inzake onderhedging strategieën voor macro fair value hedge accounting niet van toepassing. Verder past de Volksbank micro fair value hedging toe voor het afdekken van afzonderlijke afgedekte posities, die activa of verplichtingen kunnen zijn. Ook hier wordt gebruik gemaakt van de 'carved out'-versie van IAS 39, zoals

goedgekeurd door de EU, welke onder andere toestaat dat negatieve credit spreads uitgesloten zijn in de hedgerelatie voor afdekking van micro fair value hedging.

Cashflow hedge accounting

Derivaten kunnen worden aangewezen als afdekking van het risico op variabiliteit van de toekomstige kasstromen van een opgenomen actief of verplichting of van een verwachte, zeer waarschijnlijke transactie. Veranderingen van de reële waarde van het effectieve deel van derivaten, die zijn aangewezen als cashflow hedge en die voldoen aan de voorwaarden voor cashflow hedge accounting, worden opgenomen in de cashflow hedge reserve als aparte component van het eigen vermogen. Het ineffectieve deel wordt in de winst- en verliesrekening verwerkt onder de post Resultaat financiële instrumenten. De onderliggende waardering van de afgedekte positie, die is aangewezen als onderdeel van een cashflow hedge, wijzigt niet.

Vanaf het moment dat de verwachte transactie resulteert in de daadwerkelijke opname van een actief of een verplichting, worden de cumulatieve winsten en verliezen die voorheen in de cashflow hedge reserve opgenomen waren, overgeboekt naar de winst- en verliesrekening en verwerkt in de perioden waarin de afgedekte transactie van invloed is op het resultaat.

Indien het afdekkingsinstrument zelf vervalt of wordt verkocht, wordt beëindigd of uitgeoefend of niet meer aan de voorwaarden voldoet, blijft het cumulatieve resultaat volledig in de cashflow hedge reserve (eigen vermogen) opgenomen, totdat de verwachte transactie daadwerkelijk plaatsvindt.

Indien de verwachte transactie niet meer plaatsvindt, wordt het in het eigen vermogen verwerkte cumulatieve resultaat onmiddellijk naar de winst- en verliesrekening overgeboekt.

Overzicht hedging instrumenten 2018

in miljoenen euro's	Fair value hedges			Cashflow hedges			Economische hedges		
	Nominale waarden	Reële waarde		Nominale waarden	Reële waarde		Nominale waarden	Reële waarde	
		Positief	Negatief		Positief	Negatief		Positief	Negatief
Rentecontracten - macro hedging	24.541	274	745	-	-	-	-	-	-
Rentecontracten - micro hedging	5.658	174	107	-	-	-	9.803	103	70
Valuta contracten - micro hedging	23	-	1	103	2	-	-	-	-
Totaal	30.222	448	853	103	2	-	9.803	103	70

Overzicht hedging instrumenten 2017

in miljoenen euro's	Fair value hedges			Cashflow hedges			Economische hedges		
	Nominale waarden	Reële waarde		Nominale waarden	Reële waarde		Nominale waarden	Reële waarde	
		Positief	Negatief		Positief	Negatief		Positief	Negatief
Rentecontracten	34.150	656	804	200	7	-	9.512	121	169
Valuta contracten	73	23	-	68	4	-	-	-	-
Totaal	34.223	679	804	268	11	-	9.512	121	169

De nominale waarden betreffen de contractueel vastgelegde rekeneenheden die worden gebruikt ter bepaling van de contractuele kasstromen uit derivaten. Deze nominale waarden geven géén indicatie van de omvang van de kasstromen en het aan de transacties verbonden marktrisico en kredietrisico.

Economische hedges betreffen de hedges die worden aangehouden voor balansbeheer.

HEDGING

Derivaten worden voor de volgende doeleinden gebruikt:

- afdekken van het basisrisico;
- managen van de duration van het eigen vermogen;
- indekken van specifieke embedded opties in hypotheek. Het gaat hierbij om hypotheek waarbij de rente niet boven een plafond kan stijgen of waarbij rentebewegingen gedempt worden doorberekend aan de cliënt;
- omzetten van vastrentende funding in variabele funding;
- indekken van het offerterisico bij het aanbieden van hypotheek wanneer er sprake is van substantiële

- productie in rentevaste hypotheekleningen;
- het afdekken van valutarisico door het omzetten van niet-euro-transacties in euro-transacties; en
- hedgen van risico's in beleggingsportefeuilles.

HEDGE ACCOUNTING

Bij het merendeel van de in de vorige paragraaf toegelichte hedgestrategieën past de Volksbank hedge accounting toe. Hierbij bestaat naast het hoofdonderscheid tussen fair value hedges en cashflow hedges ook een onderscheid tussen micro hedges en macro hedges. Bij micro hedges worden risico's op afzonderlijke contracten of een groep van afzonderlijke contracten gehedged. Bij macro hedges wordt van een portefeuille een bepaald volume aangewezen waarvan het renterisico wordt gehedged. De Volksbank past de volgende vormen van hedge accounting toe:

Fair value hedges

Hedging van het renterisico in het bankboek (macro hedge)

De portefeuille die wordt gehedged bestaat uit de rentevaste hypotheekleningen en rentevaste onderhandse leningen van de Volksbank. Dit zijn hypotheekleningen en onderhandse leningen die als rentetype een rentevaste periode hebben van meer dan 6 maanden. De hedginginstrumenten zijn renteswaps die zijn aangegaan in het kader van renterisicosturing in het ALM-proces. Het risico dat wordt gehedged is het risico van de mutatie in de marktwaarde van de portefeuille als gevolg van bewegingen van de markrente. De hedge wordt minimaal maandelijks opgezet en afgebroken. Effectiviteitstoetsing vindt plaats op retro- en prospectieve basis en wordt gemeten met de dollar offset methode.

Hedging van embedded derivaten in hypotheekleningen (micro hedge)

De hypotheekportefeuille bevat hypotheekleningen waarin rentederivaten in de hypotheek zijn gestructureerd. Deze zogenoemde embedded opties worden gehedged door gespiegelde rentederivaten in de markt te kopen. De twee producten waar hedge accounting wordt toegepast zijn de Rentedemperhypotheek en de Plafondhypotheek. Met de hedge wordt het renterisico afgedekt dat ontstaat door het schrijven van de embedded renteoptie naar de klant. De hedge wordt minimaal maandelijks opgezet en afgebroken. Effectiviteitstoetsing vindt plaats op retro- en prospectieve basis en wordt gemeten met de dollar offset methode.

Hedging van renterisico op funding (micro hedge)

De Volksbank gebruikt micro hedges om vastrentende funding met renteswaps om te zetten naar variabele rente. Indien het financieren in vreemde valuta betreft, worden hierbij valutaswaps gehanteerd. Naast het omzetten van vreemde valuta in euro's en vastrentende funding in variabele funding, wordt ook gebruik gemaakt van derivaten om gestructureerde funding om te zetten naar variabel rentende funding. Bij gestructureerde funding hangt de fundinglast samen met bijvoorbeeld de ontwikkeling in een aandelenindex of de inflatie. Ook rentestructuren, zoals variabel rentende coupons met een multiplier of een leverage-factor vallen onder het fundingprogramma. De Volksbank dekt het renterisico op deze structuren volledig af. De hedge eenmalig opgezet en niet afgebroken. Effectiviteitstoetsing vindt plaats met de dollar offset methode.

Hedging van renterisico op beleggingen (micro hedge)

Het renterisico op vastrentende beleggingen (staatsobligaties) kan worden afgedekt door de coupon met renteswaps naar variabele rente te swappen. De in de beleggingen aanwezige landen- of creditspread maakt geen deel uit van de hedge. De hedges vormen een bescherming voor de opgebouwde herwaarderingsreserve van de betreffende vastrentende beleggingen. De hedge wordt minimaal maandelijks opgezet en afgebroken. Effectiviteitstoetsing vindt plaats op retro- en prospectieve basis en wordt gemeten met de dollar offset methode.

Cashflow hedges

Hedging van variabele rentestromen

De Volksbank past macro cashflow hedge accounting toe om het risico van variabele rentecashflows in de kaspositie, variabele hypotheekleningen, offertes en variabele funding af te dekken door middel van het afsluiten van renteswaps en basisswaps. De toekomstige cashflows worden afgeleid uit de geprognosticeerde balans voortvloeiend uit de balansbeheermodellen, welke de basis vormen voor het renterisico management. In de geprognosticeerde balans worden de activa en passiva gealloceerd tot het moment van einde looptijd naar clusters waarin deze activa en passiva herprijsen. De renteswaps worden aan deze clusters toegewezen op basis van de herprijsindex en looptijd. Daar de beschikbaarheid van de geprognosticeerde cashflows in de clusters niet constant is, vindt op maandbasis een evaluatie van de kasstromen plaats. De veranderingen in de cashflow projecties kunnen resulteren in een herziening van de hedge-relatie om een effectieve hedge te kunnen blijven realiseren. De opgebouwde waarde van de derivaten wordt gedurende de looptijd van de hedge opgenomen in het eigen vermogen. In 2018 zijn geen transacties afgesloten om het offerterisico af te dekken. De opgebouwde waarde in het eigen vermogen bedraagt op 31 december 2018 bruto € 41,5 miljoen positief (2017: bruto € 48,6 miljoen positief). Eind 2018 zijn er geen lopende cash flow hedges.

Hedged items in reële waarde hedges

in miljoenen euro's	Balanswaarde	Hedge aanpassing opgenomen in de boekwaarde
MICRO HEDGES		
Financiële activa gewaardeerd op reële waarde via overig totaalresultaat - beleggingen	1.908	15
Financiële activa gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs - beleggingen	2.764	70
Financiële verplichtingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs - schuldbewijzen	-2.321	-149
MACRO HEDGES		
Instrumenten in portefeuille ter afdekking van renterisico - vorderingen op klanten	43.826	463 ¹

1 De macro hedge aanpassing van € 463 miljoen betreft voor € 330 miljoen actieve hedges en voor € 133 miljoen nog te amortiseren bedragen van beëindigde hedges.

Looptijd hedging instrumenten in reële waarde hedges

Nominiaal bedrag (in miljoenen euro's)	Looptijd				
	< 1 maand	> 1 maand - 3 maanden	> 3 maanden - 1 jaar	> 1 jaar - 5 jaar	> 5 jaar
RENTERISICO					
Hedging van beleggingen	-	-	225	1.579	1.702
Hedging van vorderingen	-	-	-	68	-
Hedging van uitgegeven schulden	-	6	54	1.656	439

Effectiviteit fair value hedges

in miljoenen euro's	2018	2017
Reële waardeverandering hedging instrumenten	-216	204
Reële waardeverandering afgedekte positie toe te rekenen aan afgedekte risico's	217	-203
Ineffectiviteit fair value hedge accounting (macro hedges)	1	1
Reële waardeverandering hedging instrumenten	-52	-29
Reële waardeverandering afgedekte positie toe te rekenen aan afgedekte risico's	53	30
Ineffectiviteit fair value hedge accounting (micro hedges)	1	1

19 VERBONDEN PARTIJEN

IDENTITEIT VAN VERBONDEN PARTIJEN

Partijen worden als verbonden beschouwd wanneer één partij bij de besluitvorming over financiële of operationele kwesties zeggenschap of invloed van betekenis kan uitoefenen over de andere partij. De Volksbank onderhoudt in het kader van haar gewone bedrijfsvoering verschillende soorten normale zakelijke relaties met verbonden ondernemingen en partijen. De verbonden partijen van de Volksbank kunnen zijn moeder de Volksholding, geassocieerde deelnemingen, SNS REAAL Pensioenfonds, Stichting administratiekantoor beheer financiële instellingen (NLF), de Nederlandse Staat en het topkader inclusief naaste familieleden. De relaties met deze verbonden partijen zijn vooral op het gebied van gewone bancaire- en verzekeringsactiviteiten, belastingen en andere administratieve relaties.

Transacties met verbonden partijen hebben plaatsgevonden op marktconforme voorwaarden, behalve indien anders vermeld. Bij de transacties met verbonden partijen is voldaan aan Best Practice-bepalingen II.3.2, II.3.3, II.3.4, III.6.1, III.6.3 en III.6.4 van de Nederlandse Corporate Governance Code.

POSITIES EN TRANSACTIES VERBONDEN PARTIJEN

Fiscale eenheid

De Volksbank vormt samen met haar dochters c.q. groepsmaatschappijen een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting en de omzetbelasting. Alle vennootschappen binnen deze fiscale eenheid zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden uit hoofde van vennootschapsbelasting respectievelijk de omzetbelasting van de fiscale eenheid.

Zie voor meer informatie over de acuut te vorderen vennootschapsbelasting toelichting 7 Belastingvorderingen en -verplichtingen van de geconsolideerde jaarrekening.

Hypotheek gerelateerde intragroep transacties en posities

Per 31 december 2018 bedraagt de door hypotheek gedekte lening van de Volksbank N.V. aan Woonhuishypotheek B.V. € 4,5 miljard (2017: € 4,5 miljard). Woonhuishypotheek B.V. is een volledige geconsolideerde dochteronderneming van de Volksbank. De onderliggende hypotheekleningen zijn van oorsprong door SNS en RegioBank geïnitieerd.

Overige transacties

De Volksbank heeft voor haar medewerkers pensioenpremies afgedragen aan Stichting Pensioenfonds SNS REAAL voor een bedrag van € 39 miljoen (2017: € 39 miljoen).

POSITIES EN TRANSACTIES MET HET TOPKADER VAN DE VOLKSBANK

Het topkader bestaat in 2018 uit de statutaire directie en drie niet statutaire leden. De drie niet statutaire leden hebben ieder gedurende 2018 een korte periode deel uitgemaakt van het topkader. Een van deze leden betrof een directielid welke per 1 januari is teruggetreden uit de statutaire directie en tot 1 juli andere werkzaamheden heeft verricht. Bij de overige leden ging het om tijdelijke vervanging van een van de directieleden. Eind 2018 bestaat het topkader weer volledig uit de statutaire directie en dat zijn 5 leden, net als eind 2017.

Specificatie beloning topkader

in duizenden euro's	Statutair		Overige		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Jaarinkomen	1.680	1.945	466	-	2.146	1.945
Pensioenopbouw	90	100	13	-	103	100
Beëindigingsvergoeding	-	-	311	-	311	-
Totaal	1.770	2.045	790	-	2.560	2.045

Onder "Jaarinkomen" zijn alle beloningscomponenten opgenomen die door de werkgever zijn betaald met uitzondering van de pensioenopbouw en de eventuele beëindigingsvergoeding die in de tabel apart zijn opgenomen.

Onder "Pensioenopbouw" (IFRS: "Vergoeding na uitdiensttreding") wordt de door de werkgever betaalde pensioenpremie verstaan, na aftrek van de door de werknemer betaalde eigen bijdrage. De salaristoeslag als compensatie voor het wegvallen van de pensioenopbouw boven de € 105.075 is in de tabel opgenomen onder het jaarinkomen.

Per 1 januari 2018 is Rob Langezaal als statutair bestuurder van de Volksbank teruggetreden. Hij is 1 juli 2018 uit dienst getreden. Tot zijn vertrek heeft hij andere werkzaamheden verricht en bleef zijn beloning ongewijzigd van toepassing. De werkgever heeft een vergoeding van één vast jaarsalaris betaald in verband met het beëindigen van de arbeidsovereenkomst.

Specificatie leningen topkader

in duizenden euro's	Openstaand per 31 december		Gemiddelde rentevoet ¹		Aflossingen		Verstrekkings	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Hypothecaire geldleningen ²	300	970	3,60%	3,42%	214	14	300	-

1 De gemiddelde rentevoet is de betaalde rente als percentage van de gemiddelde openstaande restschuld van het betreffende jaar.

2 De daling van de openstaande hypothecaire leningen wordt veroorzaakt door de beëindiging van de arbeidsovereenkomst van een van de leden van het topkader.

Bovenstaande tabel geeft een overzicht van de leningen die zijn verstrekt aan leden van het topkader en die op 31 december 2018 openstonden. Het betreft uitsluitend hypothecaire geldleningen, verstrekt onder normale voorwaarden die ook gelden voor andere medewerkers.

De beloning van de individuele leden van de Directie wordt verder toegelicht in paragraaf [6.7 Remuneratierapport](#) die deel uitmaakt van de jaarrekening.

GROEPSMAATSCHAPPIJEN VAN DE VOLKSBANK N.V.

Overzicht groepmaatschappijen van de Volksbank N.V.

	Vestigingsplaats	Aandeel in aandelen
SNS Beheer B.V.	Utrecht	100%
CONA V B.V.	Utrecht	100%
Pettelbosch Beheer I B.V.	Utrecht	100%
Pettelbosch Beheer II B.V.	Utrecht	100%
SNS FinanCenter B.V.	Utrecht	100%
SNS Mortgage Receivables B.V.	Utrecht	100%
1817 B.V.	Utrecht	100%
ASN Beleggingsinstellingen B.V.	Den Haag	100%
Stichting Administratiekantoor Bewaarbedrijven SNS	Utrecht	100%
SNS Global Custody B.V.	Utrecht	100%
Pettelaar Effectenbewaarbedrijf N.V.	Utrecht	100%
ASN Duurzame Deelnemingen N.V.	Utrecht	100%

Bovenstaande maatschappijen worden geconsolideerd in de openbaar gemaakte jaarrekening.

GECONSOLIDEERDE GESTRUCTUREERDE MAATSCHAPPIJEN

De gestructureerde entiteiten waarover de Volksbank vanuit IFRS regelgeving zeggenschap kan uitoefenen worden geconsolideerd. Activiteiten van de Volksbank met betrekking tot gestructureerde entiteiten worden onderverdeeld naar de volgende categorieën:

- Securitatieprogramma
- Covered bond programma

De Volksbank heeft geen contractuele verplichting om financiële steun aan de geconsolideerde gestructureerde entiteiten te verlenen anders dan in de vorm van liquiditeitsfaciliteiten welke als doel hebben om een mismatch in cash flows tijdelijk te overbruggen. Evenmin verstrekt de Volksbank niet-contractuele financiële steun aan de kredietvoorziening over de gerapporteerde periode.

Voor meer informatie over de gestructureerde maatschappijen zie [12 Schuldbewijzen](#).

20 OVERGEDRAGEN EN BEZWAARDE ACTIVA

WAARDERINGSGRONDSLAGEN VOOR OVERGEDRAGEN EN BEZWAARDE ACTIVA

Overgedragen activa (Transferred Assets) zijn:

- Transacties waarvoor geldt dat de contractuele rechten om een kasstroom te ontvangen uit hoofde van het financieel actief zijn overgedragen naar een derde partij of partijen; of;
- Transacties waarvoor geldt dat de Volksbank het recht op de kasstromen heeft, maar waarbij de Volksbank ook een contractuele verplichting heeft om deze kasstromen door te betalen naar een derde partij of partijen.

Afhankelijk van de omstandigheden kunnen deze transacties resulteren in financiële activa die opgenomen blijven in de balans dan wel in activa die niet langer in de balans worden verantwoord. Indien overgedragen financiële activa opgenomen blijven in de balans, blijft de Volksbank geconfronteerd met veranderingen in de waarde van de activa.

Bezwaarde activa zijn activa die gebruikt kunnen worden als onderpand voor funding, bijvoorbeeld hypotheeklen die zijn gebruikt als onderpand voor covered bond programma's, gesecuritiseerde activa en onderpand voor bepaalde repurchase agreement (repo) transacties. Daarnaast vallen wettelijke verplichtingen zoals de kasreserve verplichting ook onder bezwaarde activa. Activa die toegezegd kunnen worden aan niet-getrokken kredietfaciliteiten worden niet aangemerkt als bezwaard, zoals securitisatie posities die worden gehouden op eigen boek en kwalificeren als beleenbare activa bij de Europese Centrale Bank.

Onderstaande tabel geeft de overgedragen activa weer waarvan de contractuele rechten om een kasstroom te ontvangen zijn overgedragen. De overgedragen activa bestaan voor het grootste deel uit gesecuritiseerde hypotheeklen die zijn overgedragen aan een derde partij. De gerelateerde passiva zijn ook weergegeven in deze tabel. De gestructureerde maatschappijen voor de securitisaties worden geconsolideerd.

Overgedragen activa

in miljoenen euro's	Securitisaties		Repo transacties	
	2018	2017	2018	2017
Schuldbewijzen	-	-	484	1.275
Leningen	751	1.400	-	-
Totaal overgedragen activa eind van het jaar	751	1.400	484	1.275
Schulden aan banken	-	-	484	1.305
Schuldbewijzen	660	1.154	-	-
- Uitgegeven onder securitisatieprogramma's Hermes, Pearl en Lowland	609	711	-	-
- Uitgegeven onder securitisatieprogramma Holland Homes	51	443	-	-
Totaal gerelateerde passiva eind van het jaar	660	1.154	484	1.305

De overgedragen activa bedragen in 2018 € 1.235 miljoen (2017: € 2.675 miljoen). De verlaging van de overgedragen activa wordt voornamelijk veroorzaakt door een reductie van de uitstaande schuldbewijzen in 2018.

Zie voor meer informatie toelichting [12 Schuldbewijzen - Medium term notes](#) en [12 Schuldbewijzen - Securitisatieprogramma's](#) van de geconsolideerde jaarrekening.

Bezwaarde activa

in miljoenen euro's	2018	2017
Overige beleggingsinstrumenten	987	1.913
- Waarvan schuldbewijzen	987	1.913
Leningen	8.278	7.554
Kas en kasequivalenten	33	21
Vorderingen op banken	404	394
Eindbalans	9.702	9.882

De bezwaarde activa bestaan uit de in onderpand gegeven activa en de verplichte kasreserve bij DNB. De bezwaarde activa zijn weergegeven op boekwaarde aan het einde van het jaar. Op balansdatum zijn er geen significante restricties behorend bij financiële activa uit hoofde van minderheidsbelangen.

Ontvangen collateral

De Volksbank heeft in totaal een bedrag van € 174 miljoen (2017: € 212 miljoen) aan collateral ontvangen ultimo 2018. Dit bestaat bijna volledig uit ontvangen cashstortingen die als onderpand dienen voor de (positieve marktwaarde van) uitstaande derivatenposities.

21 GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

De Volksbank is van plan de Volksholding door middel van een juridische fusie op te laten gaan in de Volksbank. Onder voorwaarde dat alle vereiste goedkeuringen zijn verleend, waaronder die van NLFI en de toezichthouders, verwachten wij dat de fusie in de eerste helft van 2019 zal worden afgerond.

De Volksbank heeft op 23 januari voor € 500 miljoen een publieke covered bond transactie uitgegeven.

22 NETTO RENTEBATEN

Waarderingsgrondslagen voor netto rentebaten

Rentebaten

De rentebaten omvatten de aan de periode toe te rekenen rente op financiële activa, welke nagenoeg volledig verantwoord worden op basis van de effectieve rentemethode. Een beperkt deel van de rentebaten heeft betrekking op financiële activa, voornamelijk derivaten in een hedge relatie en handelsposities, gewaardeerd tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening en wordt verantwoord op basis van nominale rentepercentages.

De effectieve rentemethode is gebaseerd op de verwachte stroom van kasontvangsten, waarbij rekening wordt gehouden met het risico van vervroegde aflossing van het onderliggende financiële instrument en de directe kosten en opbrengsten, zoals de in rekening gebrachte transactiekosten, bemiddelingsprovisies en disagio of agio. Indien het risico van vervroegde aflossing in onvoldoende mate betrouwbaar kan worden bepaald, gaat de Volksbank uit van de kasstromen gedurende de gehele contractuele looptijd van de financiële instrumenten.

Bereidstellingsprovisies, samen met de hiermee verband houdende directe kosten, worden verwerkt in de netto rentebaten in de periode waar deze betrekking op hebben.

Voor financiële activa die credit-impaired zijn, worden de rentebaten berekend over de geamortiseerde kostprijs (onder aftrek van bijzondere waardeverminderingen) van de financiële activa.

Rentelasten

De rentelasten omvatten de rentelasten uit hoofde van financiële verplichtingen. Rente op financiële verplichtingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs wordt verantwoord op basis van de effectieve rentemethode. Rente op financiële verplichtingen die worden gewaardeerd tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening wordt verantwoord op basis van nominale rentepercentages.

Specificatie rentemarge

in miljoenen euro's	2018	2017
Rentebaten	1.330	1.423
Rentelasten	422	499
Rentemarge	908	924

De rentebaten bestaan voor € 19 miljoen (2017: € 13 miljoen) uit rente inkomsten op leningen waarover bijzondere waardeverminderingen zijn toegepast.

Specificatie rentebaten

in miljoenen euro's	2018	2017
Hypotheke	1.214	1.330
Overige vorderingen op klanten	91	70
Vorderingen op banken	3	4
Beleggingen	6	8
Schulden aan banken	12	8
Overig	4	3
Totaal	1.330	1.423

Ultimo 2018 is er voor € 12 miljoen (2017: € 8 miljoen) aan negatieve rente ontvangen op schulden aan banken en dit wordt gepresenteerd onder de rentebaten. De negatieve rentelasten op schulden aan banken worden veroorzaakt door de negatieve korte EURIBOR-rente.

De totale rentebaten voor financiële instrumenten gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs bedragen € 1.574 miljoen en voor financiële instrumenten via overig totaal resultaat € 10 miljoen. Onder de rentebaten is € 254 miljoen aan rentelasten opgenomen voor derivaten betrokken in een hedge relatie, waarbij de afgedekte positie hypotheke en beleggingen betreft.

Specificatie rentelasten

in miljoenen euro's	2018	2017
Schuldbewijzen	8	12
Achtergestelde schulden	19	19
Spaargelden	215	300
Overige schulden aan klanten	152	140
Schulden aan banken	21	13
Vorderingen op banken	5	15
Overig	2	-
Totaal	422	499

Ultimo 2018 is er voor € 5 miljoen (2017: € 15 miljoen) aan negatieve rente betaald op vorderingen op banken. De negatieve rentebaten op vorderingen op banken worden veroorzaakt door de negatieve korte EURIBOR-rente.

De totale rentelasten voor financiële instrumenten gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs bedragen € 488 miljoen. Onder de rentelasten is € 69 miljoen aan rentebaten opgenomen voor derivaten betrokken in een hedge relatie, waarbij de afgedekte positie schuldbewijzen betreft.

23 NETTO PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN

Waarderingsgrondslagen voor netto provisie en beheervergoedingen

Provisiebaten en baten uit beheervergoedingen

Dit betreft de opbrengsten van betalingsverkeer voor klanten, vermogensbeheer en overig gerelateerde diensten die door de Volksbank worden aangeboden. Deze worden opgenomen in de verslagperiode waarin de dienstverlening plaatsvindt.

Provisielasten en kosten van beheervergoedingen

Hieronder worden betaalde provisies en beheervergoedingen opgenomen, voor zover deze betrekking hebben op de in de verslagperiode verkregen dienstverlening.

Specificatie netto provisie en beheervergoedingen

in miljoenen euro's	2018	2017
INKOMSTEN UIT PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN		
Betalingsverkeer	36	36
Advisering en bemiddeling	11	11
Beheervergoedingen	48	38
Assurantiebeprijing	15	15
Overige activiteiten	-	4
Totaal inkomsten uit provisie en beheervergoedingen	110	104
KOSTEN UIT PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN		
Assurantiebeprijing	-	1
Betalingsverkeer	8	8
Beheervergoedingen	21	19
Effectenbeprijing	1	1
Provisie franchise	36	21
Overige activiteiten	-	5
Totaal kosten uit provisie en beheervergoedingen	66	55
Totaal	44	49

24 RESULTAAT UIT BELEGGINGEN

Waarderingsgrondslagen voor resultaat uit beleggingen

Het resultaat uit beleggingen bestaat uit: dividendinkomsten en gerealiseerde verkoopresultaten.

Dividend

Dividendinkomsten worden in de winst- en verliesrekening opgenomen op het moment dat het recht op ontvangst van dividend is gevestigd. In geval van genoteerde effecten is dit de datum waarop deze effecten ex-dividend noteren.

Gerealiseerde verkoopresultaten

Hieronder zijn opgenomen de gerealiseerde verkoopresultaten voor beleggingen in de volgende categorieën:

- Geamortiseerde kostprijs
- Reële waarde via het overig totaalresultaat
- Reële waarde via de winst- en verliesrekening

Beleggingen betrokken in een hedge relatie worden gerapporteerd onder Resultaat financiële instrumenten.

Verdeling resultaat uit beleggingen ¹

in miljoenen euro's	2018				2017	
	Reële waarde via W&V	Reële waarde via het overig totaalresultaat	Geamortiseerde kostprijs	Totaal	Voor verkoop beschikbaar	Totaal
Gerealiseerde verkoopresultaten	-	6	-4	2	21	21
Overige resultaten uit beleggingen	1	-	-	1	5	5
Totaal	1	6	-4	3	26	26

1 Met ingang van 2018 zijn valutakoersverschillen op de beleggingen geherclassificeerd van resultaat beleggingen naar resultaat financiële instrumenten voor € 15 miljoen. Op deze wijze staan de valutaresultaten van de afgedekte posities en van het instrument dat gebruikt wordt ter afdekking van het valutarisico gesaldeerd onder het resultaat op financiële instrumenten.

Het gerealiseerde verkoopresultaat van € 4 miljoen negatief van beleggingen tegen geamortiseerde kostprijs (HTC-portefeuille) betreft de afbouw van Italiaanse vastrentende posities uit hoofde van risicomanagement.

25 RESULTAAT FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Waarderingsgrondslagen voor resultaat financiële instrumenten

In deze post wordt het herwaarderingsresultaat uit derivaten en overige financiële instrumenten verantwoord. Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De winst of het verlies uit herwaardering naar reële waarde wordt onmiddellijk in de winst- en verliesrekening opgenomen in de post resultaat financiële instrumenten. Indien derivaten in een hedge-relatie zijn betrokken, is de verantwoording van het herwaarderingsresultaat op het hedged item afhankelijk van de aard van de hedge-relatie (zie toelichting 18 Hedging en hedge accounting). Het niet-effectieve deel van eventuele winsten of verliezen van hedge-relaties wordt verantwoord onder 'Resultaat financiële instrumenten'.

In de post 'Resultaat financiële instrumenten' wordt tevens verantwoord de resultaten op terugkoop van uitgegeven schuldpapier.

Specificatie resultaat financiële instrumenten

in miljoenen euro's	2018	2017
Ineffectiviteit fair value hedge accounting	2	2
Ineffectiviteit cash flow hedge accounting	-	-
Handelsresultaten derivaten, beleggingen en overige financiële instrumenten ¹	4	13
Marktwaaarde mutatie van hypotheke gewaardeerd op reële waarde via V&W	-	17
Resultaat op terugkoop van schuldinstrumenten	-3	-4
Overige	-1	-
Totaal	2	28

1 Met ingang van 2018 zijn valutakoersverschillen op de beleggingen geherclassificeerd van resultaat beleggingen naar resultaat financiële instrumenten voor € 15 miljoen. Op deze wijze staan de valutaresultaten van de afgedekte posities en van het instrument dat gebruikt wordt ter afdekking van het valutarisico gesaldeerd onder het resultaat op financiële instrumenten. Het gesaldeerde valutaresultaat in 2018 is kleiner dan € 1 miljoen.

In 2018 waren de ongerealiseerde baten op voormalige DBV-hypotheke en daaraan verbonden derivaten nihil. Als gevolg van de herclassificatie van de voormalige DBV-hypotheke van reële waarde naar geamortiseerde kostprijs is de volatiliteit in de winst-en-verliesrekening uit hoofde van reële waardeveranderingen van de DBV-hypothekeportefeuille vanaf 2018 geëlimineerd. In 2017 werd het resultaat op financiële instrumenten voor € 17 miljoen positief beïnvloed door ongerealiseerde baten op voormalige DBV-hypotheke en daaraan verbonden derivaten, die beide tegen reële waarde worden verantwoord, waarbij mutaties via de winst- en verliesrekening lopen.

26 OVERIGE OPERATIONELE OPBRENGSTEN

Waarderingsgrondslagen voor overige operationele opbrengsten

Deze omvatten alle baten die niet onder bovengenoemde posten kunnen worden verantwoord en welke toe te rekenen zijn aan de verslaggevingsperiode.

De overige operationele opbrengsten in 2018 bedragen € 1 miljoen (2017: € 1 miljoen).

27 PERSONEELSKOSTEN

Waarderingsgrondslagen voor personeelskosten

Deze kosten betreffen alle op het personeel betrekking hebbende kosten. Hieronder vallen salarissen, sociale lasten en pensioenlasten en overige personeel-gerelateerde kosten. Personeelskosten worden verantwoord in de periode waarin de dienst is ontvangen en waarop de betaling betrekking heeft. De waarderingsgrondslagen voor een aantal specifieke werknemersregelingen of -vergoedingen zijn toegelicht in [14 Voorzieningen](#).

Specificatie personeelskosten

in miljoenen euro's	2018	2017
Salarissen	180	186
Pensioenlasten	40	39
Sociale lasten	34	29
Overige personeelskosten	148	127
Totaal	402	381

De stijging van de personeelskosten wordt grotendeels veroorzaakt door een stijging van de overige personeelskosten door de dotaties in de reorganisatievoorziening.

De pensioenrechten van de medewerkers van de Volksbank zijn ondergebracht in de toegezegde bijdrageregeling bij de zelfstandige Stichting Pensioenfonds SNS REAAL. De pensioenlasten van de Volksbank bestaan uit een jaarlijkse vaste bijdrage voor de opbouw van nieuwe rechten; in 2018 is een vast percentage betaald van 24% (2017: 23,6%) van de bruto loonsom. Omdat er verder geen in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting bestaat om extra bijdragen te doen, worden de pensioenaanspraken en de daaraan gerelateerde beleggingen niet in de balans opgenomen. De medewerkers betalen een eigen bijdrage van 5% (2017: 4,5%) over de pensioengrondslag (na aftrek franchise). De bestaande uitvoeringsovereenkomst met de Stichting Pensioenfonds SNS REAAL is per 1 januari 2018 verlengd voor een periode van 3 jaar. Voor de jaarlijkse bijdrage van de werkgever is een bandbreedte vastgesteld tussen de 22% en 24%. De premie voor 2019 bedraagt 24%. De eigen bijdrage van medewerkers wordt verhoogd met 0,5% naar 5%.

Overige personeelskosten bestaan grotendeels uit kosten van tijdelijk ingehuurd personeel, het wagenpark, reiskosten en opleidingskosten. De kosten voor het inhuren van personeel bedraagt € 99 miljoen (2017: € 89 miljoen), leaseverplichting voor het wagenpark bedraagt € 3 miljoen (2017: € 3 miljoen) en een dotatie aan de reorganisatievoorziening van € 21 miljoen (2017: € 8 miljoen).

Aantal fulltime-equivalenten (fte's)

in aantallen	2018	2017
Aantal medewerkers op basis van fte's	2.993	3.231

Vanaf 1 januari 2012 is de herziene Regeling Beheerst Beloningsbeleid (RBB) geactiveerd. Onder de nieuwe regeling, van kracht vanaf 1 januari 2013, wordt een eventuele variabele beloning aan medewerkers van de Volksbank deels toegekend in fantoomaandelen. De reële waarde per fantoomaandeel wordt verkregen door het eigen vermogen per einde prestatiejaar af te zetten tegen het aantal uitstaande gewone aandelen (initiële waarde) en vervolgens wordt jaarlijks het aandeel geherwaardeerd met het resultaat lopend boekjaar.

Specificatie fantoomaandelen (toegekend in prestatiejaar)

	Aandelen (in aantal)		Gewogen gemiddelde reële waarde per aandeel (in €)	
	2018	2017	2018	2017
Totaal	-	2		4.195

De variabele beloning voor het senior management is in 2017 afgeschaft. Voor een beperkt aantal medewerkers is in 2017 een variabele beloning toegekend, in 2018 is er geen variabele beloning meer uitgekeerd aan het senior management.

De waardeontwikkeling van de fantoomaandelen wordt gebaseerd op de ontwikkeling van het resultaat van de Volksbank, eventueel geschoond voor incidentele baten of lasten. De waarde van de fantoomaandelen wordt gefaseerd in geld uitgekeerd, een deel na 1 jaar en het resterende deel na afloop van de looptijd (4 jaar). Over 2018 worden geen fantoomaandelen toegekend. Het werkelijke bedrag toegekend in 2017 is € 8.000. Ultimo 2018 bedraagt de totale verplichting uit hoofde van de fantoomaandelen € 525.042 (2017: € 516.906).

28 OVERIGE OPERATIONELE LASTEN

Waarderingsgrondslagen voor overige operationele lasten

Kosten worden verantwoord in de periode waarin de dienst is ontvangen en waarop de betaling betrekking heeft. Hieronder worden huisvestings-, marketing-, consultancy-, informatietechnologie- en andere bedrijfskosten en aan prudentieel toezicht gerelateerde heffingen verantwoord.

Specificatie overige operationele lasten

in miljoenen euro's	2018	2017
Huisvestingskosten	18	19
Automatiseringskosten	27	28
Kosten marketing en public relations	30	31
Kosten externe adviseurs	22	18
Prudentiële kosten	46	43
Overige kosten	43	62
Totaal	186	201

De huisvestingskosten bestaan voor € 14 miljoen (2017: € 16 miljoen) uit kosten uit hoofde van leaseverplichtingen. Onder de prudentiële kosten is een bedrag van € 14 miljoen (2017: € 10 miljoen) opgenomen dat betrekking heeft op de jaarlijkse bijdrage van de Volksbank aan het Resolutiefonds en een bijdrage van € 32 miljoen (2017: € 33 miljoen) aan het depositogarantiestelsel. De overige kosten bestaat onder andere uit kosten voor betalingsverkeer, effectenbeheer en drukwerk.

29 BIJZONDERE WAARDEVERMINDERINGEN (TERUGNEMINGEN)

Waarderingsgrondslagen voor bijzondere waardeverminderingen

Financiële activa gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, financiële activa gewaardeerd tegen reële waarde via het overig totaalresultaat (OCI) en niet uit de balans blijvende verplichtingen zoals kredietverplichtingen en financiële garantiecontracten zijn onderhevig aan bijzondere waardeverminderingen. Daarnaast kunnen immateriële vaste activa, materiële vaste activa, geassocieerde deelnemingen, en overige activa eveneens aan bijzondere waardeverminderingen onderhevig zijn. Een bijzondere waardevermindering wordt verwerkt in de winst- en verliesrekening. De grondslagen voor bijzondere waardeverminderingen worden verder toegelicht in de respectievelijke grondslagen bij de genoemde balansposten.

Specificatie bijzondere waardeverminderingen kredietvoorzieningen

in miljoenen euro's	2018	2017
Particuliere hypotheekleningen	-8	-21
Overige particuliere leningen	-1	6
Mkb-kredieten	-5	-9
Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid	1	-
Beleggingen	1	-
Totaal bijzondere waardevermindering	-12	-24

De bijzondere waardeverminderingen werden positief beïnvloed door verbeterde economische vooruitzichten in scenario's gebruikt voor het bepalen van de kredietvoorziening, resulterend in een afname van stage 2-leningen. Daarnaast was er een afname van stage 3-leningen als gevolg van herstel. De positieve invloed die hiervan uit ging werd deels gecompenseerd door een additionele voorziening van € 10 miljoen voor stage 3-leningen die langer dan 5 jaar in default zijn (€ 6 miljoen voor particuliere hypotheekleningen en € 4 miljoen voor mkb-kredieten).

30 BELASTINGEN

Waarderingsgrondslag voor belastingen

Winstbelasting bestaat uit acute en latente belastingen. De winstbelasting wordt verantwoord in de winst- en verliesrekening in de periode waarin de winsten ontstaan en berekend op basis van de belastingtarieven op de balansdatum.

Specificatie belastingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Verslagjaar	57	86
Correcties voorgaande jaren	-3	8
Verschuldigde winstbelasting	54	94
Ontstaan en afwikkeling tijdelijke verschillen	39	26
Uitgestelde belasting	39	26
Totaal	93	120

Aansluiting tussen het nominale en effectieve belastingpercentage

in miljoenen euro's	2018	2017
Nominaal belastingpercentage	25,0%	25,0%
Resultaat voor belasting	361	449
Nominaal belastingbedrag	90	112
Vrijstellingen	1	-
Correcties voorgaande jaren (inclusief vrijval belastingvoorziening)	-3	8
Impact tariefsverlaging VPB latenties	5	-
Totaal	93	120
Effectief belastingpercentage	25,7%	26,7%

COUNTRY BY COUNTRY REPORTING

Op basis van artikel 89.1 van CRD IV wordt een financiële instelling verplicht om inzicht te geven in welke lidstaten en derde landen deze actief is. De Volksbank ontplooit geen activiteiten in het buitenland en heeft geen dochterondernemingen in het buitenland. Al haar activiteiten vinden in Nederland plaats.

Naam	De Volksbank
Aard van de activiteiten	Kredietinstelling
Geografische locatie	Nederland
Omzet	€ 958 miljoen
Aantal fte voltijdbasis	3.797
Winst voor belastingen	€ 361 miljoen
Belasting op winst	€ 93 miljoen
Ontvangen overheidssubsidies	n.v.t.

DIVIDEND

De Directie van de Volksbank stelt voor over 2018 een dividend van € 161 miljoen (2017: € 190 miljoen) uit te keren aan haar aandeelhouder de Volksholding. De uitkering per aandeel bedraagt over 2018 € 192 (2017: € 226).

Utrecht, 6 maart 2019

Directie

Maurice Oostendorp (voorzitter)
Annemiek van Melick
Jeroen Dijst
Marinka van der Meer

Raad van commissarissen

Jan van Rutte (voorzitter)
Sonja Barendregt-Roojers
Aloys Kregting
Jos van Lange
Monika Milz

ENKELVOUDIGE JAARREKENING

ENKELVOUDIGE BALANS

Voor resultaatverdeling en in miljoenen euro's	Toelichting	31-12-2018	31-12-2017
ACTIVA			
Liquide middelen	1	741	2.128
Vorderingen op banken	2	3.589	2.643
Vorderingen op klanten	3	50.461	47.656
Derivaten	4	732	1.075
Beleggingen ¹		4.781	5.093
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	5	42	148
Vorderingen op groepsmaatschappijen	6	539	896
Materiële en immateriële vaste activa	7	62	73
Belastingvorderingen ¹		133	133
Overige activa	8	294	258
Totaal activa		61.374	60.103
PASSIVA			
Spaargelden	9	37.376	36.756
Overige schulden aan klanten	9	10.106	9.257
Schulden aan klanten		47.482	46.013
Schulden aan banken	10	1.116	2.683
Schuldbewijzen		5.162	3.767
Derivaten	4	1.051	1.084
Belastingverplichtingen ¹		15	45
Schulden aan groepsmaatschappijen	11	1.882	1.505
Overige verplichtingen	12	495	666
Voorzieningen ¹		98	125
Achtergestelde schulden ¹		502	501
Totaal schulden		57.803	56.389
Aandelenkapitaal	13	381	381
Agioreserve	13	3.787	3.787
Herwaarderingsreserve	13	6	6
Cashflow hedgereserve	13	31	36
Reële waarderreserve	13	14	98
Overige wettelijke reserve ²	13	2	4
Overige reserves	13	-918	-927
Onverdeeld resultaat	13	268	329
Totaal eigen vermogen		3.571	3.714
Totaal passiva		61.374	60.103

1 Wanneer bedragen in de enkelvoudige jaarrekening gelijk zijn aan de geconsolideerde jaarrekening is er geen afzonderlijke toelichting opgenomen, maar wordt verwezen naar de toelichting in de geconsolideerde jaarrekening.

2 In 2018 bestaat de overige wettelijke reserve uit intern ontwikkelde software van € 2 miljoen.

ENKELVOUDIGE WINST- EN VERLIESREKENING

in miljoenen euro's	Toelichting	2018	2017
Rentebaten	16	954	1.318
Rentelasten	16	365	673
Netto rentebaten		589¹	645¹
Provisie en beheervergoedingen	17	105	103
Verschuldigde provisie en beheervergoedingen	17	50	39
Netto provisie en beheervergoedingen		55	64
Resultaat uit beleggingen	18	3	-39
Resultaat groepsmaatschappijen	19	345	397
Resultaat uit financiële transacties	20	-48	-51
Overige operationele opbrengsten		1	1
Totaal operationele opbrengsten		945	1.017
Lonen en salarissen	21	365	348
Sociale lasten	21	34	29
Personeelskosten		399	377
Afschrijvingen op materiële en immateriële vaste activa		21	21
Overige operationele lasten	22	179	193
Bijzondere waardeverminderingen	23	-13	-23
Totaal bedrijfslasten		586	568
Resultaat voor belastingen		359	449
Belastingen	24	91	120
Nettowinst toewijsbaar aan de aandeelhouder		268	329

1 De rentebaten op gesecuritiseerde hypotheke en de bijbehorende rentelast uit hoofde van deze hypotheke is op netto basis gepresenteerd in de rentemarge.

GRONDSLAGEN VOOR DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

De Volksbank N.V. maakt bij het opstellen van de enkelvoudige jaarrekening gebruik van de door artikel 2:362 lid 8 BW geboden mogelijkheid om in de enkelvoudige jaarrekening de grondslagen van waardering en resultaatbepaling toe te passen die in de geconsolideerde jaarrekening worden gehanteerd. Voor een beschrijving van deze grondslagen wordt verwezen naar de Grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening.

Voor zover posten in de enkelvoudige balans niet zijn toegelicht, wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Op 30 juni 2018 is de groepsmaatschappij Holland Woningfinanciering N.V. juridisch gefuseerd met de Volksbank N.V. De juridische fusie heeft tot gevolg dat alle activa en passiva van Holland Woningfinanciering N.V. 31 december 2018 onderdeel zijn van de enkelvoudige jaarrekening van de Volksbank N.V. Deze fusie is verwerkt als een transactie onder gemeenschappelijke leiding waarbij de activa en passiva van Woningfonds B.V. op basis van gehanteerde boekwaardes op fusiedatum ("carry over accounting") zijn opgenomen in de enkelvoudige balans van de Volksbank N.V. De vergelijkende cijfers zijn niet aangepast. De verwerking heeft geen effect op vermogen of resultaat.

Op 29 december 2017 is de groepsmaatschappij Woningfonds B.V. juridisch gefuseerd met de Volksbank N.V. De juridische fusie heeft tot gevolg dat alle activa en passiva van Woningfonds B.V. per 31 december 2017 onderdeel zijn van de enkelvoudige jaarrekening van de Volksbank N.V. Deze fusie is verwerkt als een transactie onder gemeenschappelijke leiding waarbij de activa en passiva van Woningfonds B.V. op basis van gehanteerde boekwaardes op fusiedatum ("carry over accounting") zijn opgenomen in de enkelvoudige balans van de Volksbank N.V. De vergelijkende cijfers zijn niet aangepast. De verwerking heeft geen effect op vermogen of resultaat.

Het overzicht als bedoeld in de artikelen 2:379 BW en 2:414 BW, is gedeponeerd bij het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Utrecht.

De Volksbank N.V. is overeenkomstig artikel 2:398 lid 7 BW aangemerkt als organisatie van openbaar belang. Voor de enkelvoudige jaarrekening is volledig voldaan aan het Besluit modellen jaarrekening (model K voor de balans en model L voor de winst- en verliesrekening).

Deelnemingen in groepsmaatschappijen zijn vennootschappen of andere entiteiten waarvan de Volksbank N.V. direct of indirect het financiële en operationele beleid kan bepalen, en waar de Volksbank N.V. zeggenschap heeft. De deelnemingen in groepsmaatschappijen worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaarde. De deelnemingen worden hierbij beschouwd als een samenstel van activa en passiva en niet als een ondeelbaar actief. De te verwachten kredietverliezen zoals voorgeschreven in IFRS 9 op vorderingen op deelnemingen in de enkelvoudige jaarrekening worden geëlimineerd en verwerkt in de boekwaarde van de vorderingen.

Wijzigingen in de balanswaarde bij deelnemingen in groepsmaatschappijen als gevolg van mutaties in de herwaarderings-, cashflow- of reële waarde reserve van de deelnemingen worden in de wettelijke reserve deelnemingen verantwoord, welke is begrepen in het eigen vermogen.

De wettelijke reserve voor de in de balans geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling van software van de deelnemingen worden verantwoord onder de overige wettelijke reserve.

Wijzigingen in de balanswaarde uit hoofde van overeenkomstig de grondslagen van de Volksbank N.V. verantwoorde resultaten van de deelnemingen worden in de winst- en verliesrekening verantwoord. De voor uitkering beschikbare reserves van de deelnemingen zijn opgenomen onder de overige reserves.

Vorderingen op en schulden aan groepsmaatschappijen betreffen intragroep saldi, welke worden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs.

Onder de liquide middelen zijn begrepen de direct opeisbare tegoeden bij De Nederlandsche Bank (DNB) en vorderingen van de bankactiviteiten op kredietinstellingen met een resterende looptijd korter dan één maand.

TOELICHTING ENKELVOUDIGE JAARREKENING

1 LIQUIDE MIDDELEN

Specificatie liquide middelen

in miljoenen euro's	2018	2017
Direct opeisbare tegoeden bij DNB ¹	576	1.894
Kortlopende banktegoeden	116	188
Kasmiddelen	49	46
Totaal	741	2.128

1 De verplichte kasreserve aangehouden bij de DNB wordt verantwoord in de rubriek Vorderingen op banken.

2 VORDERINGEN OP BANKEN

Looptijd vorderingen op banken

in miljoenen euro's	2018	2017
VERDELING NAAR RESTERENDE LOOPTIJD:		
≤ 3 maanden	2.797	2.129
> 3 maanden ≤ 1 jaar	23	78
> 1 jaar ≤ 5 jaar	161	100
> 5 jaar	608	336
Totaal	3.589	2.643

3 VORDERINGEN OP KLANTEN

Looptijd vorderingen op klanten

in miljoenen euro's	2018	2017
VERDELING NAAR RESTERENDE LOOPTIJD:		
≤ 3 maanden	896	653
> 3 maanden ≤ 1 jaar	692	469
> 1 jaar ≤ 5 jaar	2.725	2.246
> 5 jaar	46.148	44.288
Totaal	50.461	47.656

4 DERIVATEN

Specificatie derivaten

in miljoenen euro's	Positieve waarde		Negatieve waarde		Saldo	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Derivaten aangehouden voor cashflow hedge accounting	2	11	1	-	1	11
Derivaten aangehouden voor fair value hedge accounting	448	679	853	805	-405	-126
Derivaten aangehouden voor balansbeheer die niet in aanmerking komen voor hedge accounting	103	121	-	-	103	121
Derivaten aangehouden voor handelsdoeleinden	179	264	197	279	-18	-15
Totaal	732	1.075	1.051	1.084	-319	-9

Verloop derivaten

in miljoenen euro's	2018	2017
Openingsbalans	-9	-81
Aankopen	-	23
Afwikkelingen	-69	-68
Herwaarderingen	-303	95
Valutakoersverschillen	44	22
Overige	18	-
Eindbalans	-319	-9

5 DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Verloop deelnemingen in groepsmaatschappijen

in miljoenen euro's	2018	2017
Eindbalans vorige periode	148	115
IFRS waardeaanpassing	-64	-
Openingsbalans IFRS 9	84	115
Verandering samenstelling groepsmaatschappijen	-33	-6
Herwaarderingen	1	1
Resultaat groepsmaatschappijen	345	397
Aanpassing eigen vermogen groepsmaatschappijen	-30	-54
Uitkeringen	-325	-304
Overige mutaties	-	-1
Eindbalans	42	148

Onder de regel uitkeringen zijn opgenomen de uitgekeerde voorschotten op de uitgestelde verkoopprijs van de hypothecaire vorderingen door de SPV's. Voor zover het saldo van de ingehouden resultaten binnen deze SPV's uitkomen boven de contractueel minimaal aan te houden buffer-vereisten worden deze, vooruitlopend op de eindafrekening, tussentijds uitgekeerd.

6 VORDERINGEN OP GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Specificatie vorderingen op groepsmaatschappijen

in miljoenen euro's	2018	2017
Liquide middelen	178	664
Vorderingen op klanten	235	178
Overige activa	126	54
Totaal	539	896

De vorderingen op groepsmaatschappijen betreffen kortlopende leningen binnen de groep.

7 MATERIËLE EN IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

Specificatie materiële en immateriële vaste activa

in miljoenen euro's	2018	2017
Terreinen en gebouwen in eigen gebruik	8	9
Informatieverwerkende apparatuur	14	12
Overige materiële vaste activa	33	38
Totaal materiële vaste activa	55	59
Intern ontwikkelde software	4	10
Distributie netwerk RegioBank	2	4
Totaal immateriële vaste activa	7	14
Totaal	62	73

Verloop materiële vaste activa

in miljoenen euro's	Terreinen en gebouwen		Informatieverwerkende apparatuur		Overige materiële vaste activa		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Cumulatieve aanschaffingswaarden	10	31	30	28	76	85	116	144
Cumulatieve herwaarderingen	-	-1	-	-	-	-	-	-1
Cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-2	-21	-16	-16	-43	-47	-61	-84
Eindbalans	8	9	14	12	33	38	55	59
Openingsbalans	9	10	12	13	38	43	59	66
Herclassificaties	-	-1	-	-	-	1	-	-
Herwaarderingen	-	-	-	-	-	-	-	-
Investeringen	-	-	8	5	4	4	12	9
Desinvesteringen	-1	-	-	-	-	-	-1	-
Buiten gebruikstellingen	-	-	-	-	-	-1	-	-1
Afschrijvingen	-	-	-6	-6	-9	-9	-15	-15
Eindbalans	8	9	14	12	33	38	55	59

Verloop immateriële vaste activa

in miljoenen euro's	Intern ontwikkelde software		Distributie netwerk RegioBank	
	2018	2017	2018	2017
Cumulatieve aanschaffingswaarden	15	18	21	21
Cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-11	-8	-19	-17
Eindbalans	4	10	2	4
Openingsbalans	10	9	4	6
Geactiveerde kosten	-	5	-	-
Afschrijvingen	-4	-4	-2	-2
Desinvesteringen	-2	-	-	-
Eindbalans	4	10	2	4

8 OVERIGE ACTIVA

Specificatie overige activa

in miljoenen euro's	2018	2017
Overlopende activa	144	182
Overige vorderingen	150	76
Totaal	294	258

9 SCHULDEN AAN KLANTEN

Specificatie overige schulden aan klanten

in miljoenen euro's	2018	2017
Spaargelden	37.376	36.756
Overige schulden aan klanten	10.106	9.257
Totaal	47.482	46.013

Looptijd schulden aan klanten

in miljoenen euro's	2018	2017
VERDELING NAAR RESTERENDE LOOPTIJD:		
Direct opeisbaar	39.517	38.179
Niet direct opeisbaar:		
≤ 3 maanden	61	113
> 3 maanden ≤ 1 jaar	605	415
> 1 jaar ≤ 5 jaar	3.047	2.937
> 5 jaar	4.252	4.369
Totaal	47.482	46.013

10 SCHULDEN AAN BANKEN

Looptijd schulden aan banken

in miljoenen euro's	2018	2017
VERDELING NAAR RESTERENDE LOOPTIJD		
Direct opeisbaar	180	212
Niet direct opeisbaar:		
≤ 3 maanden	749	2.426
> 3 maanden ≤ 1 jaar	7	10
> 1 jaar ≤ 5 jaar	117	35
> 5 jaar	63	-
Totaal	1.116	2.683

Het rentepercentage van leningen met een looptijd langer dan één jaar bedraagt gemiddeld 4,7%.

11 SCHULDEN AAN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Specificatie schulden aan groepsmaatschappijen

in miljoenen euro's	2018	2017
Schulden aan banken	-	178
Schulden aan klanten	51	49
Eigen vermogen groepsmaatschappijen	68	98
Financiële verplichting gesecuritiseerde hypotheek	1.613	983
Rekening courant groepsmaatschappijen	150	197
Totaal	1.882	1.505

De schulden aan groepsmaatschappijen betreffende kortlopende vorderingen binnen de groep.

12 OVERIGE VERPLICHTINGEN

Specificatie overige verplichtingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Overige belastingen	16	15
Overige schulden	479	651
Totaal	495	666

13 EIGEN VERMOGEN

Overzicht mutaties eigen vermogen 2018

in miljoenen euro's	Geplaatst kapitaal	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve	Cashflow hedge-reserve	Reële-waarde reserve	Overige wettelijke reserve	Overige reserves	Onverdeeld resultaat	Totaal eigen vermogen
Stand per 31 december 2017 (IAS 39)	381	3.787	6	36	98	4	-927	329	3.714
Stelselwijziging	-	-	-	-	-80	-	-134	-	-214
Stand per 1 januari 2018 (IFRS 9)	381	3.787	6	36	18	4	-1.061	329	3.500
Overboekingen 2017	-	-	-	-	-	-	139	-139	-
Ongerealiseerde herwaarderungen	-	-	-	-2	-	-	-	-	-2
Realisatie herwaarderungen via W&V	-	-	-	-3	-4	-	-	-	-7
Overige mutaties	-	-	-	-	-	-2	4	-	2
Rechtstreekse mutaties in eigen vermogen	-	-	-	-5	-4	-2	4	-	-7
Nettoresultaat 2018	-	-	-	-	-	-	-	268	268
Totaalresultaat 2018	-	-	-	-5	-4	-2	143	129	261
Dividenduitkering	-	-	-	-	-	-	-	-190	-190
Totaal mutaties eigen vermogen 2018	-	-	-	-5	-4	-2	143	-61	71
Eindbalans	381	3.787	6	31	14	2	-918	268	3.571

De overige wettelijke reserve bestaat uit intern ontwikkelde software van € 2 miljoen (2017: € 4 miljoen).

Overzicht mutaties eigen vermogen 2017

in miljoenen euro's	Geplaatst kapitaal	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve	Cashflow hedge-reserve	Reële-waarde reserve	Overige wettelijke reserve	Overige reserves	Onverdeeld resultaat	Totaal eigen vermogen
Openingsbalans	381	3.787	4	44	132	4	-1.140	349	3.561
Overboekingen 2016	-	-	-	-	-	-	214	-214	-
Ongerealiseerde herwaarderungen	-	-	-	-4	-19	-	-	-	-23
Realisatie van herwaarderungen via W&V	-	-	-	-4	-15	-	-	-	-19
Realisatie herwaarderungen via eigen vermogen	-	-	2	-	-	-	-1	-	1
Rechtstreekse mutaties in eigen vermogen	-	-	2	-8	-34	-	-1	-	-41
Nettoresultaat 2017	-	-	-	-	-	-	-	329	329
Totaalresultaat 2017	-	-	2	-8	-34	-	213	115	288
Dividenduitkering	-	-	-	-	-	-	-	-135	-135
Totaal mutaties eigen vermogen 2017	-	-	2	-8	-34	-	213	-20	153
Eindbalans	381	3.787	6	36	98	4	-927	329	3.714

Geplaatst kapitaal

Het geplaatste kapitaal is volgestort en bestaat uit alleen gewone aandelen. De nominale waarde van de gewone aandelen is € 453,79

Specificatie geplaatst kapitaal

	Aantal aandelen		Bedrag aandelen in € miljoenen	
	2018	2017	2018	2017
Maatschappelijk aandelenkapitaal	4.200.040	4.200.040	1.906	1.906
Aandelenkapitaal in portefeuille	3.360.032	3.360.032	1.525	1.525
Geplaatst aandelen kapitaal	840.008	840.008	381	381

14 NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN

De Volksbank N.V. heeft garanties gesteld in de zin van artikel 2:403 BW voor Pettelaar Effectenbewaarbedrijf N.V., SNS Mortgage Receivables B.V., SNS Global Custody B.V. en ASN Duurzame Deelnemingen N.V.

Zie voor meer informatie de toelichting [18 Niet uit de balans blijkende verplichtingen](#) van de geconsolideerde jaarrekening.

15 VERBONDEN PARTIJEN

Posities en transacties tussen de Volksbank N.V. en deelnemingen

in € miljoenen	SPV's		Overige		Totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Ontvangen opbrengsten	8	7	12	21	20	28
Betaalde kosten	15	15	-	-	15	15

Zie voor meer informatie over de verbonden partijen toelichting [19 Verbonden partijen](#) van de geconsolideerde jaarrekening.

De vorderingen op de groepsmaatschappijen en de schulden aan groepsmaatschappijen zijn opgenomen onder toelichting [6 Vorderingen op groepsmaatschappijen](#) en [11 Schulden aan groepsmaatschappijen](#).

16 NETTO RENTEBATEN

Specificatie rentemarge

in miljoenen euro's	2018	2017
Rentebaten vastrentende waarden	166	173
Rentebaten hypotheek	679	781
Rentebaten overig	109	137
Rentelasten bancaire activiteiten	365	446
Rentemarge	589	645

17 NETTO PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN

Specificatie netto provisie en beheervergoedingen

in miljoenen euro's	2018	2017
INKOMSTEN UIT PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN		
Betalingsverkeer	36	36
Advisering en bemiddeling	11	11
Beheervergoedingen	43	37
Assurantiebedrijf	15	15
Overige activiteiten	-	4
Totaal inkomsten uit provisie en beheervergoedingen	105	103
KOSTEN UIT PROVISIE EN BEHEERVERGOEDINGEN		
Assurantiebedrijf	-	1
Betalingsverkeer	8	8
Beheervergoedingen	5	3
Effectenbedrijf	1	1
Provisie franchise	36	21
Overige activiteiten	-	5
Totaal kosten uit provisie en beheervergoedingen	50	39
Totaal	55	64

18 RESULTAAT BELEGGINGEN

Onder het resultaat beleggingen is voor € 1 miljoen (2017 nihil) aan gerealiseerde waardeveranderingen op aandelen verantwoord.

19 RESULTAAT GROEPSMAATSCHAPPIJEN

Het resultaat groepsmaatschappijen bedraagt € 345 miljoen (2017: € 397 miljoen) en bestaat voor het grootste deel uit ontvangsten van de SPV's die geen onderdeel zijn van de enkelvoudige balans.

20 RESULTAAT UIT FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Specificatie resultaat uit financiële transacties

in miljoenen euro's	2018	2017
Ineffectiviteit fair value hedge accounting	2	2
Ineffectiviteit cash flow hedge accounting	-	-
Handelsresultaten derivaten, beleggingen en overige financiële instrumenten	-46	-49
Marktwaaarde mutatie van hypotheke gewaardeerd op reële waarde via V&W	-	-
Resultaat op terugkoop van schuldinstrumenten	-3	-4
Overige	-1	-
Totaal	-48	-51

21 PERSONEELSKOSTEN

Specificatie personeelskosten

in miljoenen euro's	2018	2017
Salarissen	179	185
Pensioenkosten	39	39
Sociale lasten	34	29
Overige personeelskosten	147	124
Totaal	399	377

22 OVERIGE OPERATIONELE LASTEN

Specificatie overige operationele lasten

in miljoenen euro's	2018	2017
Huisvestingskosten	19	21
Automatiseringskosten	27	28
Kosten marketing en public relations	30	31
Kosten externe adviseurs	21	14
Prudentiële kosten	47	43
Overige kosten	35	56
Totaal	179	193

23 BIJZONDERE WAARDEVERMINDERINGEN

Specificatie bijzondere waardeverminderingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Particuliere hypotheek	-10	-20
Overige particuliere leningen	-	6
Mkb-kredieten	-5	-9
Overige zakelijke kredieten en vorderingen op de overheid	1	-
Beleggingen	1	-
Totaal bijzondere waardevermindering	-13	-23

24 BELASTINGEN

Specificatie belastingen

in miljoenen euro's	2018	2017
Verslagjaar	57	86
Correcties voorgaande jaren	-3	8
Verschuldigde winstbelasting	54	94
Ontstaan en afwikkeling tijdelijke verschillen	39	26
Uitgestelde belasting	39	26
Totaal	93	120

Het effectieve belastingpercentage over 2018 bedraagt 25,7% (2017: 26,8%).

25 ACCOUNTANTSKOSTEN

Specificatie accountantskosten

	EY Accountants	EY Accountants
in duizenden euro's, exclusief van toepassing zijnde btw	2018	2017
Onderzoek van de jaarrekening, waaronder de controle van de statutaire jaarrekeningen en overige statutaire controles van dochtervennootschappen en andere geconsolideerde maatschappijen	1.100	976
Andere assurance-diensten	1.189	1.178
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
Totaal	2.289	2.154

De accountantskosten hebben betrekking op het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft, ongeacht of de werkzaamheden door de externe accountant en de accountantsorganisatie reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

Naast de wettelijke controle en uitvoering van overige statutaire controles verleent de accountant een aantal andere assurance-diensten. Deze andere assurance-diensten bestaan uit de beoordeling van tussentijdse financiële informatie, de beoordeling van de niet-financiële informatie zoals opgenomen in dit jaarverslag en werkzaamheden ten aanzien van vermogensscheiding, prospectussen en uitgiftes. Verder vallen onder deze diensten de werkzaamheden inzake rapportages aan de toezichthouder en ten aanzien van hypotheekpools in het kader van uitbesteding, securitisaties en het covered bond programma.

WINST- EN VERLIESBESTEMMING

De Volksbank stelt voor om een dividend van € 161 miljoen (2017: € 190 miljoen) uit te keren ten laste van het jaarresultaat over 2018. De winst na dividenduitkering over boekjaar 2018 wordt toegevoegd aan de overige reserves.

Utrecht, 6 maart 2019

Directie

Maurice Oostendorp (voorzitter)

Jeroen Dijst

Marinka van der Meer

Annemiek van Melick

Raad van Commissarissen

Jan van Rutte (voorzitter)

Monika Milz (vice-voorzitter)

Sonja Barendregt-Roojers

Aloys Kregting

Jos van Lange